

TEMEL FIKHÎ BİLGİLER

KİTABIN ADI VE YAZARI

TEMEL FIKHÎ BİLGİLER

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

SAYFA & KAPAK DÜZENİ

A. Azzam ÖZEL

ISBN

978-605-7828-29-3

MATBAA

Step Ajans Matbaa Ltd. Şti. Göztepe

Mahallesi Bosna Caddesi No.11

Bağcılar/İstanbul Telefon: 0212 446 88 46

Matbaa Sertifika No: 45522

Şevval - 1441

Haziran - 2020

Alayköşkü Cad. Zeynep Sultan Camii Sok. No:2

Cağaloğlu - İSTANBUL

Telefon/Faks: 0212 512 45 43 - 512 51 66 - 512 90 40

Web: www.bekakitap.com

Eposta: bekayay@hotmail.com

Yayıncılık Sertifika No: 16173

TEMEL FIKHÎ BİLGİLER

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Ahkâm Ayetleri.....	9
Ahkâm Hadisleri	26
Fıkıh İlminin Tarihi	40
Furû ve Usûl Kitapları.....	53
Fıkıh İlminin Temel Kavramları.....	57
Fikhî Kâideler.....	79
Fıkıh İlminin Genel Özellikleri	86
Muhtasar İlmihal Bilgileri	92
Furû Fıkıh Konuları Özelinde Temel Bilgiler.....	108
Fıkıh Usûlünün Temel Kavram ve Terimleri.....	129
Dualar	139
Ölçme-Değerlendirme.....	151
Kaynaklar	195

ÖNSÖZ

Allah Teâlâ'ya sonsuz hamd ve senâlar olsun. Salât ve selam âlemlere rahmet olan, beşîr ve nezîr olarak gönderilen Hz. Peygamber'e, O'nun âline, ashabına ve O'nu rehber edinenek hayatını yaşayanlara olsun.

Fıkıh ilmi, kişinin hem Rabbine karşı görevlerini, hem de diğer insanlara karşı hak ve sorumluluklarını öğretmesi sebebiyle İslâmî ilimler içinde mümtaz bir konuma sahiptir. Allah'ın kendileri için hayır murad ettiklerine dâhil olabilmek için dinde derin bilgi sahibi olmak gerekir. Bu hedefe ulaştıran yollarından birisi de fıkıh ilmini tahsil etmektir.

Temel İslâm ilimlerinin tahsil edildiği her eğitim kurumunda, fıkıh eğitimi zorunlu olarak mevcut olması gereken bir ilimdir. İlahiyat eğitiminde fıkıh ilmi tahsil edilmektedir. Öğrencileri, fıkıh ilmi ile irtibatı bakımından iki gruba ayırmak mümkündür. Bazı öğrenciler bu ilme özel ilgi duymakta ve ihtisasa yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bir kısım ilahiyat öğrencileri ise sadece temel düzeyde verilen bilgilerle yetinmektedir. Bu çalışmanın öncelikli hedef kitlesi temel düzeyde fıkıh bilgisi-ne sahip olmak isteyenlerdir. Bu amaç doğrultusunda konular özlü ve kısa bir şekilde ele alınmıştır. Eserde ele alınan her bir başlık, fıkıh külliyatında kapsamlı eserlerle açıklanan muhteviyatı oldukça zengin konulardır. Bu kadar geniş bilgi hazinesinden birkaç sayfa özet bilgi sunmak önemli pek çok meseleyi ele alamamayı zorunlu kılmaktadır.

İlahiyat müfredat programları zengin bir konu çeşitliliğine sahiptir. Her branş sahibinin kendi dersini en önemli ders olarak görmesini anlayışla karşılamak gerekir. Ancak bu kadar ders çeşitliliği içinde öğrencilerin her konuda mütehassıs olmalarını beklemek isabetli olmayacaktır. Bu çalışma ile hedeflenen, tahsil hayatında fıkıh dersi alan öğrencilerin asgarî düzeyde bilmeleri gereken hususların tespit edilebilmesidir. Esasında her ders için bu nitelikte eserlerin hazırlanmasının faydalı olacağı âşikârdır.

Bu çalışmanın bir başka muhatap kesimi ise mezuniyet sonrası çeşitli sınavlara giren öğrencilerdir. Alan bilgisi kapsamında fıkıh ile ilgili sorulan soruların cevaplandırılabilmesinde burada verilen temel fikhî bilgilerin katkı sağlaması hedeflenmektedir. Öğrenim hayatında kavranıldığı halde mezun olduktan sonra unutilan konuların tekrar hatırlanmasına katkı sağlaması bakımından da bu çalışma faydalı olabilecektir.

Gayret kuldân, tevfiğ ve başarı Allah'tandır.

Kastamonu 2020

AHKÂM AYETLERİ

Fıkıh ilminin tahsilinde Kur'an-ı Kerim'in ahkâm ayetlerinin bilinmesinin öncelikli bir öneme sahip olduğu açıktır. Aslî delillerden birincisinin Kitap olduğunda fukaha ittifak etmektedir. Kur'an'da yer alan konulara bakıldığında yaklaşık dörtte birinin fıkıh ile doğrudan veya dolaylı olarak irtibatlı olduğu görülmektedir. Bu sebeple usûl kitaplarında ictihad ehliyetine sahip olabilmek için gereken şartlar arasında ahkâm ayetlerini bilmek de yer almaktadır.

Fıkıh ilmindeki öneminden dolayı ahkâm ayetleri müstakil çalışmalarda ele alınmış, geçmişte ve günümüzde pek çok ahkâm ayetleri tefsirleri telif edilmiştir.

Bu bölümde, ahkâm ayetleri içinden sadece kırk ayete yer verilmektedir. Konuların sıralanışında, Kur'an'ın sûre sıralaması esas alınmıştır. Ayetlerin meâlinde Diyanet İşleri Başkanlığının yeni baskı meâlinden istifade edilmiştir.

Ayetlerin tespitinde, fıkıh eğitimi yapılan kurumlarda "Ahkâm Ayetleri Ezberleme" yarışmaları veya bu kapsamdaki diğer etkinliklerde istifade edilebileceği düşünülerek tercihlerde bulunulmuştur. Bu amaçla mümkün mertebe farklı konularda ve farklı uzunluklarda olan ayetler meâlleri ile birlikte verilmiştir.

ŞEHİTLİK

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ .

“Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Bilakis, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.” (Bakara, 2/154).

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ .

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, mallardan canlardan ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele.” (Bakara, 2/155).

YENİLMESİ HARAM OLAN HAYVANLAR

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ .

“Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Bakara, 2/173).

KISAS

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ
بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ
إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بِكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ
أَلِيمٌ .

“Ey İman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre karşı hür, köleye karşı köle, kadına karşı kadın kısas edilir. Ancak öldüren kimse, kardeşi (öldürülenin vârisi, velisi) tarafından affedilirse, aklın ve dinin gereklerine uygun yol izlemek ve güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem dolu bir azap vardır.” (Bakara, 2/178).

ORUÇ

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ
فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ
آخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ
عَلَىٰ مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ .

“(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile bâtılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur’an’ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa, onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah’ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir.” (Bakara, 2/185).

KADINLARDA ÂDET DÖNEMİ

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا
تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ .

“Sana kadınların âdet hâlini sorarlar. De ki: “O bir ezadır (rahatsızlıktır). Âdet hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah’ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever.” (Bakara, 2/222).

VEFAT İDDETİ

وَالَّذِينَ يَتُوفَوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا
فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِى أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ.

“İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşrû olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.” (Bakara, 2/234).

KARZ-I HASEN

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ
وَيَبْصِطُ ۖ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ .

“Allah’ın kat kat fazlasıyla kendisine geri ödeyeceği bir güzel borcu Allah’a verecek olan kimdir? (Rızkı) Allah daraltır ve genişletir. O’na döndürüleceksiniz.” (Bakara, 2/245).

FAİZ

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ.

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah’a kalmıştır. Kim de tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır.” (Bakara, 2/275).

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ.

“Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır. Allah, hiçbir günahkâr nankörü sevmez.” (Bakara, 2/276).

HAC

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ.

“Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin hacetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse, şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir.” (Âl-i İmrân, 3/97).

EMR-İ BİL MA'RUF NEHYİ ANİL MÜNKER

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ .

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.” (Âl-i İmrân, 3/104).

MEHİR

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا .

“Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışlarsa, onu da afiyetle yiyin.” (Nisâ, 4/4).

SEFİHLERİN DURUMU

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ
وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا .

“Allah’ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı sefihlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.” (Nisâ, 4/5).

MAHREM YAKINLAR

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ
وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ
نِسَائِكُمْ وَرَبَّائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ

تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا.

“Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçen geçmiştir. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Nisâ, 4/23).

TİCARET

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا.

“Ey İman edenler! Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.” (Nisâ, 4/29).

ADALETLE HÜKMEKMEK

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا.

“Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (Nisâ, 4/58).

SELAMLAŞMA

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا.

“Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya aynı selâmla karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını gereği gibi yapandır.” (Nisâ, 4/86).

ABDEST-GUSÛL-TEYEMMÛM

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ.

“Ey İman edenler! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir veya kadınlara dokunur (cinsel ilişkide bulunur) da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin (teyemmüm edin). Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.” (Mâide, 5/6).

HIRSIZLIK

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ.

“Yaptıklarına bir karşılık ve Allah’tan caydırıcı bir mü-eyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kes- sin. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Mâide, 5/38).

YEMİN

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ
الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ
أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ
أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ.

“Allah, kasıtsız olarak ettiğiniz yeminlerle sizi sorumlu tutmaz. Ama bile bile yaptığınız yeminlerle sizi sorumlu tutar. Bu durumda yeminin keffâreti, ailenize yedirdiğinizin orta hâllisinden on yoksulu doyurmak, yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Kim (bu imkânı) bulamazsa, onun keffâreti üç gün oruç tutmaktır. İşte yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin keffâreti budur. Yeminlerinizi tutun. Allah, size âyetlerini işte böyle açıklıyor ki şükredesiniz.” (Mâide, 5/89).

İÇKİ-KUMAR- FALCILIK

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ .

“Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.” (Mâide, 5/90).

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ .

“Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?” (Mâide, 5/91).

CİHAD

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ .

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah’ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah’ın bildiği diğer düşmanları korkutursunuz. Allah yolunda her ne harcarsanız karşılığı size tam olarak ödenir. Size zulmedilmez.” (Enfâl, 8/60).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ .

“Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer içinde sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir.” (Enfal, 8/65).

EMAN VERMEK

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ
ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ .

“Eğer Allah’a ortak koşanlardan biri senden sığınma (eman) talebinde bulunursa, Allah’ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir.” (Tevbe, 9/6).

CİZYE

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ
عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ .

“Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyenlerle, Allah’ın ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayanlarla, kendilerine kitap verilenlerden hak din İslâm’ı din edinmeyen kimselerle küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın.” (Tevbe, 9/29).

ZEKÂT

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي
الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ.

“Sadakalar (zekâtlar); Allah’tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Tevbe, 9/60).

KURBAN

لَن يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ
لِتَكْبِرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمْ وَيَبَشِّرَ الْمُحْسِنِينَ .

“Onların etleri ve kanları asla Allah’a ulaşmaz. Fakat O’na sizin takvanız (Allah’a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır. Böylece onları sizin hizmetinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah’ı büyük tanıyasınız. İyilik edenleri müjdele.” (Hac, 22/37).

ZİNA

الرَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا
رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ
مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ.

“Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dini(nin koymuş olduğu hükmü uygulama) konusunda onlara acıyacağınız tutmasın. Mü’minlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun.” (Nûr, 24/2).

KAZF SUÇU

وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ .

“Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.” (Nûr, 24/4).

TESETTÜR

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ .

“Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından, yahut

babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut oğullarından, yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.” (Nûr, 24/31).

EVİLİLİK

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” (Nûr, 24/32).

ALLAH'A VE PEYGAMBERİNE İTAAT

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ.

“De ki: Allah’a itaat edin, Peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki ona yüklenen sorumluluğu ancak ona ait; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnızca size aittir. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola ersiniz. Peygambere düşen ancak apaçık bir tebliğdir.” (Nûr, 24/54).

İSTİŞARE

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ.

“Onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.” (Şûrâ, 42/38).

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE MÜNASEBETLERİ

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ.

“Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah’ın emrine) dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever.” (Hucurât, 49/9).

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ.

“Mü’minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.” (Hucurât, 49/10).

İNSANLARIN KAVİM VE MİLLETLERE AYRILMASI

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Ey İnsanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmek-ten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.” (Hucurât, 49/13).

SERVETİN TEKELLEŞMEMESİ

مَا آفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَىٰ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمْ
الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَيْكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

Allah’ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşıl-maksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah’a, peygam-bere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış-lara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dola-şan bir servet (güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hük-metmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah’ın azabı çetindir.” (Haşr, 59/7).

CUM'A NAMAZI

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا
الْبَيْعَ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

“Ey İman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.” (Cum'a 62/9).

AHKÂM HADİSLERİ

Sünnet, fıkıh ilminde aslî delillerden ikincisidir. Sünnet bilgisi olmaksızın sağlıklı ve tutarlı bir dinî bilgiye ulaşmak ve hayatı dinin ilkelerine uygun bir şekilde yaşamak imkânsızdır. İctihad ehliyeti için yeterli hadis bilgisine sahip olmak temel şartlardan birisi kabul edilmiştir. Bu sebeple fıkıh eğitiminde sünnet bilgisinin ayrı bir önemi vardır.

Hadis külliyatı içinde binlerce ahkâm hadisi bulunmaktadır. Bu bölümde, İslam kültür tarihinde önemli bir yeri bulan kırk hadis yazma geleneği de göz önünde tutularak, ahkâm hadisleri içinden temel fıkıh bilgisi seviyesinde bilinmesi gereken sadece kırk hadise yer verilmektedir.

Hadislerin tespitinde Kütüb-i Sitte olarak tanımlanan temel hadis kitapları ile sınırlı kalınmıştır. Aynı hadis birden fazla hadis kitabında bulunsa bile genellikle sadece bir hadis kitabı kaynak olarak göstermekle iktifa edilmiştir.

Hadislerin tespitinde, fıkıh eğitimi yapılan kurumlarda “Ahkâm Hadisler Ezberleme” yarışmaları ve bu kapsamdaki etkinliklerde istifade edilebileceği düşünülmüş ve tercihlerde bulunulmuştur. Bu amaçla mümkün mertebe farklı konularda ve farklı uzunluklarda olan hadisler tercih edilmiştir.

NIYET

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مِمَّا نَوَىٰ فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى
رَسُولِهِ فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ
امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Şüphesiz ameller niyete göredir. Her kişi için niyet ettiğinin karşılığı vardır. Kimin hicret (niyeti) Allah’a ve Resûlüne ise onun hicreti Allah’a ve Resûlünedir. Kimin de hicret (niyeti) elde edeceği dünya-lık ya da nikâhlanacağı kadın ise onun hicreti de hicret ettiği şeyedir.”¹

İSLAM’IN ESASLARI

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَنَى
الْإِسْلَامَ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ
الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “İslâm beş (esas) üzerine bina edilmiştir: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şehadet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, hac ve ramazan orucu.”²

1 Nesâî, Tahâret, 74.

2 Buhârî, İman, 7.

ABDEST

عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ مَاءِ الْبَحْرِ فَقَالَ هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مِيتَتُهُ .

Hız. Peygamber'e (s.a.v) deniz suyu hakkında soruldu. Şöyle buyurdu: "Onun suyu temiz, meytesi de (tezkiye edilmeden ölen hayvan) helaldir."³

NAMAZ

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: "Fatiha Sûresini okumayanın namazı yoktur."⁴

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا حَضَرَ الْعِشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَأَبْدَعُوا بِالْعِشَاءِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: "Akşam yemeği hazır olduğunda namaz için kâmet getirilirse önce yemeğinizi yiyin."⁵

عَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهْرُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: "Namazın anahtarı (hades-ten ve necasetten) taharettir. Onun tahrîmi (iftitah) tekbiridir. Tahlîli ise selam vermektir."⁶

3 İbn Mâce, Tahâret, 382.

4 Buhârî, Ezan, 714; Nesâî, İftitâh, 901.

5 Müslim, Mesâcid, 866.

6 Tirmizî, Tahâret, 3.

CEMAATLE NAMAZ

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ عَلَى صَلَاةِ الْفِدِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Cemaatle namaz kılmak, tek başına namaz kılmaktan yirmi yedi derece daha faziletlidir.”⁷

CUMA NAMAZI

عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ إِلَّا أَرْبَعَةً عَبْدٌ مَمْلُوكٌ أَوْ امْرَأَةٌ أَوْ صَبِيٌّ أَوْ مَرِيضٌ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Cuma namazı; hasta, çocuk, kadın ve köle olmak üzere dört grup dışındaki her Müslümana cemaatle kılmak farz bir haktır.”⁸

ORUÇ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ فَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Kim oruçlu olduğu halde unuttur da yer veya içerse orucunu (bozmayıp) tamamlasın. Onu, Allah yedirmiş ve içirmiştir.”⁹

7 Nesâî, İmamet, 828.

8 Ebû Dâvûd, Salât, 901.

9 Müslim, Siyam, 1952.

ALİŞ-VERİŞ

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ ابْتِئَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Yiyecek satan kişi, onu teslim almadan (başkasına) satmasın.”¹⁰

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ بَيْعًا فِيهِ عَيْبٌ إِلَّا بَيَّنَّهُ لَهُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Bir Müslümana, kusurlu bir malı kardeşine kusurunu açıklamaksızın satması helal olmaz.”¹¹

عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَبِيعُ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Bir kişi kendisine izin vermediği sürece, (din) kardeşinin satışı üzerine (araya girip) satış yapmasın ve (din) kardeşinin nikâh talebinin üzerine (araya girip) nikâh talebinde bulunmasın.”¹²

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْخَرَجُ بِالضَّمَانِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Bir şeyin menfaatini elde etme tazmin sorumluluğu iledir.”¹³

10 Ebû Dâvûd, Buyû', 3029; İbn Mâce, Ticârât, 2217.

11 İbn Mâce, Ticârât, 2237.

12 Müslim, Buyû', 2787.

13 Ebû Dâvûd, Buyû', 3044. Bir şeyin riski kime ait ise menfaati de ona aittir. Bir mal telef olduğunda sorumluluğu kime ait ise o maldan yararlanma hakkı da

MUHAYYERLİK

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْتَرَقَا أَوْ يَكُونَ خِيَارًا .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Alıcı ve satıcı ayrılmadıkları sürece muhayyerdirler. (Ayrılmaları ile birlikte akit kesinlik kazanır. Ancak akitte) muhayyerlik varsa devam eder.”¹⁴

MÜKELLEFİYET

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنْ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنْ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنْ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Kalem (Sorumluluk) üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, ergenliğe ulaşıncaya kadar çocuktan ve akıl sağlığına kavuşuncaya kadar akıl hastasından.”¹⁵

CEZA HUKUKU

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اذْرَعُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا سَتَطَعْتُمْ، فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ، فَإِنَّ الْإِمَامَ أَنْ يَخْطِئَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Had cezalarını gücünüz yettiğince Müslümanlardan düşürünüz. Eğer onun için bir çıkış yolu varsa serbest bırakınız. Şüphesiz yöneticinin affetmede yanılması cezalandırmada hata etmesinden daha hayırlıdır.”¹⁶

ona aittir. Bkz. Saffet Köse, *İslâm Hukukuna Giriş*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2015, s. 297.

14 Nesâî, Buyû, 4390.

15 Ebû Dâvûd, Hudûd, 3825.

16 Tirmizî, Hudûd, 1344.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ مَا رُفِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْءٌ فِيهِ الْقِصَاصُ إِلَّا أَمَرَ فِيهِ بِالْعَفْوِ .

Hız. Peygamber'e (s.a.v) kısas ile ilgili bir mesele arz edilince mutlaka (kısas talep eden kişiye) affetmeyi tavsiye ederdi.¹⁷

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَقَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ إِنَّهُ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “İki Müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelir de birisi diğerini öldürürse hem kâtil hem de maktul cehennemdedir. Ey Allah'ın Resûlu! Bu adam kâtil (dolayısıyla cehennemdedir), peki maktul neden cehennemdedir denilince Resûlullah (s.a.v): “O da arkadaşını öldürmeyi istedi” buyurdu.¹⁸

BORÇLARIN ÖDENMESİ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ وَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Zenginin borcunu ödemeyip ertelemesi zulümdür. Sizden biri, (borcunu alma hususunda) bir zengine havale olunursa bunu kabul etsin.”¹⁹

17 İbn Mâce, Diyât, 2682.

18 Nesâî, Tahrîmu'd-dem, 4055.

19 Ebû Dâvûd, Buyû', 2903; Tirmizî, Buyû', 1229.

ZEKÂT

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا زَكَاةَ فِي مَالٍ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Bir mal üzerinden bir yıl geçmeden zekât ödeme sorumluluğu yoktur.”²⁰

ÖŞÜR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا سَقَتْ السَّمَاءُ وَالْعُمُيُونَ الْعُشْرُ وَفِيمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “ (Zekât olarak) Yağmur ve pınarlarla sulanan yerlerde öşür (onda bir), sulama araçları kullanılarak sulanan yerlerde ise öşrün yarısı (yirmide bir) gerekir.”²¹

İCTİHAD

عَنْ أَنَسٍ مِنْ أَهْلِ حِمَصَ مِنْ أَصْحَابِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي إِذَا عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ قَالَ أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ أَجْتَهِدُ رَأْيِي وَلَا أُلْوَ فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَا يُرْضَى رَسُولُ اللَّهِ .

20 İbn Mâce, Zekât, 1782.

21 İbn Mâce, Zekât, 1806.

Resûlullah (s.a.v), Muaz'ı Yemen'e göndermeyi murad edince "Sana davalar gelince nasıl hükmedersin?" diye sordu. "Allah'ın Kitabı ile hükmederim." diye cevap verdi. "Allah'ın Kitabında bulamazsan" buyurunca Resûlullah'ın (s.a.v) sünneti ile" diye cevap verdi. Allah'ın Kitabında ve Resûlullah'ın (s.a.v) sünnetinde bulamazsan" buyurunca "Şahsî re'yimle hükmederim. Hüküm vermekten geri durmam" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) (Muaz'ın) göğsüne vurarak, Allah'ın Resûlünün elçisini Allah'ın Resûlünün rızasına muvafık kılan Allah'a hamdolsun." buyurdu."²²

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا حَكَّمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ فَأَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا اجْتَهَدَ فَأَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ.

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: "Hâkim, ictihad ederek hüküm verdiğinde isabet ederse iki ecir, ictihad edip de hata ederse bir ecir kazanır."²³

FITRATTAN OLAN TEMİZLİKLER

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرِ قَصُّ الشَّارِبِ وَنَتْفُ الْإِبْطِ وَتَقْلِيمُ الْأُظْفَارِ وَالِاسْتِحْدَادُ وَالْخِتَانُ.

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: "Beş şey fıtrattandır: Bıyıkların kısaltılması, koltuk altının temizliği, tırnakların kesilmesi, kasıkların temizliği ve sünnet olmak."²⁴

22 Ebû Dâvûd, Akdiye, 3119.

23 Nesâî, Âdâbu'l-kudât, 5286.

24 Nesâî, Tahâret, 10.

BİDAT

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ.

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Kim bizim bu dinimizde, (aslî ve temeli) olmayan yeni bir şey icad ederse o kabul edilmez.”²⁵

İPEK VE ALTIN KULLANIMI

عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَحَلَّ لِلنِّسَاءِ أُمَّتِي الْحَرِيرَ وَالذَّهَبَ وَحَرَّمَهُ عَلَى ذُكُورِهَا.

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Şüphesiz Allah Teâlâ, ipek ve altını ümmetimin kadınlarına helal kıldı, erkeklerine ise haram kıldı.”²⁶

YARGILAMA HUKUKU

سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضَبَانُ.

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Hâkim öfkeli iken iki kişi arasında hüküm vermez (vermesin).”²⁷

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ وَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، وَإِنَّمَا أَقْضِي لَكُمْ عَلَى نَحْوِ مِمَّا أَسْمَعُ مِنْكُمْ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا، فَلَا يَأْخُذْهُ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ، يَأْتِي بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

25 Ebû Dâvûd, Sünnet, 3990.

26 Nesâî, Zinet, 5170.

27 İbn Mâce, Ahkâm, 2307.

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Siz, davalarınızı bana getiriyorsunuz. Ben ancak bir beşerim. Belki biriniz delilini sunmada sözü daha etkili kullanarak kendisini haklı gösterebilir. Şüphesiz ben, sizden işittiklerim ile aranızda hükmederim. Eğer, sizden birine kardeşinin hakkından bir şeye hükmetmişsem onu almasın. Ben ona ancak ateşten bir parça kesmiş olurum. O kimse onu kıyamet gününde getirir.”²⁸

FAİZ

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ أَكِلَ الرَّبَا وَمُؤْكَلَهُ وَشَاهِدِيهِ وَكَاتِبَهُ .

Resûlullah (s.a.v), ribayı yiyene, yedirene, şahidlerine ve kâtibine lanet etti.²⁹

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ سَوَاءٌ بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Altın altınla, gümüş gümüşle buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla misli misline eşit ve peşin olarak satılır. Bu sınıflar değişince peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satabilirsiniz.”³⁰

28 İbn Mâce, Ahkâm, 2317.

29 İbn Mâce, Ticârât, 2268.

30 Müslim, Müsâkât, 2970.

NIKÂH

عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Velisiz hiçbir nikâh olmaz.”³¹

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنَهُمْ خُلُقًا وَخَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِمْ خُلُقًا .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Mü’minlerin iman bakımından en kâmil olanı, huy (ahlâk) bakımından en güzel olanıdır. Sizin en hayırlınız hanımlarına huy bakımından en hayırlı olanınızdır.”³²

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Çocuk yatak sahibine (evli olunan kişiye) aittir. Zina edene mahrumiyet vardır.”³³

TALAK

عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Helal olan hususlardan Allah Teâlâ’nın en hoşlanmadığı talaktır.”³⁴

31 İbn Mâce, Nikâh, 1871.

32 Tirmizî, Rada, 1082.

33 İbn Mâce, Nikâh, 1996.

34 Ebû Dâvûd, Talâk, 1863.

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ رَأَى مُنْكَرًا
فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ
الْإِيمَانِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Kim bir münker (kötülük) görürse onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle değiştirsin ki bu, imanın en zayıf olanıdır.”³⁵

FITRATIN KORUNMASI

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ
النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَالْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ .

Resûlullah (s.a.v), erkeklere benzemeye çalışan kadınlara ve kadınlara benzemeye çalışan erkeklere lanet etti.³⁶

SÛT AKRABALIĞI

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ
مِنَ الرِّضَاعِ مَا حَرَّمَ مِنَ النَّسَبِ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Şüphesiz Allah neseb olarak haram kıldıklarını süt emme sebebiyle de haram kılmıştır.”³⁷

35 Nesâî, İman ve şerâiuhu, 4922.

36 Ebû Dâvûd, Libâs, 3574.

37 Tirmizî, Rada, 1065.

CİHAD

عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ حِمْيَةَ وَيُقَاتِلُ شَجَاعَةً وَيُقَاتِلُ رِبَاءً فَأَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةً لِلَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

Bir kişi Resûlullah'a gelerek, bir kimse hamiyet duygusu ile savaşıyor, başkası cesaretini ortaya koymak için savaşıyor, bir diğeri ise gösteriş yapmak amacıyla savaşıyor. Bunlardan hangisi Allah yolundadır? diye sordu. Resûlullah (s.a.v) “Kim Allah’ın kelimesi (dini) en yüce olsun diye savaşıyorsa işte o Allah yolunda olandır.” buyurdu.³⁸

YİYECEK-İÇECEK

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ قَوْمًا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنَا بِاللَّحْمِ لَا نَدْرِي أَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمْ لَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمُوا اللَّهَ عَلَيْهِ وَكُلُّوهُ .

Bazı kişilerin Ey Allah’ın Resûlü! Bir kavim bize et getiriyor. (Hayvanların kesimini yaparken) Allah’ın adını anıp anmadıklarını bilmiyoruz demeleri üzerine Resûlullah (s.a.v) “Siz o eti yerken Allah’ın adını anın ve onu yiyin.” buyurdu.³⁹

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ .

Resûlullah (s.a.v) buyurdu: “Her sarhoşluk veren hamırdır (alkollü içkidir) ve her hamır haramdır.”⁴⁰

38 Buhârî, Tevhîd, 6904.

39 Buhârî, Buyu’, 1916.

40 İbn Mâce, Eşribe, 3381.

FIKİH İLMİNİN TARİHİ

Fıkıh ilminin tarihinin başladığı zaman dilimi olarak Hz. Peygamber'e (s.a.v) nübüvvet görevi verilmesini kabul etmek gerekir. O günden günümüze kadar geçen süreçte fıkıh ilmi pek çok farklı gelişim aşamasından geçmiştir. Bir ilmin tarihini bilmek, o ilim hakkında sağlıklı ve tutarlı bilgiye ulaşmanın en önemli yollarından birisidir. Bu sebeple bu bölümde ana hatları ile fıkıh ilminin tarihi ele alınmaktadır.

Fıkıh tarihini farklı tasnifler altında ele almak mümkündür. Burada tercih edilen tasnif; Hz. Peygamber Dönemi, Sahabe Dönemi, Tâbiûn Dönemi, Müctehid İmamlar Dönemi, Taklid-Duraklama Dönemi ve Kanunlaştırma Dönemi şeklindeki tasniftir.

Fıkıh tarihi müstakil eserlerin telif edildiği kapsamlı bir alandır. Bu çalışmada temel düzeyde eğitim seviyesi esas alındığı için ele alınan dönemlerin sadece en bariz vasıflarının tespiti ile yetinilmiştir.

1-Hz. Peygamber Dönemi (Fıkıhın Doğuşu)

Mekke döneminde, fikhî hükümler ihtiva eden nasların sayısı az, içerik itibarı ile de genellikle küllî esasların beyanı niteliğinde iken; Medine döneminde fikhî hükümleri ihtiva eden birçok ayet nâzil olmuştur. Resûlullah (s.a.v) Medine döneminde fikhî pek çok mesele ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

Peygamber Efendimize (s.a.v) dinî ve hukukî konularda sorulan sorular ya vahiy yolu ile ya da bizzat Hz. Peygamber'in

ictihadı ile cevaplandırılmıştır. Bu soru ve cevapları Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde bulmak mümkündür.⁴¹

Kur'an-ı Kerim'de "senden soruyorlar", "senden fetva istiyorlar" gibi ifadelerin geçtiği yerlerde Hz. Peygamber'e sorulup da Kur'an tarafından cevaplandırılan hususlar bulunmaktadır. "Ey Muhammed! Sana hürmet edilen ayı ve ondaki savaşı sorarlar, de ki: O ayda savaşmak büyük suçtur",⁴² "Ey Muhammed! Sana kendilerine neyin helal kılındığını sorarlar, deki: Size temiz olanlar helal kılındı."⁴³ ayetleri bu özelliktedir.

Hadisler incelendiğinde Hz. Peygamber'in kendi ictihadı ile de fetva verdiği görülmektedir. Mesela deniz suyu ile abdest alınıp alınamayacağı sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.v) "Onun suyu temizdir ve ölüsü de helaldir."⁴⁴ diye cevap vermiştir. Hz. Peygamber'in ictihadının, müctehidlerin ictihadından temel farkı, nübüvvet görevi sebebiyle sürekli vahyin kontrolü altında olmasıdır.

Hz. Peygamber (s.a.v) sahabîlerine de ictihad etme imkânı vermiş ve sahabîler gerekli olduğu zaman ictihad etmişlerdir.⁴⁵

Bu devir teşriinin en önemli vasfı kolaylığın ve tedriciliğin olmasıdır. "...Allah size kolaylık diler, güçlük istemez..."⁴⁶ ayeti kolaylığı; vahyin yirmi üç yıl sürmesi ve şarabın yasaklanmasında olduğu gibi bazı hükümlerin bir anda değil de zamanla tekevvün etmesi tedriciliği göstermektedir.

41 Fahrettin Atar, "İftâ Teşkilatının Ortaya Çıkışı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 3, İstanbul 1985, s. 21-22.

42 Bakara, 2/217.

43 Mâide, 4/5.

44 Ebû Dâvûd, Tahâre, 76.

45 Ashabın ictihad örnekleri için bkz. Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul 1989, s. 76-77.

46 Bakara, 2/185.

Hız. Peygamber'in bazı hükümleri daha sonra değıştirdiğine dair rivayetler bulunmaktadır. Mesela, bazı kapların kullanılması önce yasaklanmış sonra serbest bırakılmıştır.⁴⁷ Dolayısıyla bu dönemin özelliğı olarak neshin var olduğunu da söylemek isabetli olacaktır.

Bu devirde meseleyi çözerken kullanılacak olan kaynağına ulaşma ve ulaşılan kaynaktaki bilgiyi anlama konusunda problem çıkmamıştır. Kaynağına ulaşım hususunda problemin olmamasının sebepleri Kur'an ayetlerinin iner inmez yazıya geçirilip sahabenin çoğı tarafından ezberlenmiş olması, Hız. Peygamber (s.a.v) hayatta olduğu için her an O'na ulaşma imkânının olması ve yaşanan coğrafyanın sınırlarının fazla geniş olmamasıdır.⁴⁸

2- Sahabe Dönemi

Bu devreye Hulefâ-i Râşidîn devri de denir. Hız. Peygamber'in vefatı ile başlar hicrî 41 senesine kadar devam eder. Bu dönemde fetihlerle İslâm ülkesinin toprakları genişlemiş, farklı kültürlerden insanlar müslüman olmuş bunun neticesi olarak daha önce karşılaşılmayan sorulara cevap verilmesi gerekliliğı doğmuştur.

Meselelerin çözümünde önce Kur'an-ı Kerim'e sonra da hadislere başvuruluyordu. Bu iki kaynak ile sonuca varılmayınca rey ichtihadına başvuruluyordu. Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer ihtilafı azaltmak ve en doğru hükme ulaşabilmek için şûrâ ichtihadına başvurmuşlardır.⁴⁹

Verdikleri fetva sayısı bakımından sahabe üç gruba ayrılır: Muksirûn: Hız. Ömer, Hız. Ali, Hız. Aişe, İbn Mesud, İbn Ömer,

47 Nesâî, Eşribe, 40, 5620.

48 Ahmet Özdemir, *Çağımızda İfta Usulü*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, s. 9.

49 Özdemir, *Çağımızda İfta Usulü*, s. 9.

İbn Abbas ve Zeyd b. Sabit'tir. Mütevassıtûn: Yaklaşık yirmi sahabedir. Mukıllûn: Kendisinden bir-iki fetva nakledilen yüz-yirmi kadar sahabedir. Hz. Ebû Bekir zekât vermeyip devlete karşı gelenlerle savaş yapmayı meşrû kabul etmiş, Hz. Ömer müellefe-i kulûba zekât vermemiş, Hz. Osman Mina'da yolcu olmasına rağmen namazını dört rekât olarak kılmış, Hz. Ali içki cezasını kazif cezasına kıyas ederek hüküm vermiştir.⁵⁰

Ashap arasında fetva verme hususunda ihtisaslaşma söz konusu olmuştur. Hz. Ömer bir konuşmasında “*Kim Kur'an hakkında soru sormak istiyorsa Ubey b. Ka'b'a sorsun, feraiz hakkında soru sormak isteyenler Zeyd b. Sabit'e sorsun. Fıkıh meselelerini sormak isteyenler Muaz b. Cebel'e gitsinler. Malî konularda sorusu olanlar bana sorsunlar. Çünkü Allah beni hazineci ve kâsım kıldı.*” demiştir.⁵¹

Nasları farklı anlama, sünnet bilgisinin farklı olması, bakış açısı ve yorum farklılığı, hükmün illetini farklı tespit etme gibi nedenlere bağlı olarak sahabe arasında icthad farklılıkları olmuştur.⁵²

Bu dönemde nazarî fıkıh ile meşgul olunmamış, sadece meydana gelen olayların hükümleri ele alınmıştır. Kur'an, Hz. Ebû Bekir zamanında mushaf haline getirilmiş, Hz. Osman zamanında çoğaltılarak büyük şehir merkezlerine birer nüsha gönderilmiştir. Bu devirde hadislerin bir kısmı yazılı bir kısmı ise şifâhî halde bulunmaktadır. Hadislerin ezberlenmesine de önem verilmiştir.

Fetva verenler, Hz. Peygamber'in eğitiminden geçmiş, Arap kültürünü çok iyi bilen ve ayetlerin nüzul, hadislerin de

50 Abdullah Çolak, *İslâm Hukuk Tarihi*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2018, s. 84-85.

51 İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah, *İslâmü'l-muvakkûn an rabbi'l-alemin*, Matbaatü's-Saade, Kahire 1955, I, 17.

52 Çolak, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 86-90.

vürud sebeplerine vâkıf kişiler idi. Bu sebeplerden dolayı hem kaynağa ulaşma, hem de ulaşılan kaynakları anlama hususunda bu dönemde fazla problem yaşanmamıştır.

Sahabe döneminde henüz mezhepler oluşmamıştır. Bilgisi az olan sahabî, kendisinden daha bilgili kabul ettiği kişiden karşılaştığı meselenin çözümünü delili ile birlikte öğrenmiş ve ona göre dinî hayatını yaşamıştır. Delil ön planda tutulduğu için yapılan bu faaliyet taklid değil ittiba niteliği taşımaktadır.⁵³

3- Tâbiûn Dönemi

Bu dönem, Emevi devletinin kuruluşu ile başlar hicrî 132 yılına kadar devam eder. Bu devirde İslâm ülkesinin sınırları batıda Atlas Okyanusu, doğuda Çin kıyıları ve Afganistan, kuzeyde kısmen Küçük Asya ve İspanya'ya kadar genişlemiştir.⁵⁴

Hız. Osman'ın şehit edilmesi ile başlayan ihtilaflar itikadî sahada farklılıklara zemin hazırlamış, ehl-i sünnet, şia ve havaric fırkalarının doğmasına sebep olmuştur.

Tâbiûn döneminde, İslâm âlimleri çeşitli şehirlere dağılmıştır. Bu durum fikhî bilginin farklı coğrafyalara ulaşmasını sağlamasının yanında farklı ekollerin doğmasına ve Arap olmayan bir çok İslâm âliminin yetişmesine imkân sağlamıştır.

Farklı milletlerden insanların Müslüman olması, yeni kültür ve anlayışların İslâm toplumunda mevcut olmasını temin etmiş ve bu durum fikhin faaliyet alanının genişlemesine sebep olmuştur.⁵⁵ Sahabe döneminden farklı olarak bu dönemde nazârî fıkıh çalışmaları başlamıştır.

Bu dönemde hadis uydurma hareketi başlamıştır. Bu durum fakihleri hadislerin sıhhati hususunda daha titiz olmaya

53 Karaman, Hayreddin, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1989, s. 115.

54 Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s.162.

55 Çolak, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 92.

sevketmiştir. Hadisleri sahih kabul etme şartlarındaki farklı görüşler bir çok fikhî ihtilafın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz hadislerin tedvini için Zührî ile Ebû Bekir Muhammed b. Amr b. Hazm'ı görevlendirmiş böylelikle resmî görevlendirme olarak hadisleri toplama faaliyeti başlamıştır.⁵⁶

Üstad, bölge ve mâlumât farkına dayalı olarak Hicaz (Ehl-i Hadis) ve Irak medresesi (Ehl-i Rey) ortaya çıkmıştır. Bu farklılık daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan fıkıh mezheplerinin temelini oluşturmuştur.

Hicaz mektebinin sahabeden üstadları; Zeyd b. Sâbit, İbn Ömer, İbn Abbas ve Hz. Aişe'dir. Hadisi sahih kabul etmek için çok sıkı şartlar ileri sürmemeleri, re'ye az müracaat etmeleri, illetlerini araştırmaksızın naslarla amel etmeleri Hicaz (ehl-i hadis) ekolünün temel özellikleridir. Irak mektebinin sahabeden üstadları; Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mesud, Sa'd b. Ebî Vakkas'tır.⁵⁷ Hükümlerin illetini araştırmaları, re'ye fazla müracaat etmeleri Irak (ehl-i rey) ekolünün temel özellikleridir.

Tâbiûn dönemindeki başlıca fıkıh âlimleri; Said b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Hasan el-Basrî, İkrime, Alkame b. Kays, İbrahim en-Nehâî, Hammad b. Ebî Süleyman.

Bu dönemde fıkıh sahasında tedvin hareketi başlamıştır. Bugüne kadar ulaşılmış ilk fıkıh eseri kabul edilen Zeyd b. Ali'nin el-Mecmu'l-fikhî adlı eseri bu dönemde yazılmıştır.

56 Muhammed Hudari, *İslâm Hukuk Tarihi*, trc. Haydar Hatipoğlu, İstanbul 1987, s. 159.

57 Fahrettin Atar, *Fıkıh Usulü*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 357-358.

4- Müctehid İmamlar Dönemi

Bu dönem hicrî 132 yılında başlar, hicrî dördüncü asrın ortalarına kadar devam eder. Bu devir “Fıkıhın Yükseliş Devri”, “Tedvin Devri” diye de isimlendirilir.

Bu dönemi fıkıhın yükseliş dönemi yapan başlıca etkenler şu şekilde tespit edilebilir:

a- Abbasî halifeleri, dinî ilimlere ve din bilginlerine ilgi ve alâka göstermişler, onları desteklemişler ve kendileri ile istişarelerde bulunmuşlardır.

b- İslâm ülkesinin toprakları İspanya’dan Çin’e kadar ulaşmış ve bu durum çok farklı kültürlerle sahip insanların İslâm ile tanışmasına sebep olmuştur. Değişik örfler, değişik ictihadlara sebep olmuş böylelikle de fıkıh kültürü zenginleşmiştir.

c- Fıkıh ilmine toplumda itibar ve alâka artarak devam etmiş ve bir çok kabiliyetli genç fıkıh tedrisatı ile meşgul olmuştur.

d- Fakihler, ictihad etme ve fikrini ortaya koyabilme hürriyetine sahip olmuşlardır.

e- Temel İslâm ilimlerinin tedvin süreci hızlı bir artışla devam etmiştir.

f- Fakihler arasındaki ilmî münazaralar her mezhebin kendi sistematüğünü ortaya koyma çabasını doğurmuş ve bu durum fıkıh usûlü ilminin doğmasına neden olmuştur.

g- Fakihler arasında iletişimi ve etkileşimi sağlayan ilmî seyahatler yapılmıştır. Bir bölgenin fıkıh zenginliği başka bölgelere taşınmıştır.

h- Farz, vacip, mendup, haram, illet, sebep, bâtil, fasit gibi istilahlar kullanılmaya başlanmıştır.

1- Fakihlerin hüküm verirken kullandıkları deliller arasına maslahat, istihsan, örf-âdet başta olmak üzere yeni deliller dâhil olmuştur.⁵⁸

Fakihler arasında ıstılah birliğinin sağlanamaması, hadisleri kabul etme hususunda farklı ölçütlerin esas alınması, metodolojik farklılıklar, yaşanan bölgenin kültürünün fıkha tesiri, sünnetin teşri değeri konusunda farklı değerlendirmelerin yapılması gibi sebepler bu dönemde fikhî ihtilafların artmasına neden olmuştur. Farklı icthadlar müslümanlar arasında bölünmeye yol açmamış, icthad farklılıkları ümmete rahmet olarak telakki edilmiştir. İctihada gücü olmayan bir kimse karşılaştığı meseleyi istediği bir müctehide sormuş ve dinî hayatını ona göre düzenlemiştir.⁵⁹

Bu dönemde yaşayan başlıca fıkıh bilginleri:

İmam Ebû Hanîfe (v. 150): İsmi, Nu'man b. Sâbit b. Zûtâ'dır. Hicrî 80 yılında Kûfe'de doğmuştur. Ticaretle uğraşan varlıklı bir aileye mensuptur. Hammad b. Ebî Süleyman'dan on sekiz yıl ders almış, hocasının vefatı üzerine ders vermeye başlamıştır. Farklı bölgelerden gelen öğrencilerden oluşan kalabalık bir ders halkası oluşmuştur. Ders verme metodu olarak; fikhî meselenin tartışılmaya açılması, öğrencilerin görüşlerinin alınması sonra kendi değerlendirmesinin sunulması şeklini benimsemiştir. Ebû Hanîfe kendisine teklif edilen idarî görevleri yanlış yolda olan yöneticilere direniş gösterme amacıyla kabul etmemiştir. Bu sebeple cezaya maruz kalmıştır. Hanefî mezhebinin kurucu imamı olan Ebû Hanîfe müctehid seviyesinde birçok fakih yetiştirmiştir. Ekol olarak ehl-i reye mensuptur.

İmam Ebû Yûsuf (v. 182): İsmi, Yakup b. İbrahim'dir. Hicrî 113 yılında Kûfe'de doğmuştur. Önce İmam Mâlik'ten

58 Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 171, Çolak, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 101-102.

59 Özdemir, *Çağımızda İfta Usulü*, s. 12.

ders okumuş, sonra on yedi yıl Ebû Hanîfe'nin öğrencisi olmuştur. Mutlak müctehiddir. Bağdat kadılığı ve kâdilkudatlık görevini üstlenmiştir. Hanefî fikhının oluşum ve gelişiminde çok önemli katkıları vardır.

İmam Muhammed (v. 189): İsmi, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'dir. İmam Ebû Hanîfe'den uzun süre ders aldıktan sonra Ebû Yûsuf'un derslerine devam etmiştir. İmam Mâlik'in yanında üç yıl kalarak ondan ders almıştır. İmam Şâfiî kendisinden ders almıştır. Hanefî fikhının yazıya geçirilmesi sürecinde eserleri ile çok önemli katkı sağlamıştır.

İmam Mâlik (v. 179): İsmi, Mâlik b. Enes'tir. Medine'de 93 yılında doğmuştur. Hayatı Medine'de geçmiştir. Muvatta' adlı eserini Halife Harun Reşid'in kanun yapma teklifini kabul etmemiştir. Diğer müctehidlerden farklı olarak Medinelilerin amelini hüccet olarak kabul etmiştir. Farazî fıkıhla meşgul olmamıştır. İmam Şâfiî kendisinden ders almıştır. Ekol olarak ehl-i hadise mensuptur.

İmam Şâfiî (v. 204): İsmi, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris'tir. Gazze'de 150 yılında doğmuştur. Ahmed b. Hanbel ve Dâvud b. Ali ez-Zâhirî öğrencileri arasındadır. Bağdat'taki görüşlerinden (mezheb-i kadîm) bir kısmını Mısır'a gittikten sonra değiştirmiştir. Bu yeni görüşlerine mezheb-i cedîd denilmektedir. Şerî delil olarak istihšana karşı olmuş ve mürsel hadislerle belli şartlarda amel etmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel (v. 241): Hicrî 164 tarihinde Bağdat'ta doğmuştur. Ehl-i Hadis taraftarı bir fakih ve muhaddistir. İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'ten ders almıştır. Halku'l-Kur'an tartışmalarında Kur'an mahlûk değildir dediği için halife tarafından cezalandırılmıştır. Oğulları Salih ve Abdullah onun fikhını nakledenlerdendir. Karşılaştığı hadislerle göre daha önce beyan ettiği görüşünden fikir değiştirdiği olmuştur.

Bu sebeple kendisinden birden fazla görüş nakledilen pek çok mesele vardır.

İmam Dâvud b. Ali (v. 270): Kûfe’de 202 tarihinde doğmuş, Bağdat’ta vefat etmiştir. Zâhiriyye mezhebinin kurucusudur. Kıyas yapmayı reddetmiştir. Mensubu kalmayan mezheplerdendir.

İmam Evzâî (v. 157): Abdurrahman el-Evzâî Şam’da 98 tarihinde doğmuş, Bağdat’ta vefat etmiştir. Ehl-i hadis ekolündendir. Müstakil müctehiddir. Mezhebinin mensubu kalmamıştır.

İmam Taberî (v. 310): Ebû Cafer Muhammed b. Cerir Taberistanlıdır. Müstakil müctehiddir. Mezhebinin mensubu kalmamıştır.

İmam Sevrî (v.161): Süfyan es-Sevrî Kûfe’de 97 yılında doğmuş, Basra’da vefat etmiştir. Ehl-i hadis ekolündedir. Müstakil müctehiddir. Mezhebinin mensubu kalmamıştır.

İmam Leys b. Sâd (v. 175): Mısır’da 94 yılında doğmuştur. İmam Mâlik kendisinden istifade etmiştir. Ehl-i hadis ekolündedir. Müstakil müctehiddir. Mezhebinin mensubu kalmamıştır.⁶⁰

5- Taklid ve Duraklama Dönemi

Bu dönem hicrî dördüncü asrın yarısında başlar, Mecelle’nin tedvin edilmeye başlandığı hicrî 1286 yılına kadar devam eder.

Önceki dönemlerde ictihada ehliyeti olanlar ictihad ederek, ictihada gücü yetmeyenler de istedikleri âlime sorup öğrenerek dinî hayatlarını yaşıyorlardı. Bu dönemde ise taklid

⁶⁰ Müctehid imamların hayatları hakkında bkz. Çolak, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 111-128; Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 216-229; Atar, *Fıkıh Usulü*, s. 396-414.

ruhu hâkim olmuş; imam kabul edilen bir müctehidin mezhebine tâbî olunmuştur. Hiçbir fıkıhçı imamının verdiği fetvaya muhalif bir şey söylemeyi kendisi için caiz görmemeye başlamıştır.⁶¹

Kitap ve Sünnete başvurarak fikhî problemleri çözme yöntemi terk edilerek bir mezhebin görüşü ile bütün meseleler çözülmeye çalışılmıştır.

İslâm toplumunda bu dönemde taklidin yaygınlıkla kabul edilmesinin başlıca sebepleri şunlardır:

a- Müctehidlere aşırı saygı gösterilmesi, farklı düşünceye sahip olmak imama karşı gelmek olarak kabul edilmesi,

b- Mezheplere bağlı kişilerin kadı tayin edilmesi,

c- Mezhep hükümlerinin tedvin edilmesi sonucu kadı ve müftîlerin yeni bir ictihad yapmaksızın kolayca bilgiye ulaşması,

d- Devlet adamlarının bir mezhebi desteklemeleri,

e- Bazı mezheplere vakıfların tahsis edilmesi,

f- Fıkıh ile meşgul olanların özgüvenlerinin azalması,

g-Toplumda şahsî görüş ve ictihad beyan edenlere sözlü hatta bazen fiilî saldırı ve sataşmanın olması,

h-Ders usûlünün, mevcut bilgilerin ezberlenmesine dönüşmesi, analiz ve sentez yapma yeteneğinin zayıflaması.⁶²

Taklit ve taassup ictihad faaliyetinin durmasına, ictihad kapısının kapatıldığı iddiasının İslâm dünyasında yerleşmesine etki etmiştir.

61 Atar, "İftâ Teşkilatının Ortaya Çıkışı", s. 30.

62 Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 251-255; Çolak, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 132-133.

Bu dönemi önceki devirlerden ayıran başlıca farklar; bilen ile bilmeyen arasındaki ilmî seviye farkının artması, ehliyeti olmayan insanların fetva vermeye başlaması, müctehid imamların yanılmaz otorite kabul edilmesi, herkesin dilediği icthadı almasının doğru olmadığı anlayışının yerleşmesi, mezhep taassubunun başlaması, hükümlerin delilleri ile değil sadece sonuçları ile ilgilenilmesi buna bağlı olarak fetva kitaplarının derlenmeye başlanması ve icthadın artık ulaşılması mümkün olmayan bir değer olarak görülmesidir.⁶³

Bu dönemde tedvin faaliyeti olarak; önceki yüzyıllarda yazılan fıkıh kitaplarına şerh ve haşiyeler yazılmış, geniş eserlerin ihtisarı yapılmış, mezhep müdafaasına yönelik eserler hazırlanmıştır.

Tarih olarak uzunca bir zaman dilimini kapsayan taklid ve duraklama döneminde, taklid anlayışına karşı çıkan müctehid ve muhakkik âlimler de yetişmiş ve önemli eserler kaleme almışlardır.

6- Kanunlaştırma Dönemi

Mecelle-i Ahkâmı Adliyye'nin tedvini ile başlayıp günümüze kadar devam eden bu döneme, fıkıhın uyanış dönemi de denilmektedir.⁶⁴

Yüzyıllar süren zaman diliminde her mezhebin temel fıkıh kitapları mahkemelerde kanun metni gibi kullanılan bir bilgi kaynağı olmuştur. Osmanlı Devletinde iç ve dış sâiklerin de etkisi ile resmi olarak kabul edilen bir kanun metninin hazırlanıp yürürlüğe girmesi kararı alınmış ve bu sürecin sonunda Hanefî Mezhebi görüşleri temel alınarak Mecelle-i Ahkâmı Adliyye hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. İslam tarihinde kanunlaştırma faaliyeti olarak kapsam ve nitelik bakımından bir ilk

63 Özdemir, *Çağımızda İfta Usulü*, s. 14.

64 Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s.314.

olan Mecelle başka İslâm devletlerinin kanunlaştırma hareketleri için de örnek olmuştur. İlerleyen süreçte kanunlaştırma faaliyetleri artarak devam etmiştir.

Bu dönemde; İslâm ülkelerinde kanunlaştırma hareketleri başlamıştır. İctihadın önemi günden güne artmış, ictihad melekelerini artıran eserler yayınlanmaya başlamıştır. Batı hukuku ile İslâm hukukunu mukayese eden çalışmalar yapılmıştır. Üniversitelerde usûl ve furû konularında binlerce tez hazırlanmıştır.

Fikhî meselelerde tek bir mezhebe bağlı kalarak çözüme ulaşmak mümkün olamadığı için farklı mezheplerden yararlanarak hüküm verme veya ictihad ederek meseleyi çözüme kavuşturma yoluna gitme yaygınlıkla benimsenmiştir.

Günümüzde pek çok İslâm ülkesinde fikhî sorulara cevap verebilme amacıyla resmî-özel nitelikte fıkıh heyetleri kurulmuştur.

Bu çağa fıkıhın uyanış çağı ismini verilmesini haklı çıkaran fıkıh sahasında birçok tebliğ, makale, kitap, tez, ansiklopedi maddesi kaleme alınmıştır. Özgün çalışmaların yanında klasik dönem eserlerinin tekrar günyüzüne çıkmasını temin etmeye yönelik tahkik, tercüme, sadeleştirme gibi ilmî çalışmalar da devam etmektedir. Lisans ve lisansüstü eğitim faaliyetleri ile kabiliyetli öğrenciler fıkıh sahasında eğitimlerine devam etmektedir.

FURÛ VE USÛL KİTAPLARI

Tarihî süreç içinde fıkıh ilminin geniş ve zengin bir literatürü oluşmuştur. Bu kapsamlı eser bilgisinin içinden sadece temel fıkıh bilgi düzeyinde bilinmesi gereken bazı eserler burada listelenmiştir. Burada amaç, kapsamlı bir literatür bilgisi vermek değil, her fıkıh mezhebine ait birkaç temel eserin zihinlerde bulunmasına katkı sağlayabilmektir.

Eser listesi hazırlanırken farklı mezheplere ait olmaları, en çok müracaat edilen eserler olmaları ve matbu olup kolay ulaşılabilir nitelikte olmaları dikkate alınmıştır. Eser ve müellif isimlerinin yazımında, ezberlenmesi kolay olacağı için kısaltı-larak yazılması tercih edilmiştir.

FURÛ FIKİH KİTAPLARI

Hanefî Mezhebi

İmam Ebû Yûsuf (v. 182): Kitabü'l-Harac / el-Âsâr

İmam Muhammed (v. 189): Zâhiru'r-rivâye: (el-Asl, el-Câmi 'u's-sagîr, el-Câmi 'u'l-kebîr, es-Siyerü'l-kebîr ve ez-Ziyâdât)

Cessâs (v. 370): Ahkâmu'l-Kur'an

Kudûrî (v. 428): el-Muhtasar

Serahsî (v. 483): el-Mebsût

Kâsânî (v. 587): Bedâiu's-sanâi'

Merginânî (v. 593): el-Hidâye

Mevsilî (v. 683): el-Muhtar

İbn Âbidîn (v. 1252): Reddü'l-muhtâr

Şâfiî Mezhebi

İmam Şâfiî (v. 204): el-Üm

Büveyfî (v. 231): el-Muhtasar

Mâverdî (v. 450): el-Ahkâmu's-sultâniyye

Şîrâzî (v. 476): el-Mühezzeb

Gazâlî (v. 505): el-Vecîz

Nevevî (v. 676): Minhâc / el-Mecmu'

Mâlikî Mezhebi

İmam Mâlik (v. 179): el-Muvatta'

Sahnûn (v. 240): el-Müdevvene

Utbî (v. 255): el-Utbiyye

Kayravânî (v. 386): en-Nevâdir ve'z-ziyâdât

İbnü'l-Arabî (v. 543): Ahkâmu'l-Kur'an

İbn Rüşd (v. 595): Bidâyetü'l-müctehid

Karâfî (v. 684): ez-Zehîrâ

Halîl (v. 767): el-Muhtasar

Hanbelî Mezhebi

İmam Ahmed b. Hanbel (v. 241): el-Müsned / el-Mesâil

Hirakî (v. 334): el-Muhtasar

Ebû Ya'lâ el-Ferrâ (v. 458): el-Ahkâmu's-sultâniyye

İbn Kudâme (v. 620): el-Muğnî

İbn Teymiyye (v. 728): el-Fetâvâ / es-Siyâsetü's-şeriyye

Zâhirî Mezhebi

İbn Hazm (v.456): el-Muhalla

Zeydiyye Mezhebi

Zeyd b. Ali (v. 122): el-Mecmu' fi'l-fıkh

Caferî Mezhebi

Küleynî (v. 328): el-Kâfî

İbn Bâbeveyh (v. 381): Men la yahdurühü'l-fakih

USÛL VE KAVÂİD KİTAPLARI

Kerhî (v. 340): el-Usûl

Cessâs (v. 370): el-Fusûl fi'l-usûl

Debûsî (v. 430): Takvîmu'l-edille / Te'sîsü'n-nazar

Pezdevî (v. 482): el-Usûl

Serahsî (v. 483): el-Usûl

Nesefî (v. 710): el-Menâr

İmam Şâfiî (v. 204): er-Risâle

Cüveynî (v. 487): el-Burhân

Gazâlî (v. 505): el-Mustasfâ

Fahredden er-Râzî (v. 606): el-Mahsûl

Âmidî (v. 631): el-İhkâm

İbnü's-Saâtî (v. 694): Bedîu'n-nizâm

İbnü'l-Hümâm (v. 861): et-Tahrîr

Molla Hüsrev (v. 885): Mirât

İbn Kayyim el-Cevziyye (v. 751) : İ'lâmü'l-muvakkîin

Şâtıbî (v. 790): el-Muvâfakât

Kârâfî (v. 684): el-Furûk

İbn Receb (v. 795): el-Kavâid

Suyûtî (v. 911): el-Eşbâh ve'n-nezâir

İbn Nüceym (v. 970): el-Eşbâh ve'n-nezâir

Şevkânî (v. 1250): İrşâdü'l-fuhûl

FIKİH İLMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Fıkıh ilminde kullanılan oldukça fazla sayıda kavram ve ıstılah bulunmaktadır. Kitabın hazırlanma gayesi olan temel fıkıh bilgisi eğitim seviyesi gözönünde bulundurularak, kavramların seçiminde genellikle bilinenler ve ihtisas sahibi olanların bilmesi gerekenler dışında kalan kavramların tespit edilmesi tercih edilmiştir.

Bir kavramın farklı bilim dalına göre farklı anlamları olabilmektedir. Bu durumda sadece fıkıh ilminde kazandığı anlam yazılmıştır. Mümkün mertebe ayrıntıya girmeden kısa açıklama ile yetinilmiştir.

Bu bölümde yer alan temel kavram ve ıstılahların tespit edilip açıklanmasında istifade edilen eserler:

1- Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisinin ele alınan kavramı açıklayan maddesi,

2- Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü (Rağbet Yayınları, İstanbul 1998),

3- Hilmi Ergüney, Türk Hukukunda Lügat ve İstılahlar (Yenilik Basımevi, İstanbul 1973),

4- Komisyon, Dinî Terimler Sözlüğü (Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2009).

Âfâkî: Mekke'ye mîkat sınırları dışından gelen kimse.

Ahkâmu'l-Kur'an: Hüküm bildiren Kurân ayetlerinin tefsir edildiği bilim dalı ve bu alanda yazılmış eserlerin ortak adı.

el-Ahkâmü's-Sultâniyye: Kamu hukuku ve bu alanda yazılan kitapların genel adı.

el-Ahvâlü's-Şahsiyye: Kişiler, aile ve miras hukuku ve bu alanda yazılan kitapların genel adı.

Âkile: Kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralama hadisesinde suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen şahıslar topluluğu.

Alacağın Temliki: Borç münasebetlerinden doğan hakların alacaklı tarafından üçüncü bir şahsa devri.

Alûfe: Yılın en az altı ayında ahırda yem ile beslenen hayvan.

Amel-i Kesîr: Namazın mahiyetiyle bağdaşmayan bir fiilin namaz esnasında onu bozacak kadar fazla olması.

Âmil: Zekât toplamakla görevli olan resmî görevli.

Arefe Günü: Zilhicce ayının dokuzuncu günü.

Âriyet: Bir malın menfaatinden yararlanması için bir kişiye geri alınmak üzere bedelsiz olarak verilmesi.

Asabe: Miras taksiminde ashâb-ı ferâizin hissesi verildikten sonra kalan mirası alan, çoğunlukla ölünün erkek tarafından akrabalarıdır. Erkek ve kadın bazı mirasçılar bu gruba dâhildir.

Ashâbü'l-Ferâiz: Mirastaki hisseleri nas ile belirlenmiş olanlardır.

Asr-ı Evvel: Fey-i zevalden başka her şeyin gölgesinin kendisinin bir misline ulaştığı zaman.

Asr-ı Sâni: Fey-i zevalden başka her şeyin gölgesinin kendisinin iki misline ulaştığı zaman.

Ateh: Bunamak.

Avliyye: Miras hukukunda, belirli hisse sahiplerinin (ashâbü'l-ferâiz) mirastan alacakları payların toplamının ortak paydadan fazla olması.

Azîmet: İnsanların karşılaştığı ârizî durumlara bağlı olmaksızın konulmuş şer'î hükümler.

Bağy: Meşrû devlet başkanına silâhla karşı koyma, isyan etme.

Bâtıl: Aslen ve vasfen sahih olmayan, hükümsüz olan.

Bedel Haccı: Bizzat hac yapma imkânı olmayan kimse-
nin yerine başka birini hacca göndermesi.

Bedene: Hacda kurban edilen sığır ve deve. Şâfiîlere göre sadece deve.

Berâet: Kişinin hukukî veya cezaî sorumluluğunun olma-
ması veya ortadan kalkması.

Berâet-i Zimmet: Zimmetin temiz ve borçsuz olması.

Beytulmâl: Devlet hazinesi, devlete ait mal varlığının bütünü ve bununla ilgili idarî-malî kurum.

Bey'at (Biat): İslâm devletinde idare edenle idare edi-
lenler arasında yapılan, seçim veya bağlılık karakteri taşıyan akid.

Butlân: Bir ibadetin veya hukukî işlemin temeldeki bir eksiklik veya bozukluk sebebiyle hükümsüz olması.

Câiz: Bir davranışın yapılmasına dinen izin verilmesi.

Câize: Ödül, mükâfaat.

Cârî: Geçerli olan, yürürlükte bulunan.

Cârih: Birisini yaralayan kişi.

Câriye: Köle kadın.

Cebel-i Rahmet: Arafatın ortasındaki tepe.

Cebrî Satış: Rehin olan veya icra yoluyla haczedilen malın, sahibinin rızasına bakılmaksızın satılması.

Cehrî Namazlar: İmamın ilk iki rekâtte açıktan kıraat yaptığı namazlar.

Cellâle: Pislik yiyen, tavuk, koyun, sığır gibi hayvanlar.

Cemre: Hacda şeytan taşlama sırasında atılan taşlara ve bu taşların atıldığı yerlere verilen ad.

Cenîn: Annenin rahminde bulunan çocuk.

Cerîme: İşleyene cezaî müeyyide uygulanması öngörül-müş yasak fiil.

Cevâz: Bir fiilin yapılmasının yasak olmaması.

Cezaî Ehliyet: Suç işleyenin ceza görme ehliyeti.

Cizye: İslâm devletindeki gayri müslim tebaanın erkekle-rinden alınan baş vergisi.

Cuâle: Yapılacak bir iş karşılığında ücret taahhüt etme, mükâfaat vaad etme.

Cüzâf: Götürü usûlle satış.

Dâin: Alacaklı.

Damân: Haksız fiille meydana gelen zararın tazmin edil-mesi.

Dâmin: Tazmin sorumluluğunu üzerine alan.

Dâru's-Sulh: Kendisiyle barış antlaşması yapılmış ülke.

Dâru'l-İslam: Müslümanların emniyet ve güven içinde yaşadığı, Müslümanların idaresi altındaki ülke.

Dâru'l-Harp: Müslümanlar ile arasında sulh anlaşması olmayan gayri müslimlerin ülkesi.

Delk: Ovmak.

Dem: Koyun ve keçi cinsinden olan ceza kurbanı.

Dem-i Mesfûh: Damardan çıkıp akmış kan.

Deyn: Kişinin zimmetinde sabit olan borç.

Dımâr: Ele geçirilmesi umulmayan kayıp, batık mal.

Dirhem: Bir ağırlık ölçüsü ve gümüş para birimi.

Diyet: Öldürme ve yaralamalarda mağdur tarafa ceza ve kan bedeli olarak ödenen mal.

Ecîr: Bir işi yapmak üzere kendisiyle hizmet akdi yapılan kimse, işçi.

Edâ: Zimmeti borçtan kurtarmak.

Edebü'l-Kâdî: Müftü ve kadılar için rehber mahiyetinde yazılan kitaplar.

Ehliyet: Kişinin dinî-hukukî hükümlere muhatap olmaya elverişliliği.

Eman: İslâm ülkesine girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancıya verilen can ve mal güvencesi.

Envâl-i Bâtına: Saklanması mümkün olan altın, gümüş ve ticaret eşyası gibi mallar.

Envâl-i Zâhire: Gizlenmesi mümkün olmayan ekin, meyva, hayvan gibi mallar.

Emr-i Bi'l-Ma'ruf: İyiliği ve hayrı tavsiye etme.

Enfal: Savaşarak ya da savaşmadan Müslümanların eli-ne geçen düşmana ait mallar.

Erş: Ölümle sonuçlanmayan müessir fiillerde mağdura ödenen tazminat.

Eyyamu'l-Biyd: Kamerî ayların onüç, ondört ve onbeşinci günleri.

Eyyamu'n-Nahr: Zilhicce ayının on, onbir ve onikinci günleri.

Eyyamu't-Teşrîk: Zilhicce ayının onbir, oniki ve onüçüncü günleri.

Fâite: Vaktinde kılınmamış olan namaz.

Fâsid: Bir ibadetin veya hukukî işlemin niteliğinde, şartlarında eksiklik olması.

Fecir: Gece ile gündüzü birbirinden ayıran ve sabah namazı vaktinin girdiğini gösteren aydınlık.

Fesih: Bir sözleşmenin ya da hukukî bağın ortadan kaldırılması.

Fevr: Emredileni ilk imkân anında hemen edâ etmek.

Fey: İslâm devletinin gayri müslim tebaadan aldığı cizye, harac ve ticaret malları vergileri; savaş yapmaksızın gayri müslimlerden alınan mallar.

Fey-i Zevâl: Güneşin tam tepe noktasında bulunduğu esnada bir şeyin gölgesi.

Gabn: İki taraflı akidlerde karşılıklar arasında değer yönünden denksizlik.

Gâib: Yaşadığı bilinen fakat nerede olduğu bilinmeyen kimse.

Galle: Gelir, ürün.

Garar: Akit konusunun meydana gelip gelmeyeceğinin belirsiz, meçhul olması.

Gârim: Ödeme imkânı olmayacak şekilde malî sıkıntı içinde olan borçlu kimse.

Gıyâb: Hazır ve mevcut olmamak.

Gulûl: Gamimet malından çalmak.

Gurre: Anne rahmindeki çocuğun düşürülmesinden dolayı ödenmesi gereken tazminat.

Hacb: Miras hukukunda bir kişinin başka kişiyi mirasçı olmaktan tamamen ya da kısmen mahrum bırakması.

Hacr: Bir şahsı kavî tasarruflardan men etmek.

Hacz: Borçlunun para borcunun ödenmesi amacıyla ve alacaklısı lehine malına hukuken el konulması.

Hades: Abdestsiz olma durumu.

Hânis: Yaptığı yemini bozan kişi.

Harac Arazi: Devlete ait olmakla birlikte gayri müslim tebaanın elinde bulunan ve işleyenlerden harac vergisi alınan topraklar.

Haram Aylar: Zilkade, zilhicce, muharrem ve recep ayları.

Harem: Mekke'nin kutsal kılınan çevresi; saray ve konaklarda sadece hanımlara ayrılan kısım.

Haremeyn: Mekke ve Medine.

Hatîm: Kâbe'nin kuzey cephesinde yarım daire şeklinde ve bir buçuk metre yükseklikteki duvarın arkasında kalan kısım.

Havâic-i Asliyye: Zekâta tâbi olmayan temel ihtiyaç maddeleri.

Havâle: Borcu bir zimmetten başka zimmete nakletmek.

Havl-i Havelân: Zekâtı verilecek malın üzerinden kamerî bir yılın geçmesi.

Hedy: Hac ve umre yapan kimselerin Harem sınırları içinde kestikleri kurban.

Hezl: Şaka ve alay tarzında gayri ciddi olarak söylenen söz.

Hırâbe: Soygunculuk, yol kesicilik, eşkıyalık.

Hıtbe: Bir kadına evlilik talebinde bulunma.

Hibe: Bir malı karşılıksız yani ıvazsız olarak başkasına temlik etmek.

Hidâd: Kocasını ölen veya kesin boşamayla evliliği sona eren kadının belli bir süre bazı davranışlardan kaçınması, yas tutma.

Hidane (Hadane): Boşanma veya ölüm gibi bir nedenden dolayı muhtaç duruma düşen çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin onu yetiştirmesi, koruması, eğitmesi.

Hil: Mekke'nin haremının dışında kalan bölge.

Hilaf: Fıkıh mezhepleri arasındaki ayrılıkları konu alan ilim dalı.

Hisbe: İslâm devletlerinde genel ahlâkı, kamu düzenini korumak ve denetlemekle görevli teşkilât.

Hiyel: Yapılan işlemler şeklen ve zâhiren fıkha uygun düşürmek, yasakları görünüşte meşrû yapabilmek için bulunan yollar, çareler.

Humus: Devletin ganimetlerden alacağı beşte bir hisse.

Hurûc ale's-Sultan: Meşrû hükümdara karşı isyan edip ayaklanmak.

Husuf Namazı: Ay tutulması esnasında kılınan namaz.

Hüccet: Bir hükmün doğruluğunu kanıtlamak ve muarızaya karşı galip gelmek amacıyla ileri sürülen delil.

Hükûmet-i Adl: Miktarı şeran belirlenmiş olmayan, birliklişilerce takdir edilen diyet.

Hünsa: Çift cinsiyetli, doğuştan hem erkeklik, hem de dişilik organları bulunan.

İtk: Kölenin hürriyetine kavuşturulması.

İvaz: Bedel, karşılık.

İztibâ': Hac ve umre esnasında erkeklerin ihramlı iken sağ omuz ve kolu açık bırakması.

İzdırâr: Zaruret hali.

İbrâ: Bir kimse hakkında davadan ve hak talebinde bulunmaktan vazgeçme.

Îcâb: Bir akit yaparken ilk olarak söylenen söz.

Îcâr: Bir şeyi kiraya vermek.

İcbar: Dinin ve hukukun tanıdığı bir yetki kullanılarak kişinin câiz ya da gerekli olan bir işe zorlanması.

İddet: Evliliği sona eren kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken süre.

Îfâ: Borçlanılan şeyin yerine getirilmesi.

İfrad haccı: Umre yapmanın ve kurban kesmenin olmadığı hac türü.

İftâ: Fetva vermek.

İftar: Akşam vaktinin girmesiyle birlikte orucun bittiği zaman.

İhdâd: Yas tutma.

İhrâz: Başkasının mülkiyetinde olmayan mubah bir malı meşrû şekilde elde etmek.

İhsâr: Hac yapacak kişinin hastalık, düşman gibi nedenlerle hac yapmasının engellenmesi.

İhtikâr: Ticaret malını pahalılaşması gayesiyle istifleyip piyasaya arzını geciktirmek, karaborsacılık.

İhtilâf-ı Metâli': Kamerî ayların başlangıcının ülke farklılığı sebebiyle değişiklik göstermesi.

İkâle: Bir akdi tarafların îcâb ve kabul ile bozmaları.

İkrâh: Tehdit ve zor kullanma.

İkrâr: Kabul etme, doğrulama, itiraf etme.

İktâ: Kamu otoritesinin, tasarrufundaki arazi ve taşınmaz malların mülkiyet, işletme veya faydalanma hakkını kişilere tahsis etmesi.

İktida: Cemaatle kılınan namazlarda imama uyma.

Îlâ: Kocanın karısına yanaşmamaya yemin etmesidir.

İlgâ: Bir hükmün yeni bir hükümle yürürlükten kaldırılması.

İllet: Hükmün amacını genellikle gerçekleştirdiği kabul edilen açık ve istikrarlı vasıf.

İmameyn: İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed.

İrtifak Hakkı: Hâdim akar üzerinde hâkim akar lehine kurulan aynî hak.

İsfâr: Sabah namazının güneş doğmasına yakın aydınlık zamanda kılınması.

İstiâze: "Eûzubillahimine's-şeytani'r-racîm" demek.

İstibrâ: Küçük abdest bozduktan sonra idrar akıntısı gelmeyeceğinden emin oluncaya kadar beklemek.

İstidlâl: Delillendirme.

İstiftâ: Fetva istemek.

İstihâle: Kimyasal değişme, dönüşme.

İstihâre: Bir iş veya davranışta Allah katında hayırlı olanı kılınan nâfile bir namaz ve dua ile talep etme.

İstihâza: Kadın rahminden hayız ve nifas halleri dışında genellikle bir hastalık sebebiyle akan kan, özur kanı.

İstihlâf: Halifenin kendisinden sonra göreve geçecek kimseyi belirlemesi. Namazı bozulan imamın yerine cemaatten bir başkasını geçirmesi.

İstikrâz: Ödünç isteme.

İstilâm: Tavaf esnasında Hacerü'l-esvedin karşısına gelince ona el sürmek, bu mümkün olmadığı zaman elleri kaldırarak onu selamlamak.

İstimlâk: Kamulaştırmak.

İstinbât: Müctehidlerin Kur'an ve Sünnetten hükümler çıkarması.

İstincâ: İdrar, dışkı gibi necis maddelerin çıktığı yerleri temizleyici özelliği olan bir şeyle temizleme.

İstiskâ Namazı: Yağmur duası namazı.

İstisnâ' Akdi: Sipariş akdi.

İtikâf: Kişinin ibadet amacıyla ve belirli bir şekilde camide kalması.

İttibâ: Cemaatin namaz kılarken imama uyması.

İzâle-i Şuyû': Paydaşlığın ortadan kaldırılıp payların belirli hale getirilmesi.

İzâr: Kefende gömlek ile lifâfe arasındaki örtü.

Kabûl: Bir akdi yapmak için ikinci olarak söylenen söz.

Kabz: Satın alınan malın fiilen teslim alınması.

Karîne: Bir şeyin varlığına delalet eden belirti, iz.

Karz-ı Hasen: Faizsiz olarak verilen borç.

Kasâme: Faili meçhul cinayetlerde cezaî ve malî sorumluluğu tesbit amacıyla cinayetin işlendiği bölge insanların veya maktulün yakınlarının yemin etmesi.

Kâsır: Edâ ehliyeti kısıtlı olan kişi.

Kazasker: Askerler arasındaki davalara bakan, şeyhülislamdan sonra gelen, en büyük kadılık derecesi.

Kazf: İffetli bir kişiye zina isnad etmek.

Kefâet: Evlenecek eşler arasında dinî, ekonomik ve sosyal konum bakımından denklik.

Kefâlet: Bir hakkın güvenceye bağlanması amacıyla bir kimsenin asıl borçluya kefil olması.

Kefâret: Dinin belirli yasaklarının ihlâli durumunda yapılması istenen malî veya bedenî ibadet.

Keylî: Hacim ölçü birimiyle ölçülerek işlem gören misli mal.

Kıran Haccı: Tek bir ihramla hac ile umreye birlikte niyet ederek yapılan hac.

Kıyemî: Çarşı ve pazarda dengi bulunmayan mallar.

Kusûf Namazı: Güneş tutulması esnasında kılınan namaz.

Lahd: Mezarın kible tarafının oyularak ölünün konulduğu bölüm.

Lâhik: Namaz kılmaya imamla başladığı halde herhangi bir özür sebebiyle namaza ara vererek namazın bir kısmını imamla kılamayan kimse.

Lakît: Bulunmuş çocuk.

Liân (Mulâane): Eşinin zina yaptığını iddia etmesi sonucu tarafların karşılıklı olarak yeminleşmeleri.

Lifâfe: Baştan ayağa kadar uzun olan kefen parçası.

Lihye: Sakal.

Lukata: Bulunmuş mal.

Mâ-i Müsta'mel: Kullanılmış su.

Madmûn: Tazmini gerekli olan şey.

Mahcur: Hukukî işlemleri kısıtlanan, engellenen kişi.

Mahrem: Yakınlıktan dolayı nikâhı haram olan kimse.

Mâl-i Dımâr: Ele geçme umudu kalmayan mal.

Mebi': Satım akdine konu olan mal.

Mefkûd: Kaybolmuş ve hayatta olup olmadığına dair bilgi bulunmayan kimse.

Mehir: Nikâh akdinin sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal.

Me'mum: Namazda imama uyan kimse.

Menât: Hükmün dayanağı, gerekçesi, illeti.

Merhûn: Rehnedilen mal.

Mesbuk: Cemaatle kılınan namazın birinci rekâtını kaçıran kimse.

Meşrû: Şeriata, hukuka uygun.

Metaf: Kâbe'nin etrafında tavaf edilen yer.

Metruk Arazi: Kamunun ortak kullanımına ayrılan meydan, park gibi arazi.

Mevat Arazi: Şahıs veya kamu malı olmayan, sahihsiz ve işlenmemiş durumdaki arazi.

Mevzûn: Tartılarak alınıp verilen mallar.

Meysir: Kumar.

Meyte: Eti yenmesi helâl olduğu halde dinî usûllere göre boğazlanmamış olan ölü hayvan.

Mîkat: Hac ve umre ibadeti için ihram giyilecek günler ve yerler.

Mina: Mekke ile Arafat arasında şeytan taşlama ve kurban kesme işlemlerinin yapıldığı yer.

Mîrî Arazi: Devlete ait arazi.

Mislî: Aynı türe ait olup fiyatı etkileyecek bir fark olmadan birbirinin yerine geçebilen mallar.

Mudârabe: Emek-sermaye ortaklığı.

Mudâyene: Karşılıklı borç edinme, birbirine borç verme.

Muhâdene: Harbîlerle barış akdetme.

Muhâl: Alacağı bir başkasına havale edilen kimse.

Muhâyee: Bir menfaati sıra ile ya da ortaklaşa kullanmak.

Muhayyerlik: Taraflardan birinin veya her ikisinin akdi onama yahut feshetme hakkına sahip olması, dolayısıyla ilgili taraf açısından akdin bağlayıcı olmaktan çıkması.

Muhâzât: Namazda cemaatin omuz ve ayaklarının aynı hizada olması.

Muhîl: Havaleyi yapan kimse, asıl borçlu olan.

Muhrim: İhrama giren kimse.

Muhtezâr: Ölmek üzere olan kimse.

Mukallid: Bir âlimin görüşünü delilsiz kabul eden kişi.

Mukâvele: Akit, sözleşme.

Mukim: İkâmet eden, yolcu olmayan kimse.

Mûris: Miras bırakan.

Murûr hakkı: Bir gayri menkul üzerinden diğer gayri menkul sahibinin geçebilmesi şeklinde tesis olunan irtifak hakkı.

Musâkât: Bahçe-emek ortaklığı.

Musalla: Açık havada namaz kılmaya uygun yer, namazgâh.

Musâveme: Pazarlıklı satış.

Mustakriz: Borç alan kimse.

Muktedî: Namazda imam uyan kimse, müttebi'.

Muvâlât: Sırayla, peşi peşine olma.

Musâfaha: El sıkışma, tokalaşma.

Musâhere: Evlenme yoluyla meydana gelen akrabalık.

Müdrîk: Namazın başından sonuna kadar imama uyan kimse.

Müddeî: Davacı.

Müfsid: Başlanan bir ibadeti veya meşrû hukukî bir işlemi geçersiz kılan söz, davranış.

Müftâ Bih: Farklı görüşlerden tercih yoluyla kendisiyle fetva verilen görüş.

Mükellef: Dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan kimse.

Mükreh: İkrâh altında olup, bir şeyi yapmaya zorlanan kimse.

Mükrih: Bir başkasına zorla bir şey yaptırmaya çalışan kimse.

Mümeyyiz: İyiye kötüyü, kâr ve zararı ayırt edebilen kimse.

Mürted: İslâm dininden dönen kişi.

Müskir: İnsana sarhoşluk veren her şey.

Müsle: Ölen düşmanın, kulağını, burnunu ve diğer organlarını kesmek.

Müste'cir: Kiracı.

Müsteftî: Fetva isteyen.

Müste'men: Kendisine eman verilen kimse.

Müstevdi': Emanet bırakan kişi.

Mütekavvim: Dinen yararlanılması mubah olan veya bilfiil ihraz edilmiş mal.

Mütevellî: Vakfın işlerini yürütmek üzere tayin edilen kimse.

Müzâbene: Miktarı belli bir malı, kendi cinsinden miktarı belli olmayan bir mal karşılığı satmak.

Müzârea: Arazi-emek ortaklığına dayalı ziraat ortaklığı.

Müzdelife: Arafat ile Mina arasında bir bölgedir. Müzdelife vakfesi yapmak vaciptir.

Nâfiz akit: Şart ve rükûnleri tam olup yürürlüğe giren akit.

Nâmahrem: Nikâhı haram olmayan kimse.

Nâmî: Malın artıcı olması.

Narh: Fiyatları resmî olarak belirleme, üst sınır koymak.

Nebîz: Kuru üzüm, kuru hurma, arpa ve darı gibi maddelerden elde edilen bir içki türü.

Neceş: Alıcı olmadığı halde alıcı gibi görünüp müşteri kızıştırma, hileli artırma.

Nefir-i âmm: Genel seferberlik.

Nehhâb: Yağmacı.

Neseb: Dar anlamda çocukla anne ve babası, geniş anlamda kişiyle usûlü (annesi-babası, nineleri-dedeleri) arasındaki soy bağı.

Nezr: Adak.

Nisab: Zekâtın farz olduğunu gösteren zenginlik ölçüsü.

Niyâbet: Vekillik.

Niyâha: Ölen kişinin arkasından ağıt yakmak üzere bir araya gelme.

Nüsük: Genelde Allah'a yakınlık sağlayan her türlü ibadet ve taat, özelde Allah için kurban kesme anlamına gelen bir terim.

Nüşûz: Eşlerin ve özellikle kadının evlilik hukukuna riayet etmemesi, geçimsiz davranması.

Râcih: Ağır basan, üstün gelen, delili kuvvetli olan.

Radâ': Süt emmek.

Rafes: Çirkin, müstehcen söz.

Râtibe: Sabit ve düzenli olan.

Reddiye: Paylar toplamı, ortak paydadın eksik çıkan miras meselesi.

Remel: Ardından sa'y yapılan tavafların ilk üç şavtında yapılması sünnet olan hızlıca ve çalılı yürüyüş.

Remy-i Cimâr: Hacda şeytan taşlama sırasında atılan taşlara ve bu taşların atıldığı yerlere verilen ad.

Re'sü'l-mal: Sermaye, anapara.

Ribe'l-fadl: Aynı cins ribevî malların mübadelesinde bir tarafta fazlalık olması.

Ribe'n-nesîe: Vade karşılığında şart koşulan fazlalık.

Ribât: Sınır boylarında ve stratejik mevkiilerde askerî amaçlı müstahkem yapılara verilen ad.

Rikâz: Yerin altından çıkan madenler. İnsanların toprağa gömdükleri hazine.

Rüchân hakkı: Öncelik hakkı.

Rükûn: Bir ibadeti, hukukî fiil veya işlemi oluşturan ana unsur.

Rüşd: Kişinin mallarını uygun biçimde koruyup harcamasını sağlayan fikrî olgunluk.

Rü'yet-i hilâl: Kamerî ayların başlangıcını tespit etmek için hilâlin gözlenmesi.

Sadakay-ı Cârîye: Cami, okul, yol gibi devamlı hayır getiren sadaka.

Safka: Pazarlık.

Sâhibeyn: İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed.

Sahih Akit: Rükünü, şartı ve vasfı tam olan akit.

Sâime: Senenin yarısından fazlasında meralarda otlatılan hayvan.

Sa'y: Safa ile Merve arasında yedi defa gidip gelmek.

Sefih: Ergenlik çağına ulaşmış ve temyiz gücüne sahip olmakla birlikte harcamalarındaki ölçsüzlük sebebiyle kısıtlı sayılan kimse.

Sekr: Sarhoşluk.

Seleb: Savaşta öldürülen düşman askerinin üzerinde veya yanında bulunan elbise, silâh vb. eşya.

Selem: Nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımı.

Semen: Satım akdinde satış bedeli.

Seniyy: Ön süt dişlerini atmış olan hayvan.

Sihriyyet: Evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık.

Süftece: Borçlunun alacaklısına, muayyen miktarda parayı veya malı borçlanılan yerin dışında belirlenmiş başka bir yerde ödeme işlemi.

Siyer: Devletler hukuku alanında yazılan eserlerin adı.

Süknâ hakkı: Bir gayri menkulde oturma hakkı.

Sütire: Namaz kılanın önünden geçilmesini engellemek için konulan cisim.

Şâri': Allah Teâlâ

Şavt: Kâbe'nin etrafını bir defa dolaşma ve Safâ tepesiyle Merve tepesi arasında gidiş gelişten her biri.

Şeyhayn: İmam Ebû Hanife ile İmam Ebû Yûsuf.

Şirb hakkı: Sulama hakkı.

Şüf'a: Satılan bir malı müşteriye mal olduğu bedelle cebren alıp mülkiyetini elde etme hakkı.

Taabbudî: Gerekçesi, illeti akılla anlaşılamayan hükümler.

Ta'dîl-i erkân: Namazın rükûnlerini hakkıyla yerine getirmek.

Taglis: Sabah namazını fecirden hemen sonra kılmak.

Tagrîr: İvazlı akidlerde taraflardan birinin diğerini aldatması.

Tahcîr: Mevât araziye ihya etmek amacıyla etrafını çevirmek, taş, çalı vb. koymak.

Tahnîk: Yeni doğan çocuğun damağına hurma gibi tatlı bir şey sürmek.

Tahrîm: Haram kılma.

Tahrîme tekbiri: İftitah tekbiri.

Taknîn: Kanunlaştırma.

Tarafeyn: İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed.

Tatavvu: Farz ve vacip niteliğinde olmayan ibadetler.

Ta'zir: Had ve kısas cezaları dışında yöneticinin veya hâkimin takdirine bırakılan cezalar.

Techiz: Ölen bir kimsenin yıkanıp kefenlenmek suretiyle gömülebilecek hâle getirilmesi.

Tedlîs: Satılan maldaki kusuru gizleme.

Tefrîk: Hâkimin, karı ile kocanın arasını ayırması.

Tekfîn: Kefenleme.

Telbiye: İhrama girenlerin lebbeyk şeklinde başlayan zikir cümlelerini söylemesi.

Telfik: Bir meselede birden fazla mezhebin görüşünü birleştirerek uygulama.

Telhîn: Sesi güzelleştirmek için kelimeleri bozmak.

Temellük: Mülk edinmek.

Temerrüd: Haklı bir sebep olmaksızın kişinin borçlandığı edimi yerine getirmemesi.

Te'mîn: Sigorta.

Temlik: Mülkiyeti başkasına devretmek.

Terci': Ezan okurken şهادetlerde sesi önce alçaltıp sonra yüksek sesle okuma.

Tereke: Miras.

Terviye Günü: Zilhiccenin sekizinci günü.

Tevârus: Ölünün malına mirasçı olma.

Tevvehhüm: Kuruntuya kapılma, vehimlenme.

Tevliye: Maliyetine satış.

Teyâmün: Sağdan başlamak.

Tezkiye: Yenilmesi mubah bir hayvanı dinî usûllere göre kesme.

Udhiyye: Kurban.

Umrâ: Bağışlayanın veya lehine bağışta bulunulan kişinin hayatıyla sınırlı olarak yapılan hibe.

Umûmü'l-Belvâ: Kaçınılması büyük güçlüğü açan yahut yaygınlığı sebebiyle bilinmemesi mümkün olmayan olaylar.

Urbûn: Kaparo, pey akçesi.

Ukûbât: Suç ve ceza ile ilgili hükümler.

Vadîa: Zararına satış.

Vakfiye: Bir vakfın kurucusu tarafından düzenlenen vakfın işleyişiyle ilgili resmî belge.

Vâris: Mirasçı.

Vasî: Ehliyet eksikliği olan kişilerin haklarını korumak amacıyla tayin edilen hukukî temsilci.

Vecîbe: Mükelleflerin yerine getirmeleri gereken dinî emirler.

Vedîa: Bir malın emanet bırakılması.

Veli: Velâyet hakkına sahip olan kimse.

Velîme: Evlilik dolayısıyla verilen yemek ziyafeti.

Veznî: Ağırlık ölçüsüyle tartılan şey.

Vilâye: Abdestte organların birbiri ardı sıra yıkanması.

Yakîn Bilgi: Kesin Bilgi.

Yed-i Emîn: Kanunen güvenilir kimse olarak seçilen kişi.

Yevmu's-Sader: Kurban bayramının dördüncü günü.

Zebh: Hayvanın boğazlanması.

Zeval vakti: Güneşin tepe noktasından batıya doğru hareket etme zamanı.

Zelletü'l-kârî: Namazda kıraat hatası yapmak.

Zevî'l-Erhâm: Ölenin ashâbu'l-ferâiz ve asabe dışındaki kan hısımları.

Zilyet: Bir nesneyi bilfiil elinde bulunduran.

Zimmî: İslâm ülkesinde yaşayan gayri müslim tebaa.

FIKHÎ KÂİDELER

Kâide kelimesi, sözlük anlamı olarak esas ve temel manalarını ifade etmektedir.⁶⁵ Kâide kelimesinin fıkıh ıstılahındaki manası, genel teşrîi hükümler içeren, cüzî meselelerin tamamı ya da çoğunluğu için geçerli olan, düstur şeklindeki veciz küllî esaslardır.⁶⁶

Fıkıhî kâidelerin taşıdığı genel ve küllî olma vasfı, doğrudan doğruya fetvaya kaynak olmasına engel olmaktadır. Bununla birlikte fıkıhî kâideleri öğrenmek; fıkıh melekesine ve kavrayışına sahip olmayı kolaylaştırma, hükümler arasındaki uyumu ve münasebeti kolaylıkla kurabilme, şeriatın genel maksat ve hedeflerinin idrak edebilme bakımından fıkıh öğrencisi için oldukça faydalı olacaktır.

Kâideler ile ilgili geçmişten günümüze kadar pek çok fâkih değerli çalışmalar yapmış ve fıkıhî kâideler ile ilgili geniş bir literatür ortaya çıkmıştır.⁶⁷ Bu bölümde, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye’de mevcut olan fıkıhî kâidelerden birkaç örnek yer almaktadır.

65 Ebû'l-Fazl Cemâlüddin İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, III, 357.

66 Ebû'l-Abbas Şehabeddin Ahmed Hamevî, *Gamzu uyûni'l-besâir: şerhu Kitâbi'l-eşbâh ve'n-nezâir*(İbn Nüceym), Beyrut 1985, I, 51; Ebû Nasr Taceddin İbnü's-Sübki Abdülvehhab, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut 1991, I, 11; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalu'l-fikhiyyu'l-âmm*, Dimaşk 1964.

67 Konu ile ilgili eser listesi için bkz. Ahmet Özdemir, *Kur'an'da Yer Alan Fıkıhî İlke ve Konular*, Murat Kitabevi, Ankara 2014, s. 17-22.

“Şek İle Yakîn Zâil Olmaz.”

Şek, şüphe demektir. Bir şeyin varlığının ve yokluğunun eşit olması durumudur.⁶⁸ Yakîn ise bir şeyin varlığı ya da yokluğu hakkında bilgi sahibi olunmasıdır. Buna göre; şüphe, varlığı hakkında bilgi ve kanaat sahibi olunan bir hususu ortadan kaldıramaz. Onun var olduğuna hükmedilir.

Örnek: Abdest aldığı bilenen bir kişi, abdesti bozup bozmadığında şüphe etse, bu şüpheye itibar edilmeyip abdestinin var olduğuna hükmedilir.

Örnek: Müslümanların ülkesinde kesilen etlerin İslamî esaslara göre kesilmesi zann-ı gâlip olandır. Aksi ispatlanana kadar şekke itibar edilmez.

“Berâet-i Zimmet Asıldır.”

Zimmet, insanları borçlanmaya ehil kılan, vücup ehliyetinin gerektirdiği, hukukun insanda varsaydığı manevî bir vasıftır. Berâet ise, aklanma demek olup suçtan, borçtan vb. uzak olmayı ifade etmektedir. İnsanın zimmeti –aksi ispatlanana kadar- her türlü borçtan ve suçtan uzak olarak kabul edilir.

Örnek: (A)’dan 100 lira alacağı olduğunu iddia eden (B)’nin sırf bu iddiası ile (A) borçlu kabul edilmez. (B) iddiasını ispat etmekle mükelleftir. Çünkü borçlu olmak arızî ve sonradan ortaya çıkabilen bir durumdur.

Örnek : Sınavda kopya çektiği iddiası ile bir kişi cezalandırılmaz. Çünkü öğrenci için aslolan kopya çekmemiş olmasıdır. İspat edilene kadar herkes suçsuzdur.

“İctihad İle İctihad Nakz Olunmaz.”

İctihad, bir müctehidin fikhî bir konuda elinden gelen tüm çabayı göstererek belirli usûl çerçevesinde ortaya koyduğu görüşleridir. Bir müctehidin ictihadını başka bir müctehidin

68 Mustafa Yıldırım, *Mecelle’nin Küllî Kâideleri*, İzmir 2019, s. 37.

ictihad ederek bozması ve ortadan kaldırması söz konusu olamaz. Tüm ictihadları değer bakımından eşit kabul etmek gerekir. Bir müctehidin ictihadına, başka bir müctehid katılmayabilir ve farklı bir görüşü benimseyebilir. Bu durum önceki ictihadı ortadan kaldırmaz.

Örnek: Bir müctehidin, bir meselede ictihad ettikten sonra o mesele hakkındaki ictihadının değişmiş olması önceki ictihadına dayanarak vermiş olduğu hükmü nakz etmez. Artık değişen ictihadına göre hüküm verecektir. Ancak bu durum eskiden verdiği hükümleri ortadan kaldırmaz.⁶⁹

Örnek: İmam Ebû Hanîfe'nin bir ictihadının İmam Şâfiî tarafından ortadan kaldırılması ya da İmam Ebû Yûsuf'un ictihadının İmam Muhammed tarafından ortadan kaldırılması söz konusu olamaz.

“Meşakkat Teysiri Celb Eder.”

İnsan zaman zaman sıkıntı ve zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu durumlarda dinin hayata tatbikini sağlamak üzere kolaylık hükümleri devreye girecektir. Zorluklar ve sıkıntılar kolaylık yolunun açılmasını temin edecektir. İslam'da kolaylık prensibinin mevcudiyetini gösteren pek çok nas bulunmaktadır.

Örnek: Yolcu için genelde sıkıntılar, zorluklar doğabilmektedir. Bu sebeple seferîlik halinde mestler üzerine meshin süresinin uzaması, namazların cem edilebilmesi gibi kolaylık hükümleri bulunmaktadır.

Örnek: Borcunu ödemeye güç yetiremeyen kimseye kolaylık gösterip süre tanımak gerekir.

Örnek: Su bulamama durumunda teyemmüm abdesti alarak ibadetler edâ edilir.

69 Hilmi Ergüney, *Mecelle Külli Kâideleri*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1965, s. 36.

“ez-Zarûrât Tubîhu’l-Mahzûrât”

Zarurî maslahatlar olarak kabul edilen din, can, mal, nesil ve akla büyük ölçüde zarar veren ya da tamamen ortadan kaldıran ciddi ve karşı konulamayan durumlar zaruret hali olarak tanımlanmaktadır. Zaruretler, yasakları mubah kılar.

Örnek: Açlıktan ölmek üzere olan kişi dinin yenilmesini yasakladığı şeyleri ölmeyecek miktarda yiyebilir.

Örnek: Tedavinin gerektirdiği ölçüde avret mahallini doktorun görmesi mubahtır.

“Zarar-ı Âmmı Def’ İçin Zararı Hâs İhtiyar Olunur.”

Genel zarar ile özel zarar karşılaştığında özel zarar tercih edilerek çoğunluğun zarara uğramaması sağlanır. Zarar-ı âmm, köy, kasaba, ülke gibi geneli kapsayan zarardır. Zarar-ı hâs ise bir veya birkaç şahsın zarara uğramasıdır.

Örnek: İnsanların zararî ihtiyaçlarını aşırı fiyatla satmada ısrar edilirse devlet tarafından fiyatlara narh konularak belirli bir miktardan yüksekçe satılması yasaklanabilir.⁷⁰

Örnek: Sefih durumundaki kişinin malını istediği gibi harcaması genel zarara sebep olacağı için bu kişi hacrolunur.⁷¹

Örnek: Tehlikeli bir yolun güvenliğini sağlamak için yol üzerindeki şahsa ait bina istimlak edilerek yıkılır ve yol yapılır.

Örnek: Çıkan yangında tüm ormanı korumak için yangını durdurma amacıyla birkaç ağaç kesilebilir.

“Def-i Mefâsid Celb-i Menâfi’dan Evladır.”

Zararların ve kötülüklerin giderilmesi, yararlı şeylerin elde edilmesinden daha öncelikli ve önemlidir. Bu sebeple bir konuda zarar ile yarar çatıştığında zararın önlenmesine öncelik verilir.

70 Atıf Bey, *Mecelle’nin Külli Kâideleri*, HU-Kİ-YA, İstanbul 2008, s.52.

71 Ergüney, *Mecelle Külli Kâideleri*, s. 49.

Örnek: Kişinin otogazlı arabasını kapalı otoparka çekmesi kendi yararınadır. Ancak zarar ve tehlike söz konusu ise zararın önlenmesine öncelik verilerek arabanın park edilmesine izin verilmez.

Örnek: Hastanenin yanında etrafa gürültü veren bir işletmenin açılmasına, bu işte işletmecinin kârı olsa bile zarara engel olma amacıyla izin verilmez.

“Âdet Muhakkemdir.”

Örf-âdet; toplumda uzun zamandan beri yapılagelen, yazılı olmayan kuralları ifade etmektedir. Hakkında nas bulunmayan konularda İslam’ın prensiplerine aykırı olmayan örf-âdete göre hüküm verilebilmektedir. Fıkıh usûlünde fer’î delillerden birisi de örf-âdettir.

Örnek: Beyaz eşya satımında nakliyenin satıcıda olduğu kabulünün yaygınlaştığı bir toplumda taraflar arasında anlaşmazlık çıktığında nakliyenin satıcıya ait olduğuna hükmedilir.

Örnek: Ücretle çalıştırılan bir işçiye yemek verilip verilmemesini örf-âdet belirler.⁷²

“Ezmanın Teğayyürü İle Ahkâmın Teğayyürü İnkâr Edilemez.”

Zamanın değişmesiyle birlikte bazı hükümlerde değişme söz konusu olabilmektedir. Buradaki değişimden kastedilen fıkıhın tüm ahkâmının değişime açık olması değildir. Belirli bir maslahata ve gerekçeye dayalı olarak verilen hükmün zamanın ve şartların değişmesi sebebi ile değişmesi kastedilmektedir.

Örnek: Ecîr-i müşterekin yanına bırakılan eşya emanet hükmünde olup zâyi durumunda tazmin mükellefiyeti olmayacağı hükmü, toplumdaki emanete riayet bakımından görü-

72 Yıldırım, *Mecelle'nin Külli Kâideleri*, s. 119.

len zayıflık sebebi ile daha sonraki yıllarda değiştirilerek bu tür mallarda ecîr-i müşterek tazminle sorumlu tutulmuştur.

Örnek: Hz. Ömer dinen mubah olan bazı hususlarda kendi döneminin şartlarını göz önüne alarak geçici olarak mubahı uygulatmama yoluna gitmiştir. Müslüman kadınlarla evlenmeler azaldığı için Müslüman erkeklerin ehl-i kitap kadınlarla evlenmelerine izin vermemiştir. Müellefe-i kulûba zekât verme uygulamasına mevcut şartlarda gerek olmadığı için izin vermemiştir.

“Bir Şeye Mâlik Olan Kimse O Şeyin Zarûriyyatından Olan Şeye de Mâlik Olur.”

Mülkiyetin kapsamı bakımından herhangi bir eşyaya sahip olan kimse o eşyayı oluşturan tüm parçalara da sahiptir.

Örnek: Ev satın alan o eve ulaştıracak yola da sahip olur.

Örnek: Araba satın alan kişi ilave ücret vermeden arabanın anahtarına da sahip olur.

“Teberru Ancak Kabz İle Tamam Olur.”

Malın kendisinin ya da menfaatinin temlik edildiği akitler ıvazlı ve ıvazsız olmak üzere iki türlüdür. Teberru akitleri, ıvazsız olarak karşılık beklemeksizin yardım amacıyla yapılan akitlerdir. Kabz, malın teslim alınmasını ifade etmektedir. Teberru akitleri malın karşı tarafa teslimi olmadan gerçekleşmiş olmaz.

Örnek: (A)’nın (B)’ye kalemini hibe etmesi kalemin teslimi ile tamam olur.

Örnek: (A)’nın (B)’ye arabasını âriyet olarak vermesi arabanın teslimi ile tamam olur.

“Tevehhüme İtibar Yoktur.”

Gerçekliği son derece düşük ihtimal taşıyan durumla, kurntu olarak tanımlanan vehimle hüküm verilmez. Tevehhüm-

de delil yoktur. Sadece zayıf bir zan ve ihtimal söz konusudur. Tevehhüme itibar edilmesi hayatı yaşanılmaz kılacaktır. Vehimli düşüncelerle hareket etmek ruhî ve psikolojik rahatsızlıklara da yol açabilmektedir.

Örnek: Fırından alınan bir ekmek hakkında belki fırıncı necis madde katmıştır denilerek haram hükmü verilemez.

Örnek: Otobüsteki koltuğa daha önce oturan necaset bırakmıştır vehmi ile koltuğa oturan her kişi için necasetten taharet gereklidir hükmü verilemez.

“Beyyine Müddeî İçin ve Yemin Münkir Üzerinedir.”

Mahkemede iddia ettiği hususu ispatlamak üzere delil getirmek davacının görevidir. Delil getiremezse davalıdan yemin etmesi istenir. Yemin ederek yapılan ithamdan kurtulmuş olur. Davalıdan masum olduğunu ispatlaması için delil istenmez.

Örnek: (A) parasını (B)'nin çaldığını iddia ediyorsa bunu ispatlayan delil getirmesi gerekir. (B)'den delil istenmez. Sadece yemin etmesi yeterli olur.

“Zarar Vermek ve Zarara Zararla Karşılık Vermek Yoktur.”

Mutlak anlamda zarar vermek yasaklandığı gibi, zarara uğrayanın gördüğü zarara aynı şekilde karşılık vermesi de yasaktır. Örnek: Birisi diğerinin otomobiline zarar verse karşı taraf aynı şekilde davranamaz.⁷³

73 Saffet Köse, *İslâm Hukukuna Giriş*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2015, s. 276.

FIKİH İLMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Fıkıh ilminin genel özelliklerini tespit için farklı açılardan konu ele alınabilir ve birçok özellik zikredilebilir. Burada, diğer hukuk sistemlerinden temel farklarını ortaya koyma perspektifi ile fıkıhın başlıca özelliklerini şu şekilde tespit etmek mümkündür:

Kaynağı:

Fıkıh, kaynağı bakımından İlâhîdir. Kanun koyucu Allah Teâlâ'dır ve Yüce Yaratıcının izin verdiği ölçüde Hz. Peygamberdir. Fakihlerin görevi bu iki kaynağı esas alarak hukukî hükümleri tespit etmektir.⁷⁴

İtaatın Hakikî Mercii:

Ortaya konulan hükümlerin ve kuralların geçerliliği naslara aykırılık taşımama şartına bağlıdır. Yaratıcıya isyan hususunda yaratılmışlara itaat yoktur. İçki içmeyi emreden anne-babaya bu hususta itaat edilmez. Bir haramı işlemeyi emreden âmirin bu emrine itaat edilmez.

Muhataplarının Kapsamı:

Fıkıh hitap ettiği insan toplulukları bakımından dünyanın en kapsamlı hukuk sistemidir. Belirli bir ırk ve topluma değil tüm insanlara ve tüm zamanlara hitap etmektedir. Fıkıhın temelinde İslâm dini olduğu için bu dine mensup Müslümanla-

74 Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslâm Hukukuna Giriş*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 25.

rın ortak paydası konumundadır. Bu sebeple dünyada milyarlarca insana hitap edebilme potansiyeline sahiptir.

Amacı:

Fıkıhın amacı mutlak adaleti temin etmektir. Mutlak adaletle kastedilen Yüce Yaraticının muradına uygun fert ve toplum hayatının temin edilmesi, her bir canlının sahip olduğu hakların muhafaza edilmesidir.

Muhtevası:

Fıkıh muhteva bakımından hayatın her alanını kuşatıcıdır. İnsanın yeme içme kurallarından, ticaret hayatına, ibadetlerden uluslararası ilişkilere kadar uzanan geniş bir kapsama alanı vardır. Kulun Rabbine karşı görevlerini beyan etmenin yanında, diğer insanlarla muamelelerinde uyması gereken kurallar da fıkıhın kapsamına dâhildir.

Müeyyidesi:

Hukuk sistemlerinin temel vasfı kurallara aykırı davrananlara karşı müeyyide gücünün olmasıdır. Fıkıhın çifte müeyyide sistemi vardır. Suç işleyenler için, bu dünyada uygulanacak cezaların yanında uhrevî ceza (cehennem azabı) müeyyidesi de bulunmaktadır.

Hukuka İçtenlikle İtaatin Sağlanması:

Beşerî sistemlerin bulamadığı içtenlikle bağlılık, saygınlık ve insanların samimiyetle itaati fıkıh için mümkün olmaktadır. Fıkıha uygun davrananlar için çifte ödül imkânı vardır. Fıkıhî ilke ve kurallara uygun hareket edildiğinde fert ve toplum hayatının düzene girmesinin yanına uhrevî olarak da kişiler mükâfat (cennet) elde edecektir.

Fıtrata Uygunluğu:

Fıkıh, fıtrata uygundur. İnsanın yaratılışında var olan istek ve arzulara ulaşması tabîî olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple evlilik meşrû kılınmış, mülk edinme hürriyeti tanınmış, dünya nimetlerinden yararlanma helal kılınmıştır.

Güç-sorumluluk dengesi kurulmuştur. Mükellefiyetler insanın güç ve takatinin üzerinde değildir. Haramlar sınırlı, helal dairesi ise geniştir. Her işte aşırılıklardan uzak durup orta yolun tutulması gerekmektedir. Bedenî zâfiyete sebebiyet verecek ölçüde nafil ibadet yasaklanmıştır. Harcamalarda cimrilik de israf da men edilmiştir.

Şahsî Sorumluluğu Esas Alması:

Fıkıhta şahsî sorumluluk esastır. Herkes kendi yaptıkları ile sorumludur. Kimse başkasının suçu, günahı sebebiyle cezalandırılmaz.

Fıkıh-Mevcut Düzen İlişkisi:

Fıkıh, bulunduğu toplumda kendi ilkelerine aykırı olan hususları ilga etme (ortadan kaldırma), düzeltilerek devamı faydalı olan uygulamaları ıslah etme (hatalı yönlerini düzeltme) ve fıkıha uygun işlemleri de ibkâ etme (devam etmesini sağlama) yolunu tercih eder.

Değişmezlik ve Esneklik Uyumu:

Fıkıhta, değişmezlik ve esneklik uyumlu bir şekilde bağdaştırılmıştır.⁷⁵ Fıkıhın değişmez sabiteleri olduğu gibi değişime açık hükümleri de bulunmaktadır. Fıkıh bilgisi, iç içe üç halka olarak tasavvur edilirse, en merkezdeki küçük halka doğrudan naslara dayalı ve değişime ve yoruma tamamen ya da kısmen

75 Yusuf Karadâvî, *İslâm Hukuku: Evrensellik – Süreklilik*, trc. Yusuf Işıcık, Ahmed Yaman. İstanbul : Marifet Yayınları, 1997. s. 35-38.

kapalı alanı ifade etmektedir. İkinci halka ise, naslardan kıyas yoluyla elde edilen hükümlerin bulunduğu alandır. En dıştaki büyük halka ise maslahat ve makasid gözetilerek oluşturulan alanı temsil etmektedir. Bu kısım zamanın ve şartların farklılaşması ile değişime açık olan alanı ifade etmektedir. Bu örnekten de görüleceği üzere fıkıh, merkezde değişmez bir alana sahip olup, miktar olarak büyük alanda ise akıl ve yoruma dayalı farklı çözümlerin üretilebileceği bir yapıya sahiptir.

Gelişmeye Açıklığı:

Nas bulunan konularda fehmi (anlama) ve kıyas icthadı-na, nas bulunmayan konularda teşriin genel ilkeleri çerçevesinde maslahata dayalı icthada başvurulur. İctihad ile fıkıhın kendisini yenilemesi, değişen şartlara çözümler sunabilmesi söz konusudur. Yeni gelişmeler ve değişimler karşısında icthad edilerek yeni hükümler ortaya konulur.

Beklenmeyen Durumlara Çözüm Sunması:

Hayat her zaman önceden belirlenen şekilde sürmemekte, olağan dışı şartlar ortaya çıkabilmektedir. Fıkıhta beklenmeyen haller ve olağanüstü durumlar için zaruret ilkeleri çerçevesinde çözümler bulunmaktadır. Bu çözümler, şartlar normale dönünceye kadar yürürlükte kalmaktadır.

Literatür Zenginliği:

Yaklaşık on dört asır geçmiş bulunan fıkıh ilmi, bu süreç zarfında zengin bir literatür yanında, bir çok devlette resmi olarak tatbik alanı bulduğu için adli mekanizma içinde oldukça fazla uygulama örnekleri bulunmaktadır.

Fert-Toplum Menfaatleri Bakımından

Denge Sağlaması:

Fıkıhta, fert ve toplum menfaatleri bakımından denge söz konusudur. Ferdin menfaati için toplum feda edilmediği gibi, toplum menfaati için ferdin hakları da elinden alınmamaktadır.

Fıkıh-Ahlâk Uyumu:

Ahlâkî davranışların temel özelliği, bir yaşam biçimi olarak benimsenmesi ve hukukî yaptırımlar olmadan da titizlikle yerine getirilmesidir.⁷⁶ Ahlâk, fıkıhın ayrılmaz bir parçasıdır. Fikhî düzenlemelerde ahlâkın tam olarak dikkate alınması zorunludur.⁷⁷ Fıkıh ile ahlâkın bu derece iç içe olması fikhî hükümlerin hayata tatbikinde önemli bir etkidir.

Niyetin Hukukî Meşrûiyetin Tespitindeki Önemi:

Davranışların meşrûiyetinin belirlenmesinde niyet önemli bir konuma sahiptir. Bu sebeple, Allah rızası gözetilmeksizin yapılan ibadet geçerli değildir. Lukata malı alan kişi sahibini aramadan doğrudan doğruya el koyma niyeti taşırırsa malın zâyî olması durumunda tazminle sorumludur. Faizli borç bulmak niyet ile beyu'l-îyne işlemi meşrû değilken, vadeli aldığı eşyayı o an ortaya çıkan durum sebebiyle peşin satma durumunda olan kişinin davranışı mubahtır.

Normların Belirlenmesinde Beşerî

Özgürlüğün Mutlak Olmaması:

Hukukun İlâhî yönlendirme olmaksızın sırf beşer eliyle üretilmesi beşerî zaatlardan kaynaklanan hataları getirebilecektir. Kötü, çirkin ve zararlı olduğu için yasak olması gere-

76 Saffet Köse, *Fıkıh Giriş*, Köln 2017, s. 43.

77 Nuri Kahveci vdğr., *İslâm Hukuk Başlangıcı*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2018, s. 49.

ken bir husus nefsânî isteklerin ağır basması ile beşerî hukuk sistemlerinde kendisine meşrûiyet bulabilmektedir. Alkol, uyuşturucu, zina, hemcinslerle evlilik gibi hususlar bu duruma örnek olarak verilebilir. Fıkıhta ise İlâhî kontrol olup, sınırsız beşerî düzenleme olmadığı için hukukun heva-heves ve zaafa dayalı şekillenmesi mümkün değildir.

MUHTASAR İLMİHAL BİLGİLERİ⁷⁸

İbadet dar anlamı ile namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve hacca gitmektir. İbadet kavramı geniş anlamı ile Allah'ın rızasını kazanmak için fert ve toplum yararına yapılan her türlü faydalı ve hayırlı davranışı ifade etmektedir.

İbadetlerin geçerli olması, Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak amacıyla yapılmasına ve naslarda beyan edildiği şekilde yerine getirmesine bağlıdır. İbadet edene "âbid", ibadet edile-ne "ma'bûd" ve ibadet yerine "mâbed" denir.

Abdest

Kur'an-ı Kerim'de abdestin farzları şu şekilde açıklanmıştır. *"Ey İman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı meshedin. Ayaklarınızı da topuk kemiklerine kadar yıkayın..."* ⁷⁹ Hanefî mezhebine göre abdestin farzları bu ayette zikredilenler ile sınırlıdır. Diğer üç mezhebe göre niyet de abdestin farzıdır. Şâfiî mezhebi ayetteki sıraya uymayı (tertib), Mâlikî mezhebi ara vermeden abdest almayı da (muvâlât) farz

78 Fıkıh ilmi, ibadet konularını da ihtiva ettiği için hukuktan daha geniş bir muhtevaya sahiptir. Fıkıh ilminde ibadetler de bulunduğu için bu çalışmada kısa bir özet olarak ilmihal konularına yer verilmiştir. Muhtasar İlmihal Bilgileri bölümünün hazırlanmasında 2017 yılında yayınlanan *İmam Hatip Lisesi Temel Dini Bilgiler Ders Kitabı* "İbadet Hayatımız" ünitesi için yapılan çalışmadan istifade edilmiştir. Yaşanılan coğrafyada Hanefî Mezhebi yaygın bulunduğundan dolayı buradaki bilgiler Hanefî Mezhebi görüşleri çerçevesinde hazırlanmıştır.

79 Mâide, 6/5.

kabul etmektedir. Hanbelî mezhebinde bunlara ilave olarak abdeste başlarken besmele çekmek de farzdır.

Hız. Peygamber (s.a.v) müslümanlara fiilî olarak abdestin nasıl alınacağını göstermiş ve abdestsiz kılınacak hiçbir namazın geçerli olmayacağını haber vermiştir.⁸⁰

Farz ve sünnetlerine dikkat ederek abdesti şu şekilde alınır: Önce eûzü besmele çekilerek niyet edilir. Eller bileklere kadar üç kez yıkanır. Eller yıkanırken parmak araları aralanır (hilâllenir). Ağız ve burun üç kez yıkanır. Yüz, üç kez yıkanır. Sakal varsa parmaklar ile aralanır. Önce sağ sonra sol kol dirseklerle beraber üç kez yıkanır. Baş ıslak elle meshedilir. Daha sonra kulaklar ve boyun meshedilir. Sağdan başlamak üzere ayaklar yıkanır.

Vücuttan idrar, dışkı, yel, kan ve irin çıkması, ağız dolusu kusmak, şuur kontrolüne engel olan uyumak ve bayılmak abdesti bozar.

Gusül Abdesti

Boy abdesti (gusül), ağız, burun dâhil olmak üzere bütün vücudu yıkamaktır. Gusül abdesti almayı gerektiren durumlar, cünüplük (cinsî münasebet veya rüyada ihtilam olmak) ve kadınlarda âdet ve lohusalık hâlinin son bulmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de "...Eğer cünüp iseniz boy abdesti alın..."⁸¹ emri bulunduğu cünüplük, hayız ve nifastan kurtulmak için gusül abdest almak farzdır. Bu durumda olanlar gusül yapmadıkça namaz kılamaz ve Kâbe'yi tavaf edemez.

Farz ve sünnetlerine dikkat ederek boy abdesti şu şekilde alınır: Önce besmele çekilerek niyet edilir. Eller yıkandıktan sonra vücutta pislik varsa temizlenir. Namaz abdesti gibi abdest alınır. Bu esnada ağız ve burnun su ile iyice temizlenme-

80 Bkz. İbn Mâce, Tahâret, 271.

81 Mâide, 5/6.

sine dikkat edilir. Daha sonra bütün beden kuru yer kalmayacak şekilde yıkanır.

Teyemmüm

Namaz abdesti veya gusül abdesti almak için su olmadığı ya da suyu kullanma imkânı bulunmadığında teyemmüm abdesti ile ibadet yapmak mümkündür. Bu, İslâm dininin sunduğu kolaylık hükümlerine örnektir. Teyemmüm abdestinin meşrûiyeti “*Su bulamadığınız takdirde temiz bir toprağa yönelin. Yüzünüzü ve ellerinizi onunla meshedin.*”⁸² ayetinde açıklanmaktadır.

Teyemmüm, besmele çekip niyet ettikten sonra toprak veya toprak cinsi bir maddeye elleri sürüp önce yüzü, daha sonra sağ kol ve sol kolu meshederek yapılır. Abdesti ve gusülü bozan durumlar teyemmümü de bozar. İlave olarak suya ulaşma ve kullanma imkânı elde etmekle de teyemmüm abdesti bozulur.

NAMAZ

İslâm’ın temel esaslarından birisi olan namaz ibadeti, beş vakit olarak hicretten bir buçuk yıl önce miraç gecesinde akıllı olan ve ergenlik çağına girmiş her müslümana farz kılınmıştır.

Namazlar farz, vacip ve nafil olmak üzere üç çeşittir. Beş vakit namaz ile cuma namazı farz-ı ayn, cenaze namazı farz-ı kifâye hükmündedir. Vitir ve bayram namazlarının hükmü vaciptir. Nafil namazlar, vakit namazları ile sürekli kılınanlar (revâtib) ve çeşitli vesilelerde sevap kazanmak amacıyla kılınanlar (regâib) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Revâtib sünnet namazlar müekke ve gayri müekke olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁸³ İkinci ve yatsının ilk sünneti gayri mü-

82 Mâide, 5/6.

83 Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, I, 225.

ekkede, diğer vakit namazlarının sünnetleri ise sünneti müekkede hükmündedir. Teheccüd namazı, tahiyetü'l-mescid, kuşluk namazı, istihâre namazı, küsuf ve husuf namazı regâib adı verilen nafile namazlara örnektir.

Namazın Farzları

Namazın farzları, dışındaki farzlar (şartlar) ve içindeki farzlar (rükûnler) olarak ikiye ayrılır.

Namazın Dışındaki Farzları (Şartları):

1-Hadesten taharet: Hades denilen manevî kirliliği gidermek için abdest almak ve gerekli durumlarda boy abdesti almaktır.

2-Necâsetten taharet: Namaz kılacak kişinin bedeninin, elbisesinin ve namaz kıldığı yerin temiz olmasıdır.

3-Setr-i avret: Örtülmesi gereken yerlerin dinin belirlediği ölçülerde örtülmesidir.

4-İstikbâl-i kible: Namaz kılarken kibleye yönelmektir.

5-Vakit: Her namazı kendi vakti içinde kılmaktır.

6-Niyet: Kılınacak namaza niyet etmektir.

Namazın İçindeki Farzları (Rükûnleri)

1-İftitah tekbiri: Namaza “Allahu Ekber” diyerek başlamak.

2-Kıyam: Namazda ayakta durmak demektir.

3-Kıraat: Namazda Kur'an okumaktır.

4-Rükû: Namazda elleri dizlere koyarak eğilmektir.

5-Secde: Rükûdan sonra ayaklar, dizler ve ellerle beraber alını yere koymaktır.

6-Kade-i Ahîre (Son oturuş): Namazın sonunda “Ettehiyyatü” okuyacak kadar oturmak demektir.

Namazın Başlıca Vacipleri:

- 1-Fatiha Sûresini okumak
- 2-Farz namazların ilk iki rekâtında vacip ve nafile namazların her rekâtında Fatiha’dan sonra sure veya ayet okumak
- 3-Namazın rükûnlerinde sırayı gözetmek
- 4-Ta’dil-i erkânı yerine getirmek
- 5-Namazda ilk oturuşu yapmak
- 6-Namaz kılarken yanılma olmuşsa sehiv secdesi yapmak
- 7-Namazda secde ayeti okunmuşsa tilavet secdesi yapmak
- 8-Vitir namazında kunut duasını okumak
- 9-Namazın ilk ve son oturuşlarında tahiyat okumak
- 10-Bayram namazlarında ilave tekbirleri söylemek
- 11-Namazın sonunda sağa ve sola selam vermek

Namazın Başlıca Sünnetleri:

- 1-İftitah tekbirinde elleri yukarı kaldırmak
- 2-Kıyamda sağ eli sol el üzerine koymak
- 3-Sübhâneke okumak
- 4-Fâtiha’dan önce besmele çekmek sonunda âmin demek
- 5-Rükûda üç defa “*Sübhâne Rabbiye’l-azîm*” demek
- 6-Rükûdan kalkarken “*Semiallahu limen hamideh*” doğrulunca da “*Rabbenâ leke’l-hamd*” demek

7-Secdede üç defa “*Sübhâne rabbiye’l-âlâ*” demek

8-Son oturuşta Tahiyattan sonra “Allahumme Salli, Allahumme Barik ve Rabbenâ duasını okumak, önce sağa sonra sola “*esselâmu aleyküm ve rahmetullah*” diyerek selam vermek.

Namazın farzlarını yerine getirmemek, namazda Kur’an’ı anlamı bozulacak şekilde okumak ve dışarıdan bakıldığında namazda olmadığı izlenimi verecek şekilde hareket etmek (amel-i kesir) namazı bozar. Namazın vaciplerinden birisini unutarak yerine getirilmezse namaz bozulmaz, sehiv secdesi yapmak gerekir. Namazın sünnetlerini yapmamak namazı bozmadır ve sehiv secdesi de gerekli olmaz. Ancak namazın sünnetlerinin terki mekruhtur.

Namazda esnemek, parmak çılatmak, etrafa bakmak, gözleri yummak, tuvalet ihtiyacı olduğu halde namaza durmak, insanların önünden geçebilecekleri yerde sütire koymadan namaz kılmak, canlı resmine karşı namaza durmak gibi namaz esnasında Allah’ın huzurunda olma bilincine ve huşuya engel olan durumlar namazın mekruhlarından.

Cuma Namazı

Cuma namazı; erkek, hür, yolcu olmayan ve sağlıklı olanlara farz kılınmıştır. “*Ey İman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman hemen Allah’ı anmaya koşun ve alış-verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.*”⁸⁴

Cuma namazı camide cemaatle kılınan namazlardandır. Dördü ilk sünnet, ikisi farz ve dördü de son sünnet olmak üzere on rekâttır. İlk sünnetin kılınışı dört rekât müekked sünnet olan öğle namazının kılınışı ile aynıdır. Sünnet kılındıktan son-

ra imam minbere çıkıp hutbe okur. Daha sonra cumanın farzı cemaatle kılınır. Farz, sabah namazının farzı gibi kılınır. Kıraat açıktan okunur. Cumanın dört rekât son sünnetinin kılınışı cumanın ilk sünneti gibidir.

Namazlar	İlk Sünnet	Farz	Son Sünnet	Vacip	Toplam Rekât
Sabah Namazı	2	2	-	-	4
Öğle Namazı	4	4	2	-	10
İkindi Namazı	4	4	-	-	8
Akşam Namazı	-	3	2	-	5
Yatsı Namazı	4	4	2	-	10
Vitir Namazı	-	-	-	3	3
Cuma Namazı	4	2	4	-	10
Bayram Namazı	-	-	-	2	2

Bayram Namazı

Bayram namazları, Ramazan ve Kurban bayramlarında olmak üzere yılda iki defa camide cemaatle kılınır. Bayram namazlarında ezan ve kâmet yoktur. Bayram namazı, güneşin doğmasından itibaren 45 dakika kerahet vaktinin çıkması bekledikten sonra kılınır. Bayram namazının iki rekâtlı namazlardan farkı, kıyamda ilave tekbirlerin olmasıdır. Birinci rekâtta kıraatten önce, ikinci rekâtte kıraatı tamamlayıp rükûya gitmeden önce üçer defa olma üzere ve her bir tekbirde eller kaldırılarak tekbir getirilir. Bayram namazı kılındıktan sonra hutbe okunur.

Cenaze Namazı

Cenaze namazı farz-ı kifâye hükmündedir. Cenaze namazı ölü için bir duadır, Allah'tan bağışlanmasını istemektir. Cenaze namazı kılarken öncelikle niyet edilir. İmamın tekbiri ile eller bağlanır ve Sübhaneke duası “vecelle senâuke” cümlesi ilave edilerek okunur. İmam elleri kaldırmadan tekbir alır ve Allahumme Salli ve Allahumme Barik duaları okunur. İmam tekrar tekbir alır ve ardından cenaze duası okunur. Cenaze duasını bilmeyenler, Rabbena duasını ya da Fatıha Sûresini dua niyeti ile okuyabilir. Daha sonra imam tekbir getirir ve sağa-sola selam vererek namaz tamamlanmış olur.

Teravih namazı

Ramazan ayına özel nafile bir namazdır. Yatsı namazından sonra vitir namazından önce kılınır. Teravih namazı tek başına kılınabileceği gibi cemaatle de kılınabilir. Teravih namazı ikişer rekât olarak kılınabileceği gibi dörder rekât olarak da kılınabilir. Dört rekât olarak kılındığında yatsı namazının ilk dört rekât sünneti gibi kılınır.

ORUÇ

Oruç, niyet ederek imsak vaktinden iftar vaktine kadar yeme- içme ve cinsî ilişkiden uzak durularak yerine getirilen ibadettir. Kur'an-ı Kerim'deki “*Ey İman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.*”⁸⁵ ayeti oruç ibadetinin farz olduğunu bildirmektedir.

Oruç tutmanın farz kılındığı Ramazan ayı; cennet kapılarının açılıp, cehennem kapılarının kapandığı, şeytanların zincire vurulduğu,⁸⁶ inanarak ve sevabını umarak bu ayı ibadetle ge-

85 Bakara, 2/183.

86 Bkz. Nesâî, Siyam, 2100.

çirenlerin geçmiş günahlarının bağışlandığı,⁸⁷ Kur'an'ın indirilmeye başlandığı⁸⁸ ve bin aydan daha hayırlı bir gece olan Kadir gecesinin bulunduğu⁸⁹ bir aydır.

Müslüman, akıllı ve ergenlik çağına ulaşanlara oruç farz olmakla birlikte, oruç tutmamayı mubah kılan durumlar meydana gelince ruhsat hükümleri geçerli olmaktadır. Hastalar, yolcular, hamile ve çocuk emziren kadınlar oruçlarını kazaya bırakabilmektedirler. İyileşmesi umulmayan hastalar ve yaşlılar ise tutamadıkları her gün için fidye verirler.

ZEKÂT

Zekât, dinen zengin sayılan müslümanların her yıl, mallarının belirli bir oranını Kur'an-ı Kerim'de beyan edilen kişilere Allah (cc) rızası için vermesidir.

Zekât Verilmesi Gereken Mallar	Zekât Oranları
Altın-Gümüş-Para-Ticaret Malları	1/40 (%2,5)
Sığır- Manda	30-39 sığır için iki yaşında olan 1 dana
Koyun-Keçi	40-120 koyun/keçi için 1 koyun/ keçi
Deve	5-9 deve için 1 koyun
Toprak Ürünleri	Yağmur suyu ile sulanan ürünlerde 1/10 Masraf yapılarak sulanan ürünlerde 1/20
Madenler	1/5 (%20)

Zekâtını veren Müslüman, malındaki fakir ve ihtiyaç sahiplerinin hakkını vererek arınmakta, servetini temizlemekte ve malına bereket katmaktadır. Zekât ve sadaka; zengin ve

87 Bkz. Ebû Dâvûd, Şehru Ramazan, 1371.

88 Bkz. Bakara, 2/185.

89 Bkz. Ebû Dâvûd, Şehru Ramazan, 1381.

fakir arasında dayanışma ve paylaşmayı kuvvetlendirmekte, toplumda barış ve kardeşliğe katkı sağlamakta, gelir paylaşımındaki dengesizliği gidermekte, cimrilik ve bencillikten kurtulmaya yardım etmektedir.

Zekât verilebilecekler Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir. *“Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak, fakirler, miskinler, zekât toplayan görevliler, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*⁹⁰

Fakirler: Gelirleri olmakla birlikte ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayabilecek miktarda olmayan, nisab miktarından daha az malı bulunan kimselerdir.

Miskinler (Düşkünler): Hiçbir malı ve geliri olmayan kimselerdir. Bunlar maddî bakımdan fakirlerden daha zor durumdadırlar.

Zekât toplayan görevliler: Zekât gelirlerini toplamak ve dağıtmakla görevli olanlardır.

Müellefe-i kulûb: Kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlardır.

Köleler: Kölelikten kurtarılacak olanlardır.

Borçlular: Borcunu ödeyemeyecek durumda olanlardır.

Allah Yolunda Olanlar: Maddî imkânsızlık sebebiyle Allah yolunda cihada çıkamayanlar, bütün zamanını ilme ve din için çalışmaya ayıran kimselerdir.

Yolcular: Memleketinde parası olmakla birlikte, çıktığı yolculukta parasız kalanlardır.

Zekât hem sorumluluk şartları, hem de verilebilecek yerler bakımından sınırları çizilmiş bir ibadettir. Burada sayılanlar haricine zekât verilemez. Ayrıca bir kişi zekâtını; bakmakla yükümlü olduğu yakınlarına, müslüman olmayanlara ve kurumlara veremez.

Fıtır Sadakası

Ramazan ayına kavuşup, onun bereket ve ikramından yararlanmanın bir şükür belirtisi olarak dinen zengin olanların vermesi vacip olan sadakaya, fıtır sadakası denir.⁹¹ Türkçe’de fitre şeklinde kullanılmaktadır. Fitrenin miktarı, kişinin bir günlük yiyecek masrafının ortalaması esas alınarak hesap edilir. Herkesin zenginliğine göre fitreyi belirlemesi gerekir. Fitre, zekât verilebilecek kişilere verilir.

HAC

Hac ibadeti, senenin belirli günlerinde Arafat’ta vakfe yapılması, Kâbe’nin tavaf edilmesi ve diğer belirlenen kurallar çerçevesinde görevlerin yapılması ile yerine getirilir.⁹²

Hac, hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. “...Gitmeye gücü yetenlerin haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır...”⁹³ ayetine ve Hz. Peygamber’in haccın ömürde bir defa farz kılındığını haber vermesine⁹⁴ dayalı olarak âlimler hac yolculuğuna imkân bulanlara ömürlerinde bir defa haccetmelerinin farz olduğunda ittifak etmişlerdir.

Hac ibadeti, hem malla hem de bedenle yapılan bir ibadet olduğu için müslümanlık, ergenlik ve akıl şartının yanında bedenî ve malî imkânlarının da yeterli olması şarttır. Bu se-

91 Yunus Vehbi Yavuz, “Fitre”, TDV İslâm Ansiklopedisi, XII, 160.

92 Heyet, *İlmihal*, s. 499.

93 Âl-i İmran, 3/97.

94 Bkz. Müslim, Hac, 412.

bepile sağlıklı olmayanlara, özgürlüğünü kaybedenlere, maddî imkânı bulunmayanlara ve yol güvenliği sağlanamayan durumlarda hac ibadeti farz değildir.

Haccın Farzları

Haccın farzları, biri şart, ikisi rükûn olmak üzere üçtür. İhrama girmek şart, Arafat'ta vakfe yapmak ve Kâbe'yi tavaf etmek rükûndür.

İhram, sözlük anlamı olarak “haram kılmak” anlamına gelmekte, terim olarak ise, hac veya umre yapmaya niyet edenlerin diğer zamanlarda helâl olan bazı fiil ve davranışları hac ve umrenin rükûnleri tamamlayıncaya kadar kendisine haram kılması anlamındadır. İhrama, niyet ve telbiye ile girilir. İhram süresince tıraş olmak, tırnak kesmek, güzel koku sürünmek, cinsel ilişkide bulunmak ve av yapmak yasaktır. İhrama mîkat sınırına ulaşmadan girmek gerekir.

Hac veya umre için Mekke'ye girmek isteyenlerin ihrama girecekleri mîkat yerleri, Zülhuleyfe, Cuhfe, Zatûrık, Karnülmenâzil ve Yelemlem'dir.

Haccın iki rükününden birisi Arafat'ta vakfe yapmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v) “*Hac, arafattır.*”⁹⁵ buyurmuştur. Vakfe, Mekke'nin yaklaşık 25 km. güneydoğusundaki Arafat bölgesinde yılda sadece arefe günü (zilhicce ayı 9. günü) yapılır. Arefe günü Arafat'ta kısa bir süre bile olsa bulunamayan kimse o sene hacca yetişememiş olur.

Haccın ikinci rükünü ziyaret tavafıdır. Tavaf, dünyada insanlar için kible ve mabet olarak kurulan ilk ev olan,⁹⁶ Rabbin kutsal evi olarak vasıflandırılan⁹⁷ Kâbe'nin etrafında usûlüne

95 İbn Mâce, Menâsik, 3015.

96 Bkz. Âl-i İmrân, 3/96.

97 Bkz. İbrâhim, 14/37.

göre yedi defa dönerek yapılır. Her bir dönüşü şavt denir. Yedi şavttan bir tavaf meydana gelir.

Tavafin çeşitleri vardır. *Kudüm tavafı*, hac için ihrama girenlerin ilk yaptığı tavaftır. *Veda tavafı*, hacdan sonra memleketine dönecek olanların Mekke'den ayrılmadan yaptıkları son tavaftır. *Ziyaret tavafı*, haccın rüknü olan tavaftır. Vakti kurban bayramının birinci günü sabah namazı vaktinden itibaren başlar. *Umre tavafı*, umre niyeti ile ihrama girenlerin yaptığı tavaftır. *Nafile tavaf*, hac ve umre ibadetleri ile bağlantılı olmayıp, istenilen zamanda Allah (cc) rızası için sevap kazanmak üzere yapılan tavaftır.

Haccın Vacipleri

Sa'y, müzdelife vakfesi, Mina'da şeytan taşlama, saç tıraşı olma ve veda tavafı yapmak haccın vacipleridir.

Hac, yapılışı itibariyle ifrad, temettü ve kıran olmak üzere üç çeşittir. İfrad, umresiz yapılan hacdır. Temettü, umre ve haccı ayrı ayrı ihrama girerek yapmaktır. Kıran, umre ve haccın ihramını birleştirmek demektir.

Haccın Yapılışı

8 Zilhicce (Tevvîye Günü)

*Daha önce ihrama girilmemişse tevîye günü ihrama girilir.

*Arefe sabahına kadar Mina'da kalınır.

9 Zilhicce (Arefe Günü)

*Arafat'a gidilir.

*Öğle ve ikinci namazları Arafat'ta cem-i takdim ile kılınır.

*Arafat vakfesi yapılır.

*Güneş batınca Müzdelife'ye hareket edilir.

*Akşam ve yatsı namazları Müzdelife'de kılınır.

10 Zilhicce (Bayramın 1. Günü)

*Gece Müzdelife'de geçirilir ve Müzdelife vakfesi yapılır.

*Mina'ya gidilir. Orada Akabe cemresine yedi taş atılır.

*Mina'da Kurbanlar kesilir.

*Tıraş olunur ve ihram'dan çıkılır.

*Mescid-i Haram'a gidilir. Ziyaret tavafı ve sa'y yapılır.

11-12-13 Zilhicce (Bayramın 2-3 ve 4. Günleri)

*Tekrar Mina'ya dönülür ve orada küçük, orta ve akabe cemresi (cemerât) taşlanır.

*Mekke'den ayrılmadan veda tavafı yapılır.

UMRE

Umre yapmak için mîkat mahallerinde umre niyeti ile ihrama girilir. Telbiye getirilerek Kâbe'ye ulaşılır. Kâbe'de umre tavafı yapılır. Tavaftan sonra Safâ ile Merve arasında sa'y yapılır. Tıraş olarak ihramdan çıkılır. Umrede kurban kesmek yoktur.

Umre ibadeti, ihrama girilip tavaf ve sa'y yapılarak edâ edilir. Edâ edilen bir umre diğer umreye kadar yapılan günahlara keffâret olmaktadır.⁹⁸ Yeterli imkânı olanların ömürlerinde bir defa umre yapmaları gerekir. Umre ibadeti arefe ve kurban bayramı günleri dışında istenildiği zaman yapılabilir ve kişiye büyük sevap kazandırır.

98 Bkz. Buhârî, Umre, 1, 1683; Müslim, Hac, 3355.

KURBAN

Kurban, sözlükte “yakın olmak ve Allah’a yakın olmak için takdim edilen şey” anlamına gelmektedir. Dinî terim olarak kurban; ibadet niyeti ile naslarda beyan edilen hayvanları, belirli günlerde usûlüne uygun bir şekilde kesmektir. İmam Ebû Hanîfe’ye göre kurban kesmek vaciptir. Diğer müctehidlere göre ise sünnettir.

Akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış olan ve yolculuk halinde olmayan Müslümanlar dinen zengin sayılacak ölçüde (nisap miktarı) malî imkânı sahip olduklarında kurban kesmekle yükümlü olurlar.

Her ibadette olduğu gibi Kurban ibadetinde de samimiyet ve ihlas ibadetin geçerlilik şartıdır. *“Onların (kurbanların) etleri ve kanları asla Allah’a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız (Allah’a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır...”*⁹⁹ ayeti kurbanların sırf Allah (cc) rızası gözetilerek, kulluk bilinci içinde kesilmesinin gerekliliğini beyan etmektedir.

Kurbanlık Hayvan Türleri	Kurbanlık Hayvanın Asgarî Yaşı	Kaç Kişi Adına Kurban Kesilebileceği
Koyun- Keçi	1 yaş	1 kişi
Sığır-Manda	2 yaş	1-7 kişi
Deve	5 yaş	1-7 kişi

Kesilecek kurbanın hastalık, sakatlık, uzuv eksikliği gibi kurban olmaya engel kusurlarının olmaması gerekir. Kesimin en uygun yollarla ve hayvana işkence yapmadan tamamlanması Hz. Peygamber’in emridir.¹⁰⁰

Kesilen kurbanın herhangi bir uzvunun para ile satılması veya kasap ücreti olarak verilmesi caiz değildir. Hayvanın de-

⁹⁹ Hac 22/37.

¹⁰⁰ Bkz. Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2817.

risi evde kullanılmayacak ise bir ihtiyaç sahibine ya da hayır kurumlarına verilmelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) kesilen kurbanın etlerinin üçte bir oranının evde tüketilmesini geri kalan kısmının tasadduk edilmesini tavsiye etmiştir.¹⁰¹

101 Bkz. Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2814.

FURÛ FIKİH KONULARI ÖZELİNDE TEMEL BİLGİLER

Bu bölümde, hukukun farklı alanlarına dair en **önemli** vasıfların ve temel ilkelerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

EŞYA HUKUKU

*Aynî hak, eşya üzerinde söz konusu olan ve sahibine eşya üzerinde hâkimiyet sağlayan haklardır.

* Mal, insanların eğilim gösterdiği ve ihtiyaç zamanı için biriktirdiği taşınır ve taşınmaz şeylerdir. Hanefî mezhebine göre menfaatler mal kapsamında değildir. Diğer mezheplere göre mal, kıymeti olan ve telef edene tazmini lazım gelen her şeydir. Menfaatler de mal kapsamındadır.

*Şahıslar mülkiyet hakkına sahiptir. Ancak bu hak sınırsız ve mutlak değildir. Allah hakkı ve kul hakkı kapsamında mülkiyeti kullanmaya dair sınırlandırmalar bulunmaktadır.

*Mülkiyet bir ayn veya menfaat üzerinde varlığı kabul edilen ve ait olduğu kimseye bizzat faydalanma yetkisi veren hukukî bir hükümdür. Ayn mülkiyeti, eşyanın maddi varlığına sahip olmaktır. Menfaat mülkiyeti ise, eşyadan yararlanma ve kullanma hakkına sahip olmaktır.

*Ayn ve menfaatin birlikte bir kişide olması durumunda tam mülkiyet, sadece birisinin bulunması durumunda nâkıs mülkiyet söz konusudur.

*Şâyi mülkiyeti (ortaklığı); taksim, muhâyee ve cebrî satış ile sona erdirmek mümkündür.

*Menfaat mülkiyetini elde etme yolları; kira, âriyet, vakıf, vasiyyet ve izindir.

*Kira ücretle (ıvazla) menfaatin temlik iken, âriyet ıvazsız menfaatin temlikidir.

*Mülkiyeti aslen kazanma yolları; ihraz, lukatayı bulmak, define bulmak, hukukî taşıyır, karıştırma ve birleştirmedir. Mülkiyeti devren kazanma yolları ise; akit ve halefiyettir.

*Mâlikî mezhebine göre, bütün madenler devlete aittir. Devlet, kamu menfaatine uygun şekilde tasarruf eder. Mülk arazideki gizli madenler Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise arazi sahibine aittir.

*Arazi Çeşitleri: Mülk arazisi, devlet arazisi, vakıf arazisi, kamu yararına ayrılan arazi ve mevat arazi.

*Haram mallar gayri mütekavvimdir ve Müslümanlar bu mallara mâlik olamazlar. Bu malların telef edilmesi durumunda tazmini gerekmez.

*İrtifak hakkı, bir gayri menkul üzerinde başkasına ait bir gayri menkul yararına kurulmuş olan aynî haktır. Başlıca irtifak hakları; şîrb, şefeh, mecrâ, mesil, mürur ve komşuluk hakkıdır.

*Şüf'a hakkını doğuran sebepler olarak Hanefî mezhebine göre; akarda ortaklık, irtifak hakkında ortaklık ve bitişik komşuluk olarak üç sebebi bulunurken diğer mezheplerde sadece akardaki ortaklık sebebiyle şüf'a hakkı doğar.

*Şahsî intifâ hakkı; kira akdi, âriyet akdi, vakıf, vasiyyet ve izin verme yolları ile elde edilebilmektedir.

*Rehin akdi; rehnin fekki, akdin feshedilmesi, rehin malın satılıp borcun ödenmesi yollarından birisi ile sona erer.

*İpoteği diğer gayri menkul rehninden ayıran fark, ipotekte malın alacaklıya teslim edilmeyip, sadece tapuya tescil edilme işleminin yapılmasıdır.

*Zilyetlik, mülkiyet davalarında bir delildir ancak bu vasıf, aksini ispat eden bir delil bulunmadağı sürece geçerlidir.

ŞAHSIN HUKUKU

*Şahıs, hak sahibi olabilen ve haklardan faydalanabilen varlıktır. Hakikî şahıs ve hükmî şahıs olarak ikiye ayrılır.

*Şahsiyet sağ doğma şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren başlar. Ölüm ile şahsiyet sona erer. Hakikî ölüm, tıbben kişinin hayatını kaybetmesidir.

*Kaybolmuş ve hayatta olup olmadığı bilinmeyen kişilerin (mefkud) ölümüne hükmedilmesine takdirî ölüm denir. Hanefîler doksan yaşında takdirî ölüm kararı alınacağını söylerken, Mâlikîlere göre dört yıl beklenir. Savaş, deprem gibi ölüm riskinin çok olduğu durumlarda bir yıl beklenip takdirî ölüm kararı alınır.

*Hukukta ehliyet çeşitleri, vücup ve edâ ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılır. Vücup ehliyeti, kişinin alacaklı ve yükümlü olmaya elverişli olmasıdır. Vücup ehliyeti, insan olarak hayat sahibi olmaya bağlıdır. Edâ ehliyeti ise, kişinin hukuken geçerli fiiller ortaya koyabilme yeterliliğidir. Edâ ehliyetinin tespitinde ölçü aklî yeterliliktir.

*Aklın zaafiyeti ve kullanılamaması durumunda edâ ehliyeti daralır ya da tamamen ortadan kalkar. Başlıca ehliyet arızaları; akıl hastalığı, bunama, uyku, baygınlık, maradu'l-mevt, sarhoşluk, sefihlik, borçluluk, unutmama, ikrah, hata, hezl, ölümdür.

* Edâ ehliyeti olmayanlar kendi başlarına hukukî işlem gerçekleştiremezler, onlar adına velileri hukukî işlemleri yürütür.

* Edâ ehliyeti eksik olanların, lehine olan hukukî tasarruflar geçerli, aleyhlerine olan tasarruflar geçersiz, kâr ve zarar ihtimali taşıyan işlemler ise velisinin onayı ile geçerli olur.

	Vücup Ehliyeti	Edâ Ehliyeti
Cenin	Eksik	Yok
Gayri Mümeyyiz	Tam	Yok
Mümeyyiz	Tam	Eksik
Ergen (Bâliğ)	Tam	Tam (Malî Tasarruflar Hariç)
Reşîd	Tam	Tam

*Müctehidlerin çoğunluğuna göre, reşid olmadan bulûğ çağına ulaşan kişi kısıtlıdır. Reşid oluncaya kadar malî kendisine teslim edilmez. Ebû Hanife'ye göre, yirmi beş yaşından sonra reşid olmasa bile malî sefihe teslim edilir.

*Hanefilere göre feshi kabul olmayan kavli tasarruflar ikrahın bulunmasına rağmen muteberdir. Diğer mezheplere göre ise, ikrah altında hukukî işlemler geçersizdir. Osmanlı Devletinde Hukuk-ı Aile Kararnamesi mükrehin talakının muteber olmadığını benimsemiştir.

*Hata ile hezl (ciddi olmama) birbirinden farklıdır. Hatada kişinin iradesi ile beyanı arasındaki uyumsuzluk kasdî değildir. Hezilde ise kasdî uyumsuzluk söz konusudur. Hanefilere göre hata, akdin kurulmasına engel olmaz. Şâfiîlerde ise hataen söylenen sözle hukukî işlem geçerlilik kazanmaz.

*Hukukî temsil, ihtiyarî (vekâlet) ve icbarî (velâyet-vesâyet) olarak gerçekleştirilir.

*Evlat edinme yoluyla nesep bağının kurulması mümkün değildir. Evlatlığın mirastan hissesi yoktur.

*Nesep bağının kurulması için çocuğun evlilik birlikteliğinde doğması gerekir. Zina yolu ile doğan çocuğun nesep bağı babası ile kurulamaz.

MİRAS HUKUKU

*Fıkıh kitaplarının ferâiz başlığı altında miras hukuku konuları ele alınır.

*Miras hükümleri, ayetlerde ayrıntılı bilgilerle yer alan ahkâm konularındandır.

*Vârisler aralarında anlaşıyorlarsa hepsi de reşid insanlar olarak ortak karar alıyorlarsa mirası istedikleri gibi taksim etmelerinde sakınca yoktur.

*Vârisler arasında reşid olmayan varsa ya da aralarında anlaşma yoksa ferâiz hükümlerine göre taksim yapılır. Biri anlaşmaya itiraz ediyorsa ona ferâize göre hissesi verilir, diğerleri istedikleri gibi mirası dağıtabilir.

*Oğul, her zaman sadece asabe olarak miras hissesi alır.

*Koca, baba, karı, anne, kız, oğul hiçbir zaman hacb-ı hırmana uğramaz. (Mirastan tamamen yoksun kalmaz.)

*Hanefî mezhebine göre, kul borçları önceliklidir. Allah borçları vasiyet varsa ödenir yoksa varislerin ödeme mecburiyeti yoktur. Şâfiîlerde Allah borcunu ödemek önceliklidir.

*Vârise vasiyet yoktur.

*Vasiyet malın üçte biri ile sınırlıdır.

*Miras taksimi için şahsın hakikî ölümünün gerçekleşmesi ya da takdirî ölüm durumunun gerçekleşmesi gerekir.

*Önce ölen sonra ölene mirasçı olamaz.

*Mirasçının, mûrisin ölümü anında hayatta olması şarttır. Hayatta olmak iki çeşittir. Birincisi doğmuş olmak (hakikî hayat), ikincisi anne karnında olmak (takdirî hayat).

*Mûrisi öldüren kâtil, mirastan mahrum edilir.

*Miras taksimine; ölünün techizi, varsa borçların ödenmesi ve vasiyetin yerine getirilmesinden sonra geçilir. Bu sebeple mirasçıların ölünün borçlarını üstlenme yükümlülükleri yoktur. Önce borçlar ödeneceği için borcu malından çok olanın miras taksimi olmayacaktır.

*Mirasçı olanlar üç sınıftır: Ashabu'l-Ferâiz, asabe ve zevil'l-erhâm. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, diğer yakınlar olmadığında zevil'l-erhâm mirasçı olabilirler, ancak İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'ye göre zevil'l-erhâm mirasçı olamaz. Asabe, ashab-ı ferâiz yoksa miras devlete intikal eder.

* Mirasçı olmanın sebepleri; hısımlık (karâbe), evlilik bağı ve velâdır.

*Müslüman olmayan şahıs Müslümana vâris olamaz.

*Hanefilere göre menfaat hakkı vârislere geçmez. Diğer mezheplere göre ise tereke mal, menfaat ve hakların tümünü kapsar.

*Vasiyet ölüme bağlı bir tasarruf olduğu için vasiyet eden kişi ölmeden önce vasiyetinden dönebilir.

*Ashabu'l-Ferâiz: Koca, karı, baba, dede, ana bir kardeşler, kız, oğlun kızı, ana-baba bir kız kardeş, baba bir kızkardeş, anne, nine.

*Asabe-i Nesebiyye; binefsihi asabe, bigayrihi asabe ve maa gayrihi asabe olmak üzere üçe ayrılır.

*Asabe olarak mirasçı olanlarda, yakın hısım uzak hısımın mirasçı olmasına engel olur.

*Ashabu'l-ferâiz hissesini aldıktan sonra asabe yoksa ve miras artmışsa kalan miktarın (reddiye alabilecek) mirasçılara verilmesi işlemine reddiyye denir.

*Mirasta avliyye olması durumunda, hisseler toplamı payda yapılır ve her mirasçının hissesi yeni paydaya göre –daha az- olarak verilir.

BORÇLAR HUKUKU

* Akit, icab ve kabul ile kurulur. İrade beyanının geçmiş ya da şimdiki zaman kipinde kullanılması asıldır. Gelecek zamanı ifade eden sözlerle akit kurulmaz.

*Satım akdine konu olan malın; mevcut, teslimi mümkün, müşterinin malumu ve mütekavvim olması gerekir.

*Bir malı vadeli satış ile vade farkı ilave ederek satmak caizdir.

*Alıcı ve satıcı için akitte muhayyerliği şart koşturmak caizdir.

*İnsanların aldatılmasına fırsat vermeden ticarî hayatın devamının sağlanması temel hedeftir.

*Kira (İcare) akdinde menfaat mülkiyeti bir bedel ödenecek elde edilir ve süre bağlayıcıdır. Âriyet akdinde ise menfaat mülkiyeti bedel ödenmeksizin elde edilir ve süre bağlayıcı değildir.

*Faizli işlemler tüm mezheplere göre haramdır.

*Akitte mal veya semendeki belirsizlikler, kapalılıklar, bilinmezlikler akdin sıhhatine zarar verir.

*Emanet hükmünde olan bir akitle (vedîa, âriyet, şirket, vekâlet, vesâyet) elde bulundurulana mala kasıtlı zarar verilmediği sürece tazmin mükellefiyeti yoktur.

*Akitteki her iki taraf borç yükleniyorsa akit icab ve kabul ile kurulur. Yalnızca bir taraf borçlanıyorsa borçlanan tarafın icabı ile akit kurulur.

*Hanefî ve Mâlikî mezhebine göre akit, icab ve kabul ile tamam olduktan sonra taraflar bedenen o mekândan ayrılmasa da akit meclisi sona erer. Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre akit yapanlar o mekândan ayrılmadığı sürece akit bağlayıcı değildir, rücû edebilirler.

*Başlıca muhayyerlikler: Şart muhayyerliği, tayin muhayyerliği, görme muhayyerliği, ayıp muhayyerliği, meclis muhayyerliği.

*Akitlerde şartları geçerli sayma bakımından en ileri noktada Hanbelî mezhebi bulunmaktadır. Mâlikî mezhebi de Hanbelî mezhebine bu hususta yakındır.

*Sarf akdi, paranın para ile satılması demektir. Sarf akdinin eşit ve peşin olması gerekir. Aksi durumda faiz olur.

*Sermayenin belirli elde toplanması yerine tüm topluma yayılması esas olmalıdır.

*Temlik amaçlı akitler; satım, kira, hibe, âriyet. Teminat amaçlı akitler; rehin, kefâlet. Temsil amaçlı akitler; vekâlet, vesâyet. Koruma amaçlı akitler; vedîa.

*İmam Ahmed b. Hanbel'e göre pey ve pişmanlık akçesi (kaparo) caizdir.

*İmam Ebû Yûsuf'a göre satım ya da karz akdinden doğan borçlarda paranın kıymeti düşmüş ise akdin yapıldığı zamanki kıymeti ödenir.

*Akitlerin sıhhat bakımından tasnifinde Hanefî mezhebinde sahih, fâsid, bâtil ayırımı varken, diğer mezheplerde bâtil ile fâsid arasında fark yoktur.

*Bir malın tazmin konusu olabilmesi için dinî ve hukukî bakımdan değer taşıması gerekir. Bu sebeple gayri mütekavvim mallar telef edilirse tazmin edilmez.

*Kıyasa göre caiz olmaması gereken selem ve istisna' akitleri istihsanen caiz kabul edilmektedir.

*Hukukî temsilci olma sıfatı; kanunî temsil, kazaî temsil ve vekâlet akdine dayanan temsil olmak üzere üç farklı yol ile kazanılmaktadır.

*Karz (borç) verenin maddi bir fazlalık elde etmesi faizdir.

CEZA HUKUKU

*Ceza hukuku konuları, fıkıh kitaplarının genellikle ukûbât, cinâyât, kısas ve diyetler bölümlerinde ele alınmıştır.

*Cezalar; had, kısas ve ta'zir cezası olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

*Had cezaları, Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, miktarı naslarda beyan edilen cezalardır. Had cezalarında hâkime takdir yetkisi tanınmamıştır. Suğun varlığı ispatlanınca uygulanma mecburiyeti vardır. Hadlerde af, sulh ve ibrâ mümkün değildir.

*Hadler şahıslara göre farklılık arz etmez. Kişinin konumuna göre cezada indirim olmaz.

*Haddi gerektiren suçlar; hırsızlık, zina, kazf (iffete iftira), içki içme, irtidat, hirâbe (yol kesme, eşkıyalık), bağı (devlete isyan).

*Kisas, yaralama ve öldürme suçlarında tatbik edilen cezadır. Kısasta hak sahibinin af yetkisi vardır.

*Kisas, sadece kasden öldürme ve yaralama suçlarında uygulanır.

*Hâkimin afta yanılması, ceza verirken yanılmasından daha hayırlıdır.

*Had cezaları ağır cezalar olduğu için ispatlanmasında ve uygulama şartlarında emniyet tedbiri kapsamında hükümler bulunmaktadır.

*Şüphe durumunda had ve kisas cezası düşer. Bu durumda zanlı ya tamamen beraat eder ya da ta'zir türü ceza ile cezalandırılır.

*Ta'zir; had ve kisas dışındaki miktarı ve uygulama şekli yönetici ve hâkimlerin takdirine bırakılan cezalardır. Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gereken ve kul hakkı olarak yerine getirilmesi gereken olmak üzere ikiye ayrılır.

*Ta'zir cezalarının; ölüm, celde, saçını kazıtmak, hapis, sürgün, teşhir etme, tazminat, uyarı, kınama ve mahrumiyet cezaları başta olmak üzere pek çok türleri bulunmaktadır.

*Ta'zir cezalarında hâkimin suçluyu affetme, cezayı erteleme gibi geniş yetkileri vardır.

*Ta'zir cezalarında ispat vasıtaları had cezasına nispetle daha geniştir.

*Bir fiilin suç kapsamına girmesi için taşıması gereken unsurlar vardır. Kanunî unsur (kanunda suç olarak tanımlanması), maddî unsur (suçun düşünceden fiiliyata geçirilmesi), manevî unsur (failin kusurlu ve mesul olması).

*Cezanın şahsiliği esastır. Hiç kimse başkasının yaptıkları ile cezalandırılmaz.

*Aksi ispatlanana kadar herkes suçsuzdur.

*Cezaları tamamen ya da kısmen düşüren sebepler: Suçlunun ölümü, kısas yapılacak organın mevcut olmaması, tevbe, sulh, af, zaman aşımı.

*Yargı önünde hiç kimsenin ayrıcalığı ve dokunulmazlığı yoktur.

*Suç ve ceza arasında uyum olmalıdır. Basit suça ağır ceza ya da ağır suça basit ceza verilmesi doğru olmayacaktır.

*Çocuğa had ve kısas tatbik edilemez. Ancak ıslahı için ta'zir türü bir ceza ile cezalandırılabilir.

*Ta'zir suç ve cezalarını belirleme konusunda devleti yönetenlere geniş yetkiler verildiği için Osmanlı devleti zamanında bu alanı düzenleyen kanunnameler çıkarılmıştır.

ANAYASA HUKUKU

*Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'de yaşayanları kendi siyasî otoritesi altında toplayarak Medine Site devleti kurmuştur.

*Medine sözleşmesi (vesikası), anayasa metni niteliğindedir.

*Ülke, millet ve hâkimiyet devleti oluşturan temel unsurlardır.

*İslâm devletinde yönetim anlayışını, demokrasi, teokrasi, otokrasi gibi sistemlerle eşitlemek doğru değildir.

*Yaratıcının hüküm ve iradesinin üstünde hiç bir güç ve irade yoktur.

*Naslarda devlet yönetim şekli ile ilgili teferruat bilgisinin olmaması, genel ilkeler ve temel hedefleri esas alıp her çağa uygun farklı yönetim sistemlerini ortaya koyabilmeyi sağla-

maktadır. Bu sayede toplumlar kendi ihtiyaçlarına göre farklı uygulamaları benimseyebilmektedirler.

*Devlet başkanını belirlemenin başlıca yolları; beyat, istihlaf ve şûrâdır. Günümüzde uygulandığı şekilde seçim yapılarak devlet başkanı belirlemek de mümkündür.

*Hz. Ebû Bekir beyat ile, Hz. Ömer istihlaf ile, Hz. Osman şûrâ ile halife olmuştur. Hz. Ali'nin halife olması ile ilgili iki farklı görüş vardır. Birincisi; önceki şûrâda en sona kalan iki isimde biri olması sebebiyle şûrâ yoluyla halife olmuştur. İkinci görüşe göre ise; Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra halkın beyat etmesi ile halife olmuştur.

*Devlet başkanının hakları; kamu otoritesine bırakılan mevzularda kararlar alması, meşrûiyet çizgisinde kaldığı sürece halkın kendisine itaat etmesi ve geçiminin devlet bütçesinden sağlanmasıdır.

*Devlet başkanlarının toplumlarında huzur, adalet ve güvenliğin temini gibi temel görevleri vardır. İslâm devletinin başkanı olanın bu görevlere ilave olarak İslâm'ı temsil ve tebliğ, İslâm'ın kelimesinin en yüce olması için çaba sarf etme görevi de bulunmaktadır.

*Devletin vatandaşları için temin etmesi gereken başlıca temel insan hakları; can güvenliğinin sağlanması, mülkiyet hakkının korunması, şeref ve haysiyetin korunması, sosyal güvenliğin sağlanması, din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması, hukuk önünde eşitliğin temini, özel hayatın gizliliğinin sağlanması, eğitim-öğretim imkânının sunulması, çalışma ve istihdam fırsatlarının sunulmasıdır.

*İslâm devletinde, Müslümanlardan zekât ve öşür; gayri müslimlerden, cizye, harac ve ganimet alınır. Tüm vatandaşların ortak malî sorumluluğu ise vergi vermektir.

*İslâm devletinin temel organlarından birisi şûrâ meclisidir.

*İslâm devleti din işi ile dünya işini birbirinden ayıran sekülerlik ve laiklik anlayışlarını benimsemez.

*Din, can, mal, nesil ve aklın korunması devletin temel görevleri arasındadır.

*Yöneticilerin icraatları denetlenmeye ve soruşturmaya açıktır.

*Delaleti ve subutu katî nas olan konuda bu nassa aykırı düzenleme yapılamaz.

*Zimmet akdi yapılan gayri müslimler İslâm devletinin vatan-daşı statüsündedirler.

*Toplumda kamu düzeninin temini, sosyal adalet ve istikrar sağlanması devletin temel görevlerindendir.

*İslâm dininin şiarları, değerleri ve sembolleri mutlaka korunmalıdır.

DEVLETLER HUKUKU

*Devletler Hukuku, devletlerin ve uluslararası kuruluşların birbirleri ile ilişkilerini, karşılıklı olarak tarafların hak ve sorumluluklarını hukukî açıdan ele alır.

*Avrupalı yazarlardan asırlar önce Müslüman hukukçular tarafından devletler hukuku müstakil bir hukuk branşı olarak ele alınmış ve bu alanda eserler yazılmıştır.

*Fıkıh kitaplarının "Siyer" bölümünde devletler hukuku konuları işlenmiştir.

*Dünyada birden fazla İslâm devletinin mevcudiyeti meşrûdur.

*Halife, mutlak yanılmaz bir ruhânî-dinî otorite olmayıp, Müslümanların yöneticisine verilen bir isimlendirmedir.

*Devletler hükmi şahsiyete sahiptirler. Yapılan anlaşmalar sultanın vefatı ile de geçerliliğini devam ettirir.

*Uluslararası ilişkilerde başlıca temel prensipler: Adaletli davranmak, anlaşmalara sadakat göstermek, haksız saldırıda bulunmamak, terörle mücadelede işbirliği yapmak, mukabele bil misildir.

*Fakihler, ülke kavramını ele alırken daru'l-islam, daru'l-harb ve daru's-sulh (daru'l-ahd) şeklinde bir tasnifi benimsemişlerdir.

*İslâm devletleri arasında inanç birlikteliği temelinde “kardeşlik hukuku” esas olmalıdır.

*Bir İslâm devletinin, başka bir İslâm devleti ile savaşı meşrû olmaz. Ancak ülkesine yapılan saldırı karşısında kendisini savunmak, başka bir İslâm devletine karşı zulüm içeren saldırıları durdurmak, Ümmet-i Muhammed'in arasında fitne çıkaranları engellemek amacıyla savaş yapılması meşrû olur.

*Düşmana karşı her zaman hazır ve uyanık olmak, savunma sanayiinde çağın teknolojisinden yararlanmak Müslüman toplumların aslî görevleri arasındadır.

*Müslüman olmayanlarla savaş yapmak amaç değil, araç nitelikli hükümlerdendir. Esas amaç i'lây-ı kelimetullahtır. Bu amaca en uygun araçlar zamana ve şartlara göre değişmektedir.

*İslâm devletinin dış politika siyaseti olarak “İslam'da aslolan savaştır.” veya “İslam'da aslolan barıştır.” şeklinde genelleştirmeler hatalı sonuçlara götürmektedir.

*Uluslararası kamu düzenini sağlamak amacıyla savaş yapılması meşrû bir savaştır.

*Dünyada tüm devletlerin biraraya gelip savunma dışındaki tüm savaşları yasa dışı ilan etmeleri ve İslâm devletinin bu anlaşmaya iştirak etmesi fikhın temel ilkelerine uygundur.

*Meşrû bir savaş sonucunda ele geçirilen mallar ganimet hükümlerine tâbidir.

*Savaş esnasında uyulması gereken kurallar bulunmaktadır. İşkence ve müsl yapmamak, muharip konumunda olmayanlara saldırmamak, ihanet etmemek, tabiat varlıklarına ve bitki örtüsüne keyfi zararlar vermemek uyulması gereken kurallardandır.

*Kitle imha silahlarının tüm dünyada yasaklanıp ortadan kaldırılması en ideal çözümdür. Ancak, başka ülkelerde bu tür silahların mevcut olması Müslümanlar için de bu silahlara sahip olma hakkını doğurur. Bununla birlikte İslâm devletlerinin kitle imha silahlarını sadece savunma amaçlı kullanabilme hakları mevcuttur.

*Savaşmakla mükellef olanların savaş meydanından firar etmesi büyük bir suç ve günahtır.

AİLE HUKUKU

*Osmanlı devletinde 1917 yılında Hanefî mezhebinin yanında diğer ictihatlardan da yararlanılarak hazırlanan Hukuk-ı Aile Kararnamesi yürürlüğü girmiştir.

*Erkeklerin tek eşle evli olmaları asıl ve tavsiye edilen uygulama olmakla birlikte belirli şartlar altında çok eşle evliliğe izin verilmiştir.

*Evlenme akdinin dinî bir mekânda ve din görevlisi tarafından kurulma mecburiyeti yoktur.

*Nişanlama sadece evlenme vaadidir. Nişan yapılmakla mahremiyet sınırları değişmemektedir.

*Evlilik, evlenmelerinde mani olmayan erkek ve kadının şahidler huzurunda irade beyanlarını (icab ve kabul) ifade etmeleri ile kurulur. İmam Mâlik'e göre şahit şart olmayıp ilan şarttır.

*Bir kişiye evlenme teklif edilmişse bu iş sonuçlanıncaya kadar başkasının araya girip evlenme teklif etmesi yasaktır.

*Hanefî mezhebine göre velisiz evlenme sahihtir. Kadın bizzat kendisi nikâh akdini yapabilir. Diğer mezheplere göre velisiz nikâh caiz değildir.

*Evlenmede vekâlet mümkündür. Kadın ya da erkek vekâlet verdikleri vekil aracılığı ile evlenebilirler.

*Sürekli evlenme engelleri: Kan hısımlığı (usûl, furû, ana-babanın furûu ve bunların çocukları, dede ve ninenin furûu), evlenmeden doğan hısımlık (usûlün eşleri, furûun eşleri, eşin usûlü, eşin furûu), emzirmeden doğan hısımlık.

*Süt hısımlığının doğması için süt emmenin ilk iki yaş içinde olması gerekir. İmam Şâfiî'ye göre aralıklı olarak beş defa doyuracak şekilde olmadıkça süt hısımlığı ortaya çıkmaz.

Hanefî mezhebi dışındaki mezheplere göre ikrah altında yapılan nikâh akdi ve boşama geçerli değildir.

*Evlilik akdinin süreli olması (müt'a nikâhı) caiz değildir.

*Mehir muaccel (hemen ödenen) ve müeccel (daha sonra ödenen) olarak belirlenebilir. Mehir belirlenmeden yapılan nikâh akdi geçerlidir. Bu durumda kadın mehr-i misil alır.

*Nafaka ve mesken temininden koca sorumludur.

*Kadın evlenmekle mülkiyet hakkını kaybetmez. Mal ayrılığı sistemi esastır. Kocanın, rızası olmadan eşinin mülkiyetindekileri alma hakkı yoktur.

*Evlilik bağı; boşama (talak), muhâlaa, fesih, tefrik ve ölüm ile sona ermektedir.

*Fukaha, talakı geri dönüş şekline göre ric'î ve bâin olarak ikiye ayırmıştır.

*Talak, Hz. Peygamber'in beyanına uygun olup olmama bakımından sünnî ve bidî olarak ikiye ayrılmıştır.

*Hanbelî ve Malikî mezhepleri kadının hâkime başvurup evliliği sona erdirmeye sebeplerini en geniş bir şekilde kabul etmektedir.

*Üç talakın sona ermesinden (beynûnet-i kübrâ) sonra aynı kişilerin tekrar evlenebilmesi için kadının başka birisi ile evlilik yaşamış olması gerekir.

*Boşanan kadının üç kuru' (Hanefî ve Hanbelî mezhebi; kuru' = âdet dönemi, Şâfiî ve Malikî mezhebi; kuru' = temizlik) süresi iddet bekler. Hamile kadının iddeti doğum yapınca ya kadardır. Kocasını ölen kadın ise dört ay on gün iddet bekler.

*Küçük çocuğa bakma ve terbiye etme hakkına hidane (hadane) denir. Hidane hakkında öncelik kadınlardadır.

MUHÂKEME (YARGILAMA) HUKUKU

*Resûlullah'ın (s.a.v) toplumda üstlendiği görevlerden birisi de hâkimlik olmuştur.

*Devlette adaletin temini için gerekli kurumun ve şahısların mevcudiyeti farz-ı kifâye hükmündedir.

*Şahıslar, haklarını kaba kuvvete dayalı (ihkâk-ı hak) yol ile değil hukuk nizamı içinde hakkını talep etmelidir.

*Adalet mülkün temelidir.

*Hâkimin dindar ve ahlâklı olması Hanefî mezhebine göre sıhhat şartı değil, kemal şartıdır. Diğer mezheplere göre ise sıhhat şartıdır.

* Hâkimler, analiz yapma yeteneği güçlü, alanında uzman,

objektif, dış etkenlerden bağımsız karar alabilme kabiliyetinde, adalet duygusuna ve vicdan özgürlüğüne sahip olmalıdır.

*Hâkimin, akraba ve yakınlarının davalarına bakması yasaklanmıştır.

*Hâkim, davaların taraflarından birisine fazla ilgi göstermez, hediyesini kabul edemez, davetine icabet edemez.

*Davalı ve davacılar, mahkeme sürecini yürütmek üzere vekil tayin edebilirler.

*İspat yükümlülüğü, iddia makamına aittir.

*İslâm tarihinde hâkimlerin görevleri davaları hükme bağlamakla sınırlı kalmamış, vakıflara bakmak, vasiyetlerin yerine getirilmesini sağlamak, veli olmayanların velisi olmak, cezaları infaz etmek gibi pek çok görev üstlenmişlerdir.

*Şahitlerin güvenilirliğinin araştırılması gerekir. Bu işlemi yapanlara müzekkî denir.

*Mezâlim mahkemeleri, en yüksek idarî-adlî yargı ve denetleme kurumu olarak görev yapmıştır. Alt mahkemelerde verilen kararı temyiz yetkisi de tanınmıştır.

*Davacının iddiası ile hüküm verilmez, davalının kendisini savunma hakkı vardır.

*Hâkim, sağlıklı düşünmesini ve karar vermesini etkileyen bir durum ile karşılaştığında hüküm vermemelidir.

*Hâkimin usûle uygun olarak verdiği hüküm tarafları bağlayıcı ve geçerlidir.

*Başlıca ispat vasıtaları; ikrar, şahitlik, yemin, yeminden nükûl, karîne ve emareler, hâkimin bilmesi, yazılı belgeler, kasâme.

*Anlaşmazlık durumunda yargı yoluna başvurmanın yanında, tarafların sulh yoluna başvurmaları da meşrû bir çözüm yöntemidir.

*Bir ülkede davalarda bir mezhebin görüşünün ya da bir kanun metninin esas alınmasına kamu otoritesi karar vermişse hâkimin bu karara uygun hareket ederek, kendi ictihadı ile değil ülkede kabul edilen kanun metnine göre hüküm vermesi gerekir.

*Kul haklarına ilişkin davalarında muhâkeme için şahısların dava açması gerekir. Kamu davalarında ise muhâkeme için şahısların dava açması şart değildir.

*Hanefî mezhebine göre gıyâben hüküm vermek caiz değilken, diğer mezheplere göre gıyâben hüküm verilebilir.

*Kazaskerlik, askerlerin davasına bakmak üzere kurulmuştur. Osmanlılarda kazaskerlik, idarî, hukukî ve eğitim alanında önemli görev ve yetkileri olan bir kurum olmuştur.

FETVA VERME ADABI

*Müftü, fetva verme konusunda çok itina göstermeli ve icabında ‘bilmiyorum’ diyebilmelidir. Hz. Peygamber (s.a.v) bilmedikleri şeyler hakkında fetva vermeye cüret edenler hakkında “*Bir kimseye ilimsiz fetva verilirse bunun günahı sadece bu fetvayı verene ait olur.*”¹⁰² buyurmuştur. *Müftü sorulan soruyu iyice anladıktan sonra meseleyi çeşitli yönle-

rinden ele alıp incelemeli ve şerî hükmünü eksiksiz ve doğru olarak soruyu soranın anlayabileceği bir şekilde açıklamalıdır.

*Müftü ilmine ve dindarlığına güvendiği kimselerle istişare etmelidir.

*Fetvalarında orta yolu tercih etmesi gereken müftü, fazla katı veya fazla yumuşak davranışlardan kaçınmalıdır.

*Müftü, haram kapısını kapatırken soru kapsamında mümkün ise helal kapısını göstermelidir.

*Müftü, gerektiğinde fetvasından dönerek yeni delil ve duruma göre fetva verebilmelidir.

*Müftü, müsteftinin bulunduğu bölgedeki örf ve âdetleri, kelimelerin kazandığı farklı ve özel anlamları öğrendikten sonra fetva vermelidir.

*Müftü, vakur, tatlı dilli, güler yüzlü olmalı; görev ve konumuna uygun bir kıyafet taşımalıdır.

*Müsteftilere (fetva isteyenlere) karşı âdil ve eşit davranmalıdır.

*Aşırı öfke, aşırı sevinç, açlık ve uykusuzluk gibi sağlıklı düşünmeyi engelleyecek durumlarda fetva vermemelidir. Bu tür durumlarda süre istenilerek daha sonra cevap verilmelidir.

*Fetva isteyen kimse kendisinden korkulan veya saygı duyulan iktidar sahibi bir kişi de olsa gerçeği apaçık bir şekilde söylemelidir. Allah için yapacağı görevde kınanmaktan korkmamalıdır.

*Müftü, güzel ahlâklı ve iyi niyet sahibi olmalıdır.

*Müftü, “...Kendinizi unutarak başkalarına mı iyiliği emredersiniz”¹⁰³ ayetini aklından hiç çıkarmayarak fetva verdiği her iyi işe önce kendisinden başlamalıdır.

*Müftü, sorunun cevabını genişleterek soruyu soran için faydalı gördüğü ilave cevaplar ve öğütler vermesi uygun olduğu durumda müsteftinin daha geniş bilgi sahibi olması için çalışmalıdır.

*Müsteftî bir mezhebin görüşünü öğrenmek istiyorsa ilgili mezhebin görüşü nakledilmelidir. Ancak müsteftî meselesine çözüm bulunmasını istiyorsa fikhî zenginlik içinde uygun çözümler sunulmalıdır.

*Müftü gündelik yaşantısında günah ve suça meyilli olmamalıdır.

*Müftü, kendisine sorulan konuları doğru anlayabilmek için, güncel tartışma konularını, teknolojik gelişmeleri, toplumun önceliklerini bilmelidir.

*Müftü, sûniyetle soru soranlarla karşılaşır, vereceği cevabın amacından saptırılarak gereksiz ve zararlı bir tartışma çıkmasına fırsat vermemeye çalışmalıdır. Yanlış anlamaya sebep olabilecek durumları bilmelidir.

*Müsteftinin sorusunda kapalı ve çelişkili durumlar varsa meselenin tam olarak açıklığa kavuşmasını sağlandıktan sonra fetva verilmelidir.

*Müftü mümkün olduğu müddetçe fetvaya kaynak teşkil eden nasları beyan etmelidir.¹⁰⁴

104 Konu hakkında bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve Istılaha-tı Fıkhiyye Kamusu*, I, 250; Fahrettin Atar, *DİA*, "Fetva", 492-494; Şâtıbî, *el-Muvafakât*, trc. Mehmet Erdoğan, IV, 275; İbn Kayyım, *İlamu'l-muvakkîn*, IV, 15 Orhan Çeker, "İfta ve Bir Fetva Defteri Örneği", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, sayı: 6, s. 35-54.

FIKİH USÛLÜNÜN TEMEL KAVRAM VE TERİMLERİ¹⁰⁵

Allah Hakları: Kamu menfaatini gerektiren haklardır. Toplumun devamı ve düzeni için bu haklara riayet gerekir. Bu haklar düşürülemez ve affedilemez.

Beyânu't-Takrîr: Söz, hakikî anlamda ise mecaz anlamını, umumî ise tahsis ihtimalini ortadan kaldıran açıklamalardır.

Beyânu't-Tefsir: Kapalı lafızları (mücmel, müşterek, müşkil, hafî) açıklığa kavuşturan beyanlardır.

Beyânu't-Tağyîr: Hanefîlere göre sözün başlangıcındaki anlamının istisna, tahsis, şart, sıfat, gaye getirilerek değiştirilmesi beyânu't-tağyîrdir. Diğer mezhepler ise bu durumu beyânu't-tefsir olarak tanımlarlar.

Beyânu'z-Zarûret: Açıklamaya ihtiyaç duyulan bir hususu söz yerine sükût veya fiil ile açıklamaktır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) takrîrî sünneti zaruret beyanıdır.

Cem' ve Tevfik: Görünürde tearuz halinde olan eşit kuvvette iki delilin arasını uzlaştırarak her ikisini de hüccet olarak kullanmaktır.

105 Bu bölümdeki kavramların izahında, Zekiyüddin Şa'ban, *Usûlü'l-Fıkıh*, trc. İbrahim Kâfi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2015; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1992; Musin Koçak vdğr., *Fıkıh Usulü*, Ensar Yayınları, İstanbul 2013 ve Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisinden istifade edilmiştir.

Delaletin Delaleti (Nassın Delaleti/Mefhumu'l-Muvâfakât): Nasda zikredilen bir meselenin hükmünün, ortak illet sebebiyle nasda zikredilmeyen mesele hakkında sabit olduğuna delalet eden lafızdır. Bu lafzın hükme delaleti katîdir. Delaletin delaletinde illet araştırma yapmaksızın anlaşılırken, kıyasda illet araştırma (istinbat) sonucu elde edilir. Anne-babaya öf deme yasağının kapsamına onları dövmek de girmektedir.

Delâleti Katî: Nassın tek bir mana ihtiva etmesidir.

Delâleti Zannî: Nassın birden fazla manaya gelmesi, farklı tefsir ve yorumla açık olmasıdır.

Delil: Şerî-amelî hükme ulaştıran şeydir.

Emir Lafzı: Otorite sahibinin bir fiilin yapılmasını kesin olarak istemesini ifade eden lafızdır. Emir, ilke olarak vücûbiyete delalet eder. Ancak karîne varsa emir lafızdan nedb, ibaha gibi manalar da anlaşılabilir.

Fıkıh Usûlü: Şerî-amelî hükümlerin tafsîlî delillerden çıkarılmasını mümkün kılan kuralları ve icmâlî delilleri ele alan ilimdir.

Haber-i Vâhid: Mütevâtir hadis derecesine ulaşmayan hadislerdir.

Hafî Lafız: Sîgası itibariyle açık olduğu halde, kapsamındaki fertlerden bir kısmına delaleti kapalı olan ve bunların lafzın kapsamında olup olmadığının tespiti için araştırmaya ihtiyaç duyulan lafızdır. Sârik lafzına, yankesici ve kefen soyucunun dâhil olup olmadığının araştırılması gerekir. Delaletinin kapalı olduğu manalarda araştırma yapılır ve neticeye göre hareket edilir.

Hakikat Lafız: Sözün gerçek manası olup mecazın zıddıdır. Luğavî, örfî ve şerî olmak üzere üç çeşittir. Hakikî mana mecaza tercih edilir.

Hâss Lafız: Tek başına bir mana ifade eden ve bu mananın kapsamındaki fertleri teker teker gösteren lafızdır. Hâssın hükmü, delâlet ettiği manayı katî surette ifade etmesidir. Ancak te'vil edilmesini gerektiren bir delil olursa lafız te'vil edilebilir.

Hikmet: Hükümlerin konuluş amacı, hükümle ulaşılmak istenen fayda ve maslahattır.

İbârenin Delaleti: Lafzın ibaresinden anlaşılan ve ibâre duyulduğu zaman doğrudan akla gelen manadır.

İcmâ: Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir asırdaki müctehidlerin fikhî bir meselede ittifak etmeleridir. Bütün müctehidlerin görüş beyan etmesi ile oluşan icmâya kavli icma; bazı müctehidlerin meseleye vâkıf olduktan sonra sükût etmeleri ile oluşan icmaya sükûtî icma denilmiştir.

İctihad: Müctehidin, usûl kâidelerinden hareket ederek bütün gücü ve imkânlarını kullanarak ortaya koyduğu şerî-amelî hükümlerdir. İctihad ehliyeti olana müctehid denir.

İftâ: Fetva vermek demektir. Fetva verene müftî (müftü), fetva isteyene müsteftî denir.

İktizânın Delaleti: Lafzın, nassın doğru ve sahih bir şekilde anlaşılabilmesi için nasda takdir olunması şart olan ilave bir manaya delalet etmesidir. Annelerin haram kılındığını beyan eden ayetin sahih bir şekilde anlaşılması için "nikâhlanmak" ilavesi takdir edilmektedir.

İllet: Hükümün kendisine bağlandığı durum, aslında hükümün üzerine bina edildiği vasıftır. İlletin; varlığına ve yokluğuna hükmedilebilecek kadar açık (zahir), kişilere ve durumlara

göre değişkenlik göstermeyen (munzabıt) ve hükmün hikmetinin tahakkuk etmesini sağlayacak bir vasıfta (münasib) olması gerekir. İlet, asla mahsus bir vasıf (kâsır) olmamalıdır. Nas ile bilinen illetlere illet-i mansûse, ichtihad ile bilinen illetlere illet-i müstenbata denir.

İstidlal: Bir mesele hakkında delil ortaya koymaktır.

İstihsan: Fikhî bir meselede icmâ, zaruret, örf, maslahat, gizli kıyas gibi bir delile dayanarak o meselenin benzerlerinde verilen genel kuraldan farklı bir hüküm vermektir. Bir meselede istisnâî bir çözüm sunmaktır. İstihsan deliline en çok Hanefî mezhebi başvurmuştur. İmam Şâfiî, istihsanın delil olmasına karşı çıkmıştır.

İstishab: Varlığı sabit olan bir durumun veya hükmün aksine bir delil olmadığı sürece var olduğuna hükmetmektir. Hanefî ve Mâlikîlere göre istishab ile yeni haklar elde edilmez ancak eski hakların gitmesi önlenir. Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre ise istishab ile yeni haklar elde edilebilir.

İşaretin Delaleti: Lafzın ibaresinde olmayıp dolaylı olarak anlaşılan manadır. İbarenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. İşaretin delaleti bazen kolaylıkla ulaşılan mana olurken (açık delalet) bazen daha derin bakış açısıyla elde edilebilir (kapalı delalet). Ancak kapalı delalette zorlama yorumlamalar yapılarak ibarenin metni ile hiç bağlantısı kurulamayan manalar kastedilmemektedir.

Kazâ: Hâkimin verdiği hüküm ve mahkeme kararı demektir.

Kul Hakları: Şahıslara ait hak ve menfaatlerdir. Şahıslar dilerlerse bu haklardan vazgeçebilirler.

Kıyas: Naslarda hükmü olmayan bir meseleye, aralarındaki illet birliği sebebiyle nasda yer alan meselenin hükmünü

vermektir. Asıl, fer', aslın hükmü ve illet olmak üzere dört rük-nü vardır.

Kinâye Lafız: Az kullanılmasından dolayı kastedilen mananın kapalı olduğu lafızdır. Lafızdaki kapalılık sözün kendisinden değil, sözün sahibinin hangi manayı kastettiğinin bilinmemesinden kaynaklanır. Niyete ve hâlin delaletine göre lafza mana verilir. “Onun kapısı açıktır.” sözü kişinin misafirperver olduğu manasında kinâyedir.

Mâni: Vazî hükümlerdendir. Hükmün varlığına engel olan durumdur. Vârisin murisi öldürmesi miras almasına mânidir.

Makâsıdü’ş-Şerîa: Naslarda yer alan hükümlerin gayeleridir.

Mecaz Lafız: Bir lafzın alâka veya karîneye dayalı olarak hakikî manasının dışında kullanılmasıdır. Lafza mecaz anlamıyla mana vermeyi gerektiren karîne veya alâka mevcut olunca hakikî mana terk edilerek mecaz anlam esas alınır. Güçlü bir erkek için kullanılan “aslan” lafzı mecaza örnektir.

Mefhûmu’l-Muhâlefe: Sözün hükmünün –hükümde dikkate alınan kayıtların (sıfat, şart, gaye, adet gibi) bulunmaması sebebiyle- meskûtun anı (söylenmeyen) hakkında geçerli olmadığına delalet etmesidir. Hanefîler, mefhûmu’l-muhâlefeti şerî naslarda delil olarak kabul etmeyip insanlar arasındaki akitlerde hüccet olarak kabul ederler. Diğer mezhepler ise böyle bir ayırıma gitmeden mefhûmu’l-muhâlefeti delil olarak kabul ederler.

Mesâlih-i Mürsele: Fayda sağlayan veya zararı ortadan kaldıran ancak geçerli olup olmadığı hakkında nas olmayan durumlardır. Maslahatlar zarurî, hâcî ve tahsinî olmak üzere üçe ayrılır. Mesâlih-i mürsele ile hüküm vermeye istislah denir. Maslahata dayalı olarak hüküm verilebilmesi için maslahatın

varlığından emin olunmalı, maslahat insanların çoğunluğu için fayda sağlamalı ve maslahat makul olmalıdır.

Muhkem Lafız: Manaya delaleti müfesserden daha açık olan lafızdır. Te'vil, tahsis ve nesh olma ihtimal olmayacak şekilde manaya açıkça delalet eden lafızdır.

Mukayyed Lafız: Delalet ettiği fertlerden herhangi birini ifade etmekle birlikte bir sıfatla kayıtlanan lafızdır. “Kırtasiyeden kırmızı kalem aldım.” cümlesindeki kalem mukayyed bir lafızdır. Manaya delaleti katîdir. Kaydın kaldırıldığına dair bir delil olmadığı sürece kayıt kaldırılmaz.

Mutlak Lafız: Delalet ettiği fertlerden herhangi bir ya da birkaçını ifade eden, bir sıfatla kayıtlanmayan lafızdır. “Kırtasiyeden kalem aldım.” cümlesindeki kalem mutlak bir lafızdır. Manaya delaleti katîdir. Bir delil olmadığı sürece kayıtlanmaz.

Mücmel Lafız: Sözün sahibi tarafından açıklama yapılmadan kastedilen mana anlaşılamayan lafızdır. Mücmel lafız, sözün sahibi tarafından tam olarak açıklanırsa müfesser lafız olur ve bu mana ile amel etmek gerekir. Mücmel lafız, kısmen açıklanırsa müşkil lafza döner. İctihad edilerek lafız anlaşılma-ya çalışılır.

Müfesser Lafız: Nass lafızdan manası daha açıktır. Te'vil ve tahsise imkân vermeyecek şekilde ifade ettiği manaya açıkça delalet eden lafızdır. Mensuh olma ihtimali vardır.

Müşkil Lafız: Manasında kapalılık bulunan ya da birden fazla manaya geldiği için hangi manaya delaletinde kapalılık bulunan lafızdır. Hâfi lafızda kapalılık, lafzın takbik sahasının şümûlünden kaynaklanırken, müşkil lafızda kapalılık lafzın biz-zat kendisinden kaynaklanmaktadır. Müşkil olma vasfı müşterek lafızlarda bulunur. Müşkil lafzın hangi manaya geldiği icthad edilerek tespit edilir.

Müşterek Lafız: Birden çok anlam taşıyan, taşıdığı manaları ayrı ayrı zamanlarda almış olan lafızdır. “Ayn” lafzı, göz, pınar, eşya anlamlarına gelen müşterek lafızdır. Bir lafız müşterek olunca hangi anlama geldiği araştırılır ve ortaya çıkan mana hangisi ise o mana esas alınır. Diğer manaları dikkate alınmaz. Müşterek lafzın manalarından birisi delil ve karîne ile tespit edilince o lafız müştereklikten çıkar ve müevvel adını alır. Müşterekin umumu ile kastedilen müşterek lafzın manalarının hepsinin birden kastedilmesidir. Şâfiilere göre bu caizdir. Hanefîlere göre ise caiz değildir.

Mütevâtir Hadis: Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan kalabalık insan topluluğunun rivayet ettiği hadislerdir.

Nass Lafız: Zâhir lafızdan daha açık bir lafızdır. Sözün ifade edilmesinin esas gayesi olup, manaya açıkça delalet eden lafızdır. Te’vil, tahsis ve nesh ihtimali vardır. Aksine bir delil olmadıkça nass lafızdan anlaşılan mana katîdir.

Nehiy Lafzı: Otorite sahibinin bir fiilin yapılmamasını kesin olarak istemesini ifade eden lafızdır. Nehiy lafız, davranışın haram kılındığını gösterir. Ancak karîne ve delil olursa kerahete hamledilir.

Nesh (Beyânu’t-Tebdîl): Şerî bir hükmün daha sonra gelen şerî bir delil ile kaldırılmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v) kabir ziyaretini ve kurban etlerinin saklanması önce yasaklamış sonra ise bu yasağı kaldırmıştır.

Örf-Âdet: İnsanların uzun zamandır yapageldikleri ve akliselim sahibi insanların kötü (münker) görmediği şeylerdir. Naslara aykırı olmayan örfler, ferî delillerdendir. Belirli kurallar çerçevesinde örfe dayalı hüküm verilebilir. Örfe dayalı olarak verilen hükümler örfün değişmesiyle değişir. Söze dayalı örflerle kavli örf, davranışlara dayalı örflerle amelî örf denir. Bütün

insanlığın ittifak ettikleri umumî örfdür, bir bölge veya meslek sahibi arasında oluşan örf ise hususî örfdür.

Rükûn: Vazî hükümlerdendir. Bir bütünü oluşturan her bir parçadır. Kıyam namazın rükûdür.

Sarih Lafız: İster hakikî ister mecazî manası olsun, sıklıkla kullanımından dolayı kastedilen mana açık olan lafızdır. Sarih lafızda niyete bakılmaksızın lafzın anlamı sabit olur.

Sebeb: Vazî hükümlerdendir. Şâri'in varlığını hükmün varlığı, yokluğunu da hükmün yokluğu için alamet kıldığı durumdur. Ramazan ayının girdiğini görmek orucun farz olmasının sebebidir.

Sedd-i Zerâî': Aslında yasak olmayan bir fiilin zarara ve günaha götürmesinin kuvvetle muhtemel olması sebebiyle yasaklanmasıdır. Mâlikî ve Hanbelî mezhebi eserlerinde hüccet olarak sedd-i zerâî'ye yer verilmiştir.

Sefeh: Kişinin malında akla ve mantığa aykırı iş yapması, malını saçıp savurması demektir.

Sihhat: Bir ibadeti ya da hukukî işlemi rükûnleri ve şartları ile yerine getirmektir.

Subûtu Katî: Mevcudiyeti tereddütsüz kabul edilen naslardır. Kur'an ayetleri ve mütevâtir hadisler subûtu katîdir.

Subûtu Zannî: Mevcudiyetinde zan bulunan naslardır. Mütevâtir olmayan hadisler subûtu zannîdir.

Şart: Vazî hükümlerdendir. Bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olmakla beraber onun yapısından bir parça teşkil etmeyen şeydir. Evlenme akdinde şahitin bulunması şarttır.

Şâz Kıraat: Mütevâtir olmayan kıraatlerdir. Hanefilere göre şâz kıraatler zannî delildir. Diğer mezheplere göre şâz kıraatler delil olamaz.

Şer'u Men Kablenâ: Hz. Muhammed'den (s.a.v) önce gönderilmiş olan şeriatlerdir. Kur'an ve Sünnette yer almayıp Tevrat ve İncil'de yer alan bilgilerin delil olması söz konusu değildir. Kur'an'da ve Sünnette önceki milletlerin uyguladığı fakat neshedildiği beyan edilen hükümlerle de amel edilemez. Naslarda zikredildiği halde neshedilip edilmediği beyan edilmeyen hükümlerin delil olması fukaha arasında ihtilaflıdır.

Tahkîku'l-menât: Kıyas işlemi yapılabilmesi için aslın illetinin fer' de olup olmadığının araştırılmasıdır. Şarabın illeti olan sarhoş edicilik vasfının başka içecekte olup olmadığının araştırılması tahkîku'l-menât'tır.

Tahrîc: Mezhebin metin ve kâidelerinden hareket ederek hüküm çıkarmaktır. Tahric yapanlara muharric denir.

Tahrîcu'l-menât: İleti nasda beyan edilmeyen bir meselede müctehidin hükmün illetini tespit etme çalışmasıdır. Örnek: Faizin haram olmasının illetini tespit etmeye çalışmak.

Tahsis: Âmm lafzın kapsamındaki fertlerden bir kısmını onun kapsamından çıkarmak demektir.

Taklid: Delilini bilmeden bir fakihin görüşü ile amel etmektir. Taklid eden kişiye mukallid denir.

Tercih: Görünürde aralarında tearuz var gözüken iki delilden daha kuvvetli vasıfta olanı alıp diğerini terketmektir.

Teklifu Mâ Lâyutak: Bir kimsenin gücünün üstünde bir şey ile sorumlu tutulmasıdır. Bu caiz değildir.

Telfik: İki veya daha fazla mezhebin bir meseledeki birbirinden farklı görüşlerini aynı anda birleştirerek amel etmektir.

Tenkîhu'l-menât: İleti tespit aşamasında, nasla belirlenmiş vasıflar arasından illet olamayacak vasıfların ayıklanmasıdır. Sebr ve taksimde ise müctehid illet olabilecek vasıfları

kendisi belirleyerek bunlar arasından bir tenkîhte bulunmaktır.

Te'vil: Lafzın muhtemel manalarından birisine bir delile dayalı olarak hamledilmesidir.

Umum (Âmm) Lafız: Delalet ettiği fertlerin tamamını bir sınırlama olmadan kapsamına alan lafızdır. Hanefilere göre âmm lafız katiyet ifade eder. Tahsis olunmadıkça delalet ettiği tüm fertleri kapsar. Tahsis olan âmm lafzın geri kalan fertlere delaleti zannî olur. Diğer mezheplere göre ise tahsiden önce de sonra da âmm lafzın delaleti zannîdir.

Vazî Hüküm: Bir şeyi başka şeye sebep, şart, illet, alamet, rükûn ve mâni kılmayı gerektiren bir hükümdür.

Zâhir Lafız: Manası açık lafızların en alt derecesindedir. Sözüň ifade edilme amacı dışında açık bir şekilde başka bir mana ifade eden lafızdır. Te'vil, tahsis ve nesh ihtimali vardır. Aksine bir delil bulunmadıkça zâhir lafızdan anlaşılan mana katîdir.

DUALAR

Fıkıh eğitimi müfredatı içinde bazı duaların ezberlenmesi de hedeflenen temel kazanımlardan olmalıdır. Bu sebeple burada, hem bazı ibadetlerin edâsında hem de gündelik hayatta yapılabilecek dualara yer verilmiştir.

TÜRKÇE DUA METNİ

*Allah'ım! Mülkün sahibi sensin. Dilediğine mülkü verir, dilediğinden alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırsın. Sen her şeye kâdırsın.

*Yâ Rabbi! Bizler ancak Sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz. Bize dünyada da, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru. Hesâbın görüleceği o dehşetli gün, bizi, ana-babamızı ve bütün inananları bağışla.

* Ya Rabbi, Sen affedicisin, affetmeyi seversin. Bizleri de affeyle. Gerçi günahımız çoktur ama senin rahmetin her şeyi aşkındır. Bizlere rahmetin ile tecelli eyle. Bazı yüzlerin ağarıp bazı yüzlerin kararacağı o günde bizi Resûlünün bayrağı altında toplanan salih insanlar zümresine dâhil eyle. Bizlere cennete girmeyi, cemalini görmeyi nasip eyle.

*Ülkemizi ve bütün İslâm diyarını her türlü âfetlerden, depremlerden, yangınlardan, görünen ve görünmeyen düşmanlardan muhafaza eyle.

*Bizleri Müslüman olarak yaşat ve Müslüman olarak ebedî âleme ulaştır. İslam'ın nurunu söndürmek isteyenlere fırsat verme.

*Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) Senden dileği hayırları biz de diliyoruz. Bizlere ikâm eyle. Peygamberi-

mizin (s.a.v) Sana sığındığı şerlerden biz de sığınıyoruz. Bizleri muhafaza eyle.

*Hastalarımıza şifa, dertlilerimize deva, borçlularımıza ödeme imkânı ver. Din ve dünya işlerimizi ıslah eyle yâ Rabbi!

*Bizi korktuklarımızdan emin, umduklarımıza nâil eyle.

*Bizleri, verdiğin nimetlere karşı şükür borcunu yerine getiren; nimetlerin karşısında hamd eden kullarından eyle, üzerimizden nimetlerini eksiltme, Allah'ım!

*İlâhi Yâ Rabbi! Unutarak ve yanılarak işlediğimiz günahlardan dolayı bizi sorumlu tutma, günahlarımızı bağışla.

*Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, perişan hale düşüren ihtiyarlıktan, kabir azabından ve cimrilikten Sana sığınıyoruz.

*Bizi ve soyumuzdan gelen insanları, ibadetlerini edâ eden, namazı dosdoğru kılanlardan eyle. (Âmin).

CUMA NAMAZI HUTBESİ

Minberin Birinci Basamağı

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَيَسِّرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ فَضْلِكَ وَكَرِّمَكَ يَا
اَكْرَمَ الْاَكْرَمِيْنَ وَيَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

Minberin Üçüncü Basamağı

رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ وَيَسِّرْ لِيْ اَمْرِيْ وَاَحْلِلْ عُقْدَةً مِنْ لِّسَانِيْ يَفْقَهُوا قَوْلِيْ
رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِيْ مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِيْ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ رَبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا
وَفَهْمًا وَالْحَقْنِيْ بِالصَّالِحِيْنَ

Minberin Son Basamağı

اَللّٰهُمَّ هَذَا الشَّانُ لَيْسَ بِشَاْنِيْ وَهَذَا الْمَكَانُ لَيْسَ بِمَكَانِيْ اَللّٰهُمَّ يَسِّرْ لِيْ اَمْرِيْ
وَتَقَبَّلْهُ مِنِّيْ
وَسَلَامٌ عَلٰى جَمِيْعِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

Birinci Hutbe:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ
وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ

نَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُوْلُهُ

اَمَّا بَعْدُ فَيَا عِبَادَ اللّٰهِ! اِتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْهُ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِيْنَ اَتَّقَوْا وَالَّذِيْنَ هُمْ
مُحْسِنُوْنَ*

قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى فِى كِتَابِهِ الْكَرِيْمِ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ
الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Birinci Hutbe Sonunda

اَلَا اِنَّ اَحْسَنَ الْكَلَامِ وَاَبْلَغَ النِّظَامِ كَلَامُ اللّٰهِ الْمَلِكِ الْعَزِيْزِ الْعَلَامِ*

كَمَا قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِى الْكَلَامِ*

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
 أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

Birinci hutbe ile ikinci hutbe arasında dua

بَارَكَ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ
 الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ

İkinci Hutbe:

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدَ الْكَامِلِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
 وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ تَعْظِيمًا لِنَبِيِّهِ وَتَكْرِيمًا لِيَصْفِيهِ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَائِلٍ
 مُخْبِرًا وَأَمِيرًا إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
 عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ
 إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ
 عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ
 وَالْأَمْوَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ
 لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Allah’ım İslam’a ve Müslümanlara yardım et. Vatanımızı ve milletimizi her türlü tehlikeden koru. Bize dünya ve ahirette iyilikler ve güzellikler ihsan eyle. Bizi, ana-babamızı ve bütün mü’minleri bağışla. Şüphesiz işiten ve dualarımızı kabul eden-sin.”

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Muhakkak ki, Allah; adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, fenalığı ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90).

VAAZA BAŞLAMA DUASI

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ
صَلُّوا عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ صَلُّوا عَلَى طَبِيبِ قُلُوبِنَا مُحَمَّدٍ صَلُّوا عَلَى شَفِيعِ
ذُنُوبِنَا مُحَمَّدٍ
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
سُبْحَانَكَ لَا فَهْمَ لَنَا إِلَّا مَا فَهَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَادُ الْكَرِيمُ
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي

EZAN DUASI

اَللّٰهُمَّ رَبِّ هٰذِهِ الدَّعْوَةُ الثَّامَّةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ اَتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ
وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ

YEMEK DUASI

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ
عَلَيْنَا وَعَلٰى جَمِيْعِ الْمُؤْمِنِيْنَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ وَارْحَمْ صَاحِبَ هٰذَا الطَّعَامِ
وَالْاَكْلِيْنَ اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ تَمَامًا النِّعْمَةَ وَدَوَامَ الْعَافِيَةِ وَحُسْنَ الْخَاتِمَةِ اَللّٰهُمَّ
زِدْ وَلَا تَنْقُصْ بِحُرْمَةِ الْفَاتِحَةِ

Ya Rabbi! Bu sofranın hazırlanmasında emeği geçen kardeşlerimizin kazançlarına bereket, kendilerine sağlık huzur ve mutluluk ihsan eyle! Ailelerinden ahirete göç edenlere ve geçmişlerimize merhamet eyle!

Ya Rabbi! Mülkün sahibi sensin, dilediğine mülkü verir, dilediğinden alırsın. Dilediğini azız, dilediğini zelif edersin. Bizleri; aziz kıldığın ve nimet verdiğin kullarından eyle!

Ya Rabbi! Bizleri nimetlerinden mahrum eyleme. Sağlık, huzur ve mutluluğumuzu daim eyle. (Âmin)

İFTAR DUASI

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اَمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ

HATİM DUASI

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا يَا رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَتُبْ عَلَيْنَا يَا مَوْلَانَا
اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

وَاهْدِنِيْ وَاهْدِنَا وَوَقِّفْنَا اِلَى الْحَقِّ وَ اِلَى طَرِيقِ مُسْتَقِيمٍ بِبَرَكَهٖ خَتَمِ الْقُرْآنِ
الْعَظِيمِ وَبِحُرْمَةِ حَبِيبِكَ وَرَسُولِكَ الْكَرِيمِ وَاعْفُ عَنَّا يَا كَرِيمُ وَاعْفُ عَنَّا
يَا رَحِيمُ وَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا بِفَضْلِكَ وَكَرَمِكَ يَا اَكْرَمَ الْاَكْرَمِينَ وَيَا اَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ اَللّٰهُمَّ زَيِّنَا بِزِينَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ وَآكِرْمُنَا بِكَرَامَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
وَشَرِّفْنَا بِشَرَفَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ وَالْبِسْنَا بِخِلْمَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ وَاَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ
بِشَفَاعَةِ الْقُرْآنِ وَعَافِنَا مِنْ كُلِّ بَلَاءٍ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْآخِرَةِ بِحُرْمَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ
وَارْحَمْ جَمِيعَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ بِحُرْمَةِ خَتَمِ الْقُرْآنِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا
قَرِيْنًا وَفِي الْقَبْرِ مُوَسِّئًا وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعًا وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا وَ اِلَى الْجَنَّةِ
رَفِيقًا وَمِنْ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا وَ اِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيْلًا وَ اِمَامًا بِفَضْلِكَ
وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ

* Okuduğumuz hatm-i şerifi dergah-i ulûhiyyetinde kabul
eyle Yâ Rabbi. Hâsıl olan sevabı; öncelikle Peygamberimiz
Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)’in mübarek ruhuna hediye

eyledik, haberdar eyle Ya Rabbi. Bütün Peygamberlerin er-
vahına da hediye eyledik ikram eyle Yâ Rabbi! Âl-i ezvac-i
tâhirat, ashâb-i güzîn, ensar ve muhâcirîn, tâbiîn, tebeu't-
tâbiîn, eimme-i müctehidin ridvânullahi aleyhim ecmaîn haz-
retlerinin ve ebedî âleme irtihâl eden bütün Müslümanların da
ruhlarına hediye eyledik. Vâsıl eyle Yâ Rabbi!

Özellikle bu hatm-i şerifin niyetine okunduğu kimselerin
ruhlarına ve burada bulunan cemaatin geçmişlerinin ruhlarına
da hibe eyledik vâsıl eyle Yâ Rabbi.

Hayırların fethi, şerlerin def'i, Müslümanların selameti,
memleketimizin her türlü kötülüklerden korunması ve Allah
rızası için el-Fatiha.

NİKAH DUASI

اللَّهُمَّ اجْعَلْ هَذَا الْعَقْدَ مَيْمُونًا مُبَارَكًا وَاجْعَلْ بَيْنَهُمَا أَلْفَةً وَمَحَبَّةً وَقَرَارًا
وَلَا تَجْعَلْ بَيْنَهُمَا نَفْرَةً وَفِتْنَةً وَفَرَارًا اللَّهُمَّ أَلْفَ بَيْنَهُمَا كَمَا أَلْفَتْ بَيْنَ آدَمَ وَ
حَوَاءَ وَكَمَا أَلْفَتْ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَخَدِيجَةَ الْكُبْرَى وَكَمَا أَلْفَتْ بَيْنَ عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ
الزَّهْرَاءَ اللَّهُمَّ آعِطْ لَهُمَا أَوْلَادًا صَالِحًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَعُمُرًا طَوِيلًا اللَّهُمَّ رَبَّنَا
هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا رَبَّنَا آتِنَا
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيْ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

CENAZE DUASI (ERKEK)

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا
وَأُنْثَانَا اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا
فَتَوَفَّهُ عَلٰى الْاِيْمَانِ وَخُصَّ هٰذَا الْمَيِّتَ بِالرُّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ
وَالرِّضْوَانِ اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَرِّدْ فِيْ اِحْسَانِهِ وَاِنْ كَانَ مُسِيئًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ
وَلَقِّهِ الْاَمْنَ وَالْبُشْرٰى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفٰى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

CENAZE DUASI (KADIN)

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا
وَأُنْثَانَا اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا
فَتَوَفَّهُ عَلٰى الْاِيْمَانِ وَخُصَّ هٰذِهِ الْمَيِّتَةَ بِالرُّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ
وَالرِّضْوَانِ اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَرِّدْ فِيْ اِحْسَانِهَا وَاِنْ كَانَتْ مُسِيئَةً
فَتَجَاوَزْ عَنْهَا
وَلَقِّهَا الْاَمْنَ وَالْبُشْرٰى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفٰى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

CENAZE DUASI (ERKEK ÇOCUK)

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا
وَأُنْثَانَا اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ
عَلٰى الْاِيْمَانِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا اَجْرًا وَذُخْرًا اَللّٰهُمَّ
اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفَّعًا

CENAZE DUASI (KIZ ÇOCUK)

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا
وَأُنْثَانَا اَللّٰهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ
عَلَى الْإِيمَانِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا اَللّٰهُمَّ
اجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَمُشَفَّعَةً

TEŞRİK TEKBİRİ

اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ وَللهِ الْحَمْدُ

TESBİHAT

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ عَلَى رَسُوْلِنَا
صَلَوَاتُ سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ
اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ ذُو الْجَلَالِ سُبْحَانَ اللهِ ذُو الْكَمَالِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ذُو الْقُدْرَةِ
اللهُ اَكْبَرُ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْاَعْلٰى الْوَهَّابِ

TİLAVET SECDESİ DUASI

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيْرُ

TELBİYE

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ، لَكَ
وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

SALATEN TUNCİNA DUASI

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَحْوَالِ
وَالْآفَاتِ وَتَقْضِيَ لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ
وَتَرْفَعُنَا بِهَا عِنْدَكَ أَعْلَى الدَّرَجَاتِ وَتُبَلِّغُنَا بِهَا أَفْصَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيعِ
الْخَيْرَاتِ فِي الْحَيَاةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ حَسْبُنَا
اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ غُفْرَانُكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

GÜNLÜK DUALAR

Sabahleyin Uykudan Kalkınca Okunan Dua

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

Uykudan Önce Yapılan Dua

اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ،
وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ،
أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ

Tuvalete Girerken Okunan Dua

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ

Tuvaletten Çıkarken Okunan Dua

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَذْهَبَ عَنِّى الْاَذَى وَ عَافَانِى

Aksırma Esnasındaki Dualar

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ يَرْحَمُكَ اللهُ يَهْدِينَا وَيَهْدِيْكُمْ اللهُ

Elbise Giyerken Yapılan Dua

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى كَسَانِىْ هٰذَا (الثَّوْبَ) وَرَزَقْنِيْهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّىْ وَلَا قُوَّةَ

Kabir Ziyaretinde Okunan Dua

اَلْسَّلَامُ عَلَیْكُمْ اَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُسْلِمِيْنَ، وَاِنَّا اِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ
لَاحِقُونَ اَسْأَلُ اللهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ

Eşi İle Birlikteliğinde Okunan Dua

اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا

Aynaya Bakarken Yapılan Dua

اَللّٰهُمَّ كَمَا حَسَنْتَ خَلْقِىْ فَحَسِّنْ خُلُقِىْ

Çarşı-Pazara Çıkıldığında Okunan Dua

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِىْ وَيُمِيتُ وَهُوَ حَىٌّ
لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

Ölü Kabre Konulurken Okunacak Dua

بِسْمِ اللهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللهِ

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME

Öğrenilen bilgilerin zaman zaman ölçme değerlendirme-
sinin yapılması eğitim sürecinin temel faaliyetleri arasındadır.

Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda iki
yüz sorudan oluşan test soruları bulunmaktadır. Her on soru
sonunda cevap anahtarı verilmiştir. Soru içerikleri belirlenir-
ken soru sıralamasında konu bütünlüğü tercih edilmemiştir.

İkinci kısımda ise hukukun farklı alanlarında yedi pratik
olay çözümüne dair soru bulunmaktadır. Buradaki amaç, öğ-
renilen teorik bilgilerin pratik olay üzerinde tatbik edebilme
yeterliliğine katkıda bulunmaktır.

TEST SORULARI

1- Ramazanda unutarak yemek yiyenin farz orucu hangi mezhebe göre bozulur?

- a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

2- Aşağıdakilerden hangisi mekruh oruçlardan değildir?

- a- Savm-ı Dehri b- Savm-ı Visal
c- Ramazan'ı Karşılama Orucu d- Şevval ayında oruç

3- Hangi mezhebe göre oruç keffâretinde hadiste beyan edilen sıraya göre hareket etme mecburiyeti yoktur?

- a- Hanefî b- Hanbelî c- Şâfiî d- Mâlikî

4- Ramazan ayının 14. ve 23. günlerinde bilerek yemek yiyerek orucunu bozan bir kişinin Şâfiî mezhebine göre o yıl içinde sorumluluğu nedir?

- a- 2 gün oruç tutmak b- 2 gün oruç tumak ve 2 fakiri doyurmak
c- 60 gün oruç tutmak d- 62 gün oruç tumak

5- Hangi mezhebe göre kaza orucu aynı yıl tutulmayıp ertesi seneye kalınca kaza orucunun yanında fidye vermek gerekli olmaz?

- a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

6- Cenaze namazında Fatiha Sûresi okumanın hükmü Şâfiî Mezhebine göre nedir?

- a- Müstehab b- Rükun
c- Kıraat niyeti olmaksızın caizdir. d- Mendup

7- Hanefî mezhebine göre tavaf namazının hükmü nedir?

a- Farz b- Vacip c- Sünnet-i Müekkede d- Müstehap

8- Şâfiî mezhebine göre kunut duası ne zaman okunur?

a- Sabah namazında ve Ramazan ayının ilk on beş gününde vitir namazında

b- Sabah namazında ve Ramazan ayının son on beş gününde vitir namazında

c- Sadece Ramazan ayının ilk on beş gününde vitir namazında

d- Sadece Ramazan ayının son on beş gününde vitir namazında

9- Hangi mezhebe göre yolculuk halinde namazları cem etmemek mekruhtur?

a- Şâfiî b- Hanefî c- Mâlikî d- Hanbelî

10- Hatibin hutbede selam vermesi hangi mezhebe/mezheplere göre sünnettir?

a- Hanbelî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hepsî

Cevaplar:

1-B 2-D 3-D 4-A 5-A 6-B 7-B 8-B 9-C 10-D

11-Aşağıdakilerin hangisinde zekât mükellefiyetinde havelânü'l-havl şartı aranır?

a-Koyun b-Rikaz c-Yaş sebze d- Buğday

12- Borcun hiçbir malda zekâtın vücûbuna engel olmadığını savunan mezhep hangisidir?

a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

13-Hanefî Mezhebine göre fıtır sadakasının vücûbunda aşağıdakilerden hangisi gerekmez?

- a-Nisab miktarı mala sahip olmak
- b-Kişinin Ramazan bayramı gününe ulaşması
- c-Malın nâmî olması
- d- Aslî ihtiyaçlara sahip olmak

14-Toprak ürünlerinde her mahsûlden zekât gerekir görüşü kime aittir?

- a- İmam Ebû Yûsuf b-İmam Ebû Hanîfe
- c- İmam Mâlik d- İmam Şâfiî

15- Şâfiî Mezhebine göre ömürde bir defa umre yapmanın hükmü nedir?

- a- Farz b- Vacip c- Sünnet-i Müekkede d- Müstehap

16- Kurban bayramının dördüncü gününün sonuna kadar kurban kesmeyi caiz gören mezhep hangisidir?

- a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

17- İmam Mâlik'e göre muktedi namazda kıraat hususunda nasıl hareket eder?

- a- Kıraat yapmaz.
- b- Bütün namazlarda sadece Fatiha okur.
- c- Hafî namazlarda kıraat yapar cehrî namazlarda yapmaz.
- d- Cehrî namazlarda kıraat yapar hafî namazlarda yapmaz.

18- Hutbenin tek rûknü vardır, o da mutlak manada zikir-
dir görüşü hangi mezhebe aittir?

- a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

19- Hanefî mezhebine göre bayram namazı kılmanın hükmü nedir?

a- Farz b- Vacip c- Sünnet d- Müstehab

20- Hangi mezhebe göre ikinci namazının son sünneti vardır?

a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

Cevaplar:

11-A 12-C 13-C 14-B 15-A 16-C 17-C 18-A 19-B 20-B

21- Güneş tutulması namazının adı nedir?

a-Husûf b- Kusûf c- İstiska d-Evvabin

22- Rukye nedir?

a- Mezarın kazılma şeklidir.

b- Yağmur duasındaki hutbenin adıdır.

c- Okumak yoluyla tedavidir.

d- Felaket zamanlarında kılınan namazdır.

23- Kaçırılmasından endişe edince teyemmüm abdesti ile cenaze namazı kılınabilir görüşü hangi mezhebe aittir?

a- Hanefî b- Mâlikî c- Şâfiî d- Hanbelî

24- Tahrimet tekberi ile aynı olan tekbir hangisidir?

a-İntikal b- Zevâid c- İftitah d- Teşrik

25- Hangi mezhebe göre muktedi bütün namazlarda Fatiha Sûresini okur?

a- Hanefî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanbelî

26- Namaz rükûnlerini sırasıyla yapmaya ne denir?

- a- Takibu'l-erkan b- Tadilu'l-erkan
c- Terkibu'l-erkan d- Tertibu'l-erkan

27- Tilavet Secdesinin hükmü Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhebe göre nedir?

- a- Farz-ı Kifaye b- Farz-ı Ayn c- Vacip d- Sünnet

28- Namaz abdestinde ağız ve burun yıkamak hangi mezhebe göre farzdır?

- a- Hanbelî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanefî

29- Hangi müctehide göre ikinci namazının başlangıcı cisimlerin gölgesi zeval gölgesi hariç iki katına ulaşındadır?

- a- İmam Ebû Hanîfe b- İmam Ebû Yûsuf
c- İmam Şâfiî d- İmam Mâlik

30- Cuma hutbesi esnasında tahiyyetü'l-mescid namazı kılınır görüşü hangi mezhebe aittir?

- a- Hanefî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hiçbiri

Cevaplar:

21-B 22-C 23-A 24-C 25-B 26-D 27-D 28-A 29-A 30-B

31- Aşağıdaki şıklardan hangisinde Şâfiî mezhebinde ettehiyyatu okunuşunun başlangıç kısmı bulunmaktadır?

- a- التحيات الصلوات المباركات الطيبات لله
b- التحيات المباركات الطيبات الصلوات لله
c- التحيات الطيبات المباركات الصلوات لله
d- التحيات المباركات الصلوات الطيبات لله

32- Hangi mezhebe göre müezzinin buluş çağında olması gerekir?

a- Hanefî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanbelî

33- Tek başına namaz kılana ne denir?

a- Münferid b- Muktedi c- Me'mum d-Munfasıl

34- Cemaatin imamdan ileride namaza durması mekruh ise de namazı bozmaz görüşü hangi mezhebe aittir?

a- Hanefî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanbelî

35-Namazların cem edilmesini hacıların arefe günü yaptıkları cem ile sınırlı tutan mezhep hangisidir?

a- Hanefî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanbelî

36- Bir şeyin varlığı kendisinin varlığına bağlı olup bütünü oluşturan herbir parçaya ne denir?

a- Mâni b- Rükûn c- Sebep d- Şart

37- Sabah namazını biraz aydınlığa bırakmaya ne denir?

a- İbrad b- İshar c- İsfar d- Seher

38-Fukahanın ihtilaf sebepleri hakkında verilen cümlelerden hangisi yanlıştır?

a-Mezheplerin efâl-i mükellefin tasnifinde farklılık bulunmamaktadır.

b- Medine halkının amelini sadece Mâlikî mezhebi ferî delil olarak kabul etmektedir.

c- Edâ ehliyetini daraltan hususlar hakkında mezheplerin farklı görüşleri vardır.

d- Haber-i vahidi kabul şartları mezheplere göre değişmektedir.

39- Subutu katî tâbirinden ne anlaşılmaktadır?

- a- Delilin kesin olarak var olması ve tereddüt olmaksızın ulaşması
- b- Delilin ifade ettiği anlamın açık olması
- c- Delilin kapsamının açık olması
- d- Delilin manasında tereddüt olmaması

40- Namaz vakti girmeden teyemmüm abdesti alınır ve istenildiği kadar farz ve nafil namaz kılınabilir görüşü hangi mezhebe aittir?

- a- Hanbelî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanefî

Cevaplar:

31-D 32-C 33-A 34-C 35-A 36-B 37-C 38-A 39-A 40-D

41- Zevaid tekbirleri hangi namazda vardır?

- a- Cenaze namazı b- Vitir namazı
- c- Bayram namazı d- Tavaf namazı

42- Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhebe göre kavmenin hükmü nedir?

- a- Farz b- Vacip c- Sünnet d- Mubah

43- “Eûzübillahimineşseytanirracim” demek hangi kavramla ifade edilir?

- a- Tesmiye b- Tahmid c- Teavvuz d- Tevazû

44- Hangi mezhebe göre ayaklara giyilen mestin süresi yoktur?

- a- Hanefî b- Şâfiî c- Mâlikî d- Hanbelî

45- Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre cuma namazı kılmak için cemaat kaç kişi olmalıdır?

- a- 3 b- 2 c- 40 d- 4

46-Aynı nevi içinde aynı cinsten olan malların mübadele-sinde eşitlik olmazsa hangi tür riba ortaya çıkar?

- a-Ribe'n-nesîe b- Ribe'l-fadl c- Ribe'l-mal d-Ribe'n-nevi'

47-Aşağıdakilerden hangisi rehin malda bulunması gere-ken özelliklerden değildir?

- a- Mütakavvim olmak b-Teslimi mümkün olmak
c- Satılabilir olmak d-Kıyemî olmak

48- Bir gayri menkul üzerinde, başkasına ait bir gayri menkul yararına (lehine) kurulmuş olan aynî hak nedir?

- a-İrtifak Hakkı b-İntifa Hakkı c-İpotek d-Gayri menkul rehni

49-Evini kiraya veren ev sahibi için hangi tür hak/mülki-yet söz konusudur?

- a-Şahsî intifa hakkı b-İrtifak hakkı
c-Sadece ayn mülkiyeti d-Sadece menfaat mülkiyeti

50-Kıyemî mallar satılırken değerleri birbirinden farklı iki-üç mal gösterilip fiyatları belirlendikten sonra tarafların düşün-mesi için geçen süreye ne denir?

- a-Tayin muhayyerliği b-Şart muhayyerliği
c-Vasf muhayyerliği d-Meclis muhayyerliği

Cevaplar:

41-C 42-A 43- C 44-C 45-C 46-B 47-D 48-A 49-C 50-A

51-Lukata üzerinde yetkili makamların izni ile harcama yapan kişi, malın sahibinin gelip malı masrafları karşılama dan almak istemesi üzerine hangi hakkı kullanabilir?

- a-Rehin b-Hapis c-Zilyedlik d-Aynî intifa

52-Aşağıdakilerden hangisi abdesti bozmaz?

- a-Uyumak b-Bayılmak
c-Ağız dolusu kusmak d-Gölmek

53- Bir kimsenin diğerine, mislî olup ancak tüketilmek suretiyle faydanılan malı geri ödenmek üzere temlik etmesi hangi akit tir?

- a- Karz b-Âriyet c-Kira d-Sulh

54-Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hayber'in fethinden sonra oradaki yahudilerle toprak ürünlerini yarıya verme usûlü ile yaptıkları akit hangi ortaklık türüne girmektedir?

- a-Müsâdeme b-Müzâraa c-Mudârabe d-Muhârece

55-Aşağıdaki akitlerden hangisinde eşyayı elinde bulunduran kişinin tazmin sorumluluğu vardır?

- a-Vedâa b-Âriyet c- Vekâlet d- Karz

56- İcabdan vazgeçme muhayyerliğine ne denir?

- a-Kabul muhayyerliği b- Vasıf muhayyerliği
c- Rücû muhayyerliği d- Hata muhayyerliği

57- Şahsî bir borç karşılığında borçlunun ortaya koyduğu bir gayri menkul üzerinde alacaklı lehine tapu siciline işlenen kayda ne denir?

- a-Rehin b-Zilyetlik c-İpotek d-Hapis Hakkı

58- Akit esnasında mevcut olmayan bir malı, bedeli peşin ödenip belli bir zaman sonra teslim etmeye ne denir?

a-İstirsal b- Pey Akçesi c- Müzaraa d- Selem

59- Hiçbir şey söylemeden malı alıp bedelini ödemeye ne denir?

a-Teâlî b-Teâtî c-Tevâlî d-Temâlî

60-“Bir şeyin hak sahibi tarafından talep edilmesi hakkında, zimmeti zimmete eklemektir.”

Yukarıda hangi akid tanımlanmaktadır.

a-Havale b- Kefalet c- Rehin d- Tevliye

Cevaplar:

51-B 52-D 53-A 54-B 55-D 56-C 57-C 58-D 59-B 60-B

61- Mal-sermaye ortaklığına ne ad verilmektedir?

a- Mufâvada b-Murâbaha c-Musâkat d-Mudârabe

62- Aşağıdakilerden hangisi kısmet (taksim) yollarından değildir?

a-Muhâyee b- Cebri satım c- Rızaî taksim d- Muhârece

63-Aşağıdaki akitlerden hangisi iki taraf için de bağlayıcı değildir?

a-Rehin b-Kira c- Âriyet d-Satım

64-Hanefî mezhebine göre ölünün geride bıraktıkları üzerinde hangi sıra ile işlem yapılır?

- a-Techiz / Borçların ödenmesi / Vasiyet / Miras
- b-Borçların ödenmesi / Techiz / Vasiyet / Miras
- c-Vasiyet / Techiz / Miras / Borçların ödenmesi
- d-Techiz / Vasiyet / Borçların ödenmesi / Miras

65-Kadının boşanmak talebiyle hâkime başvurma hakkını en geniş tutan mezhep hangisidir?

- a-Hanefî b- Şâfiî c- Hanbelî d- Hiçbiri

66-Kocası ölen kadının iddet süresi ne kadardır?

- a-Üç temizlik dönemi b-Üç âdet dönemi
- c- Dört ay d-Dört ay on gün

67-Aşağıdakilerin hangisi ile devamlı (sürekli) evlenme yasağı yoktur?

- a-Yeğen b- Gelin c- Baldız d- Üvey kız

68-Kadının bir bedel karşılığı evliliği bitirmesine ne denir?

- a-Muhâyee b-Mulâane c-Muhâlaa d- Mubâyene

69-Aşağıdakilerden hangisi geçici evlenme engellerinden değildir?

- a-Dört kadınla evli olma b-Budist olma
- c-Kadının evli olması d-Usûlün eşi olması

70-Aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a-Bain boşamada müeccel mehrin derhal ödenmesi gerekir.
- b-Bain boşama, tarafların birbirlerine vâris olmalarına engeldir.
- c-Cinsel birliktelik olmadan kocanın eşini boşaması ricî boşama sayılır.
- d-Kadını âdet döneminde boşama bidî boşamadır.

Cevaplar:

61-D 62-D 63-C 64-A 65-C 66-D 67-C 68-C 69-D 70-C

71-Aşağıdakilerden hangisi her zaman sadece asabe olarak mirasçı olur?

a-Baba b-Kız c- Oğul d- Anne

72-Hamileliğin asgarî süresi ne kadardır?

a-6 ay 10 gün b-6 ay c-8 ay 10 gün d-9 ay

73-Tamamı akit esnasında verilen mehire ne denir?

a-Mehr-i misil b-Mehr-i mueccel

c-Mehr-i muaccel d-Mehr-i müsemma

74-Tuvalet ihtiyacından sonra idrar akıntısının gelmeyeceğinden emin olana kadar beklemeye ne denir?

a-İstinca b-İstibra c-İstisna d-İstidrac

75-1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi küçüklerin evlendirilmesi konusunda hangi müctehidin ictihadını kanunlaştırmıştır?

a-Ebû Hanîfe b-İbn Şübrüme

c-Ahmed b. Hanbel d-Ebû Yûsuf

76-Fasit evlilikle ilgili aşağıdakilerden hükümlerden hangisi yanlıştır?

a-Çocuğun nesebi sübut bulmaz.

b-Tarafların yakınlarıyla evlenme engelleri ortaya çıkar.

c-Evliliklerine devam etmeleri caiz değildir.

d-Zina cezası uygulanmaz.

77-İnsanları borçlanmaya ehil kılan, vücup ehliyetinin gerektirdiği, hukukun insanlarda varsaydığı manevi vafa ne denir?

- a-Zilyet b-Zimmet c-Emanet d-Mülkiyet

78-Aşağıdakilerden hangisi aynî hakkın özelliklerinden değildir?

- a- İskatı mümkün olan aynî haklarda hak sahibinin tek taraflı iradesi iskat için yeterlidir.
 b- Aynî hak doğuran bir akdin hükmü yerine getirilmeden akit konusu mal zâyi olsa akit bâtil olmaz.
 c- Aynî haklar hak sahibine hakkını ve alacağını alma konusunda öncelik hakkı vermektedir.
 d- Aynî hak, sahibine hak konusu malı takip hakkı verir.

79-Hac ibadetini yaparken Safa ile Merve arasında yedi defa gidip gelmeye ne denir?

- a-Tavaf b-Telbiye c-Sa'y d-Vakfe

80- Öğrencinin kullandığı çanta için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a-Mütekavvim, kıyemî, kullanılan, taşınır maldır.
 b-Gayri mütekavvim, mislî, tüketilen, bölünebilir maldır.
 c-Mütekavvim, mislî, kullanılan, bölünebilen maldır.
 d-Mütekavvim, mislî, tüketilen, taşınır maldır.

Cevaplar:

71-C 72-B 73-C 74-B 75-B 76-A 77-B 78-B 79-C 80-A

81-Fıkıh kitaplarında “İcâre” bölümünde hangi konular ele alınır?

- a- Satım b-Kira c-Cariyeler d-Ferâiz

82- Eşyanın menfaatinin bölüştürülmesine ne denir?

a-Muhâyee b- Mubâhale c- Muhâkale d-Muhâlaa

83- Maden mülkiyeti konusunda hangi mezhep devlete geniş yetkiler vermektedir?

a-Hanefî b-Şâfiî c- Hanbelî d- Mâlikî

84-Gayri müslimlerden savaş yapılmaksızın alınan mallar için hangi kavram kullanılmaktadır?

a-Ganimet b-İnfak c-Fey d-Öşür

85-Bir kimse hakkında davada ve hak talebinde bulunmaktan vazgeçmeye ne denir?

a-Sulh b- Musâlaha c-İbrâ d- İbkâ

86-Malların çeşitlerine göre hükümlerde farklılıklar oluşmaktadır. Aşağıdaki hükümlerden hangisi yanlıştır?

a- Tüketilen mallarda kira, âriyet akitleri yapılabilir.

b- Bütün mislî mallar para borcu gibi zimmeti bağlayan şahsî borç konusu olur.

c- Mütekavvim olmayan mala zarar verilmesi, yok edilmesi tazmin gerektirmez.

d- Kısıtlı (mahcur) mal, üzerinde mülkiyet tesis edilmesi hukukî olarak men edilen mallardır.

87-Aşağıdakilerden hangisi rehin ile teminat altına alınmayan hak ve alacaklardandır?

a-Deyn borcu b-Ayn borcu

c-Kira bedeli d-Diyet, erş gibi cezaî tazminatlar

88-Aşağıdakilerden hangisi zilyetliğin hukukî niteliklerinden birisi değildir?

- a- Zilyet olmak mülkiyetin sübutunu gerektirmez.
- b- Hakkında delili bulunmayan zilyetlik davalarında tarihi önce olan zilyetlik tercih edilir.
- c- Mülkiyet davasında mahkemede, zilyet davalı, zilyet olmayan ise davacı kabul edilir.
- d- Zilyetlik, aksini ispat eden bir delil bulunmadıkça geçerlidir.

89-Aşağıdakilerden hangisi şüyûun izale yollarından değildir?

- a- Taksim b-Muhâyee c-Muhâlaa d-Cebrî satış

90- Özel mülkiyete konu olmayan, kamunun yararlanması için tayin edilmiş arazilere ne denir?

- a-Miri Arazi b- Ölü Topraklar
- c-Metruk Arazi d- Mevkuf Arazi

Cevaplar:

81-B 82-A 83-D 84-C 85-C 86-A 87-B 88-B 89-C 90-C

91- Malın tanımında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- a-İnsanın eğilim gösterdiği b- Maddi değeri olan
- c- Mütekkavim olmayan d- Taşınır ya da taşınmaz olabilen

92-Kirada oturan kişinin bu evdeki mülkiyetini aşağıdakilerden hangisi tanımlamaktadır?

- a-Tam Mülkiyet b-Mutlak mülkiyet
- c-Menfaat mülkiyeti d-Müstakil Mülkiyet

a. Satım bakiyesi b. Mesul bakiyesi

04. Hangisi sayısal mesrû lulan seherlerden biri değildir?

a. Uluslararası kamu düzenini korumak

05. Seferberlik hali dışında cihadın bölünmesi nedir?

a. Fens + Kifâue

96. Alitlrdeldki cartlari hangi mezhen en genis aleude

$$H^1(\mathcal{M}_{g,n}) \cong H^1(\mathcal{M}_{g,n}) \oplus H^1(\mathcal{M}_{g,n}) \oplus \dots \oplus H^1(\mathcal{M}_{g,n})$$

07. Hanefî Mezhebine göre faizdeli illet nedir?

a. Çiçeğin büyüklüğü b. Sarmal olmaları

08. Gärme muhayyerliğı ile vanılan alrit hangi tür alrit gru:

$$-M_{\text{mod}}(t) \leq \hat{B}^{k+1}(t) \leq M_{\text{mod}}(t)$$

- 00 Hangisi yanlış ibadete aittir?

a. Kuzhan, b. Oruc, c. Abdal, d. Hec

100-İletini tespit mümkün olmayıp, sırf Allah'a itaat etme gayesiyle uygulanan ibadetlere ne denir?

a-Taabbudî b- Tehassunî c- Taallukî d-Tefekkurî

Cevaplar:

91-C 92-C 93-A 94-D 95-A 96-C 97-A 98-D 99-C
100-A

101-Hangi ibadeti vekil tayin edilen kimse aracılığı ile yerine getirmek mümkündür?

a-Namaz b- Ramazan orucu c- Zekât d- Adak

102-Hangisinde mükellefin birkaç seçenekten birisini seçme imkânı bulunmaktadır?

a- Ramazan orucu b-Bayram namazı
c- İkinci namazı d-Yemin kefâreti

103- Gayri müekked sünnet ile aynı anlamda kullanılan terim hangisidir?

a-Mubah b-Müstehab c-Mesnûn d-Sünnet-i zevâid

104-Aslen meşrû olduğu halde yasaklanılmasını gerektiren bir durum sebebiyle haram kılan fiiller hangi kavram ile ifade edilir?

a-Haram liaynihi b-Haram ligayrihi
c- Haram lizâtihi d-Haram linefsihi

105-Mâ-i müsta'mel ile ilgili olmak üzere aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

- a-Temiz ve temizleyici olmayan sulardır.
- b-Hem temiz hem de temizleyici olan sudur.
- c-Temiz olmakla birlikte temizleyici sayılmayan sulardır.
- d-Şüpheli sulardır.

106-Hanefî mezhebine göre Kâbe'yi tavaf için abdestli olmanın hükmü nedir?

- a-Farz b-Vacip c-Sünnet d- Müstehab

107-Hangisi fıkıh mezheplerinin abdestin farzı olarak ittifakla kabul ettikleri farzlardan değildir?

- a-Yüzü yıkamak b- Niyet etmek
- c- Başı mesh etmek d- Kolları yıkamak

108-Abdest organlarının ayette beyan edilen sıra ile yıkanmasına ne denir?

- a-Delk b-Tertip c-Muvâlât d-Muâhât

109-Mukayyed sularla ilgili verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

- a- Mutlak su bulunmadığı zaman sadece maddî temizlikte kullanılır.
- b- Hiçbir temizlik işleminde kullanılamaz.
- c-Mukayyed su ile abdest almak caizdir.
- d-Mukayyed sular ile her türlü taharet işlemi yapılabilir.

110-Hangi mezhebe göre gusül abdestinde niyet etmek sünnettir?

- a-Hanefî b-Mâlikî c-Şâfiî d-Hanbelî

Cevaplar:

101-C 102-D 103-B 104-B 105-C 106-B 107-B 108-B 109-A 110-A

111-Hanefî mezhebine göre kadınların âdet günlerinin en az ve en uzun süresi nedir?

- a- En az 5 Gün-En fazla 7 Gün
- b- En az 4 Gün- En fazla 8 Gün
- c- En az 2 Gün- En fazla 9 Gün
- d- En az 3 Gün- En fazla 10 Gün

112-Şâfiî mezhebine göre namazda Fatıha Sûresi okunurken bismelenin okunmasının hükmü nedir?

- a-Sünnet b- Vacip c-Farz d-Müstehab

113-“Hak ve hukuka riayet ederek hüküm veriyorsa günahlardan uzak durmayan fâsık da hâkim olabilir” görüşü hangi mezhebe aittir?

- a-Hanefî b-Mâlikî c-Şâfiî d-Hanbelî

114- Aşağıdakilerden hangisi en kuvvetli ispat vasıtasıdır?

- a-Yemin b- Yeminden nükûl c-İkrar d-Karîne

115-Hâkim tarafından şahitlerin ehliyetini tespit için yapılan araştırmaya ne denir?

- a-Tezkiye b-Tezkere c-Tekmile d-Tahmide

116-Namazı cem ederek öğle ile ikindi namazını ikindi vaktinde kılmaya ne denir?

- a-Cem-i takdim b-Cem-i te'hir
- c-Cem-i mutlak d-Cem-i mukayyed

117-Ölünün kefeninde en dışarıda kalan ve en uzun olan kısmın ismi nedir?

- a-İzâr b-Kamis c-Lifâfe d-Kifâye

118-Hanefî mezhebine göre namazı cemaatle kılmanın hükmü nedir?

a-Farz b-Vacip c-Sünnet-i Müekkede d-Müstehab

119-İmam ile birlikte namaza başladığı halde namazda ortaya çıkan bir durum sebebiyle namaza ara verip bir kısmını imamla kılamayan kimseye ne denir?

a-Müdrîk b-Mesbûk c- Müfsid d- Lâhik

120-İmam Ebû Yûsuf'a göre cuma namazı kılınabilmesi için imamın dışında en az kaç kişi olması gerekir?

a-2 b-3 c-12 d-40

Cevaplar:

111-D 112-C 113-A 114-C 115-A 116-B 117-C 118-C 119-D 120-A

121-Gazâlî'nin fıkıh usûlü ile ilgili eserinin adı nedir?

a-Burhan b-Mahsul c-Mustasfa d-Fusûl

122-Haber-i vâhidi kabul şartı olarak Medinelilerin amelî-ne aykırı bulunmamasını benimseyen mezhep hangisidir?

a-Hanefî b-Mâlikî c-Şâfiî d-Hanbelî

123-Aşağıdakilerden hangisi kıyasın rükûnlerinden değildir?

a-Asıl b- Fer' c- İllet d-Fer'in Hükmü

124-Nas ile bilinen illetlere ne denir?

a-İllet-i müstenbata b-İllet-i mansûse

c-İlleti-i mürsele d-İllet-i mülayim

125-Gayri mümeyyiz çocuğun ehliyet durumu hakkında hangisi doğrudur?

- a-Vücup ehliyeti yoktur. Edâ ehliyeti yoktur.
- b- Vücup ehliyeti yoktur. Edâ ehliyeti eksiktir.
- c- Vücup ehliyeti vardır. Edâ ehliyeti yoktur.
- d- Vücup ehliyeti vardır. Edâ ehliyeti eksiktir.

126-Aşağıda verilen manası açık lafızlardan hangisi diğerlerine göre manası en açık lafızdır?

- a-Zahir b-Nass c-Müfesser d-Muhkem

127-Sözün sahibi tarafından açıklama yapılmadan manası tam olarak anlaşılamayan kapalı lafza ne denir?

- a-Hafî b-Müşkil c-Müteşabih d-Mücmel

128-Mefhumu'l-muhalif ile şerî naslarda ihticacda bulunmayı caiz görmeyen mezhep hangisidir?

- a-Hanefî b-Mâlikî c-Şâfiî d-Hanbelî

129-Geçmişte var olduğu sabit olan bir durumun aksine bir delil olmadığı sürece varlığını koruduğuna hükmetmeye dayanan ferî delil hangisidir?

- a-İstihsan b-İstishab c-İstislah d-İstinsah

130-Hanefîlerin ferî delil olarak çok kullandığı ve İmam Şâfiî'nin tenkid ettiği delil hangisidir?

- a-İstihsan b-İstishab c-Sedd-i zerâî d-Örf

Cevaplar: 121-C 122-B 123-D 124-B 125-C 126-D 127-D 128-A 129-B 130-A

131-Vasiyet edilebilecek üst sınır ne kadardır?

- a-Malın yarısı b-Malın üçtebiri
c-Malın dörtte biri d- Malın tamamı

132-Ölünün çocuğu olduğunda kocanın miras hissesi ne kadardır?

- a-1/2 b-1/3 c-1/4 d-1/5

133-Teyze miras alan gruplar içinde hangisine dâhildir?

- a-Asabe b-Ashabu'l-ferâiz c-Zevi'l-erham d-Muvâlât

134-Müctehidin bir meselede, özel bir delil sebebiyle, o meselenin benzerlerinde verdiği hükümden vazgeçip başka bir çözümlü benimsemesine ne denir?

- a-Kıyas b-İstihsan c-Mesalih d-İstislah

135-Vücuttaki idrar sızıntılarını temizleme ve bu amaçla biraz beklemeye ne denir?

- a-İstibra b-İstinca c-İsticmar d-İstismar

136-Mezheb-i kadim ve mezheb-i cedid hangi mezhepte bulunmaktadır?

- a-Hanefî b-Mâlikî c-Şâfiî d-Hanbelî

137-Reşid olan bir şahsın malî ve şahsî işleri gözetip yürütmek üzere, kâsır olan diğer bir şahsın yerini tutmasına ne denir?

- a- Vesâyet b- Vekâlet c- Velâyet d- Vikâyet

138-Aşağıdakilerden hangisi bir erkeğe, evlilikten dolayı (sıhriyyet) ebediyyen evlenmesi haram hükmündedir?

- a- Ninesi b- Oğlunun eşi c- Kızı d- Kızının kızı

139-Hacb-ı Hırman nedir?

- a- Ehliyet arızası sebebi ile ortaya çıkan kısıtlılık hali
- b- Kişinin miras hissesinden tamamen yoksun olması
- c- Fasit evlilik sonucu eşlerin birbirinden ayrılmaları
- d- Reşid olmaya engel durumlar

140- I) İrade beyanı II) Şahitlerin hazır olması III) Mehrin tayin edilmesi IV) Nikah kıyacak görevlinin mevcudiyeti V) Nikahın kamu binasında kılılması

Yukarıdaki maddelerden hangileri olmazsa sahih nikâh akdi kurulamaz?

- a- I ve II b- II ve III c- IV ve V d- I ve IV

Cevaplar: 131-B 132-C 133-C 134-B 135-A 136-C 137-C 138-B 139-B 140-A

141-Hezl ne demektir?

- a- Hükmî şahısların kurulması için gerekli olan şartlardan biridir.
- b- Kişinin kendi rızası ve ihtiyarı ile bir söz söylemesi ancak bu sözüne hukukî sonuç bağlanmasını istememesidir.
- c- İnsanın yanılarak istediğinden farklı bir söz söylemesidir.
- d- İkrâh altında söylenen sözdür.

142- Kadına evlilik birlikteliği sona erdirmek üzere hâkime başvurma hakkını en dar tutan mezhep hangisidir?

- a-Şâfiî b- Hanefî c- Mâlikî d- Hanbelî

143- Nikâh akdinde kızın kendisinin irade beyanı ile nikâh akdinin kurulabileceğini kabul eden mezhep hangisidir?

- a-Şâfiî b- Hanbelî c- Mâlikî d- Hanefî

144- Talakın, sünnî talak sayılması için hangi şartların gerçekleşmesi gerekir?

- a-Âdet döneminde olmamalıdır.
- b-Temizlik döneminde olmalıdır.
- c-Temizlik dönemi başladıktan sonra cinsi münasebet yapılmış olmamalıdır.
- d-Hepsi

145-Naslarda miras hisseleri oran olarak belirlenmiş olanlara ne denir?

- a- Asabe b- Ashabu'l-Ferâiz
- c- Zevi'l-erham d- Asabetül-Ferâiz

146-Dengi ile evlenmeyen bir kadının yaptığı akit Hanefî mezhebine göre nasıl tanımlanır?

- a- Lazım nikah b- Gayri lazım nikah
- c- Mevkuf nikah d- Bâtıl nikah

147-Hamile kadının iddet süresi ne kadardır?

- a- Üç âdet dönemi b- Dört ay on gün
- c- Doğum yapıncaya kadar d- Dokuz ay

148- Çocuğun ergenliğe kadar bakımı ve yetiştirilme hakkına ne denir?

- a- Hadâne b- Radâa c- Vikâye d- Sikâye

149-Ateh olan bir kişinin vücup ve edâ ehliyeti doğru olarak verilmiştir?

- a-Vücup ehliyeti eksik, edâ ehliyeti eksik
- b-Vücup ehliyeti tam, edâ ehliyeti yok
- c-Vücup ehliyeti tam, edâ ehliyeti eksik

d-Vücup ehliyeti yok, edâ ehliyeti eksik

150-Satıcının bir malı maliyetinin altında satmasına ne denir?

a-Vedîa

b-Vadîa

c-Tevliye

d-Murâbaha

Cevaplar: 141-B 142-B 143-D 144-D 145-B 146-B 147-C 148-A 149-C 150-B

151-Vârise vasiyet ile ilgili verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

a-Vârise vasiyet etmek mutlak olarak geçerlidir.

b-Vârise yapılan vasiyetler hiçbir durumda geçerli olmaz.

c- Vârise vasiyet malın sadece dörtte bir oranında yapılırsa geçerli olur.

d- Vârise vasiyet diğer vârislerin rızasına bağlı olarak geçerlilik kazanır.

152-Mâlikî mezhebine göre bayram namazı kılmanın hükmü nedir?

a-Farz-ı ayn

b-Farz-ı kifâye

c- Sünnet-i Müekkede

d-Vacip

153-İmam Ebû Hanife'ye göre teşrik tekbirleri hangi vakitlerde getirilir?

a-Arefe günü sabah namazında başlar, bayramın 1. Günü ikindi namazında sona erer.

b- Arefe günü sabah namazında başlar, bayramın 4. Günü ikindi namazında sona erer.

c-Bayramın 1. Günü sabah namazında başlar, bayramın 4. Günü yatsı namazında sona erer.

d- Bayramın 1. Günü sabah namazında başlar, bayramın 3. Günü yatsı namazında sona erer.

154-Hilalin tespitinde ihtilâf-ı metâlî'a itibar edilir görüşü hangi mezhebe aittir?

a-Hanefî b-Mâlikî c-Şâfiî d-Hanbelî

155-Hervele hangi ibadette yapılır?

a-Tavaf b-Sa'y c-Vakfe d-Tavaf Namazı

156-Umre yapılmaksızın sadece hac yapılması hangi hac çeşididir?

a-Temettü b-Kıran c-İfrad d-Remel

157-Haccın rüknu olan tavafın adı nedir?

a-Ziyaret Tavafı b- Kudüm Tavafı

c-Sader Tavafı d- Veda Tavafı

158-Kurban kesmenin Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebinde hükmü nedir?

a- Farz-ı ayn b-Farz-ı kifâye

c- Sünnet d-Vacip

159-Mâlikî mezhebine göre mefkud hakkında ne zaman takdirî ölüm hükmü verilir?

a-Altı ay sonra

b-Dört yıl sonra

c-Doksan yaşına ulaşınca

d-Toplumdaki ortalama yaşam süresi sona erince

160-İhtiyaç fazlası ve kullanılmış suyu bitişik tarladan geçirebilme irtifak haklarından hangisidir?

a- Mürur b- Mecra c- Komşuluk d- Mesil

Cevaplar: 151-D 152-C 153-A 154-C 155-B 156-C
157-A 158-C 159-B 160-D

161- Farazî fıkıh çalışmalarına en çok müracaat eden mezhep hangisidir?

- a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

162- Hukuk-Fıkıh irtibatı bakımından hangi ifade doğrudur?

a-Hukukun kapsamı fıkıhı da kuşatmaktadır.

b-Fıkıh hukukun alt branşıdır.

c-Hukuk ve fıkıh aynıdır.

d-Fıkıh tüm hukuk konularını kapsadığı gibi ilave konulara da sahiptir.

163- Bir meselede Hanefîlerin vacip hükmünü vermelerinin temel sebebi nedir?

a-Subutu katî bir nas olması

b-Delaleti katî bir nas olması

c- Hem sübutu hem de delaleti katî bir nas olması

d- Delilin sübut ya da delalet bakımından zannî olması

164- Abdest aldığını kesin hatırlamakla birlikte bozup bozmadığını unutan bir kişi aksine delil olmadıkça bir şey varsa o yine vardır diyerek hareket ederse hangi delile göre davranmıştır?

- a-Mesâlih-i Mürsele b-Sedd-i zerâî c-İstishab d- İstihsan

165- Deniz manzarasına engel olduğu için villasının önündeki ağaçları kesmek isteyen kişiye hangi delile dayalı olarak izin verilmez?

- a-İstihsan b-Mesâlih-i Mürsele c-Örf d-Şeru Men Kablena

166- Aşağıdakilerden hangisi mendup kavramının içine dâhil değildir?

- a-Müekked sünnet
- b-Gayri müekked sünnet
- c-Müstehab
- d-Mubah

167- Aşağıdakilerden hangisi vazî hükümlerden değildir?

- a-Butlan b-Şart c-Mani d-Sebep

168-İslam'da devlet yapılanması hangisi ile birebir uyumludur?

- a-Aristokrasi b-Otokrasi c-Demokrasi d-Hiçbiri

169-Medine Site Devleti Anayasasında aşağıdaki konulardan hangisi yer almamıştır?

- a-Devleti Savunmada işbirliği
- b-Diğer Müslüman ülkelerle işbirliği içinde olmak
- c-Devletin sınırları
- d-Anlaşmazlıklarda son karar mercii

170-Bir fiilin suç olması ve cezasının miktarı naslarda beyan edilmemiş ise bu hangi tür ceza olarak tanımlanır?

- a-Had b-Keffâret c-Ta'zir d-Kıyas

Cevaplar: 161-A 162-D 163-D 164-C 165-B 166-D 167-A 168-D 169-B 170-C

171-Ölenin bir erkek, iki kız çocuğu, karısı ve erkek kardeşi hayatta olsa hangisi mirastan pay alamaz?

a-Karısı b-Erkek Çocuğu c-Kız Çocuğu d-Erkek Kardeşi

172-Hangi mezhebe göre kadının zinet eşyasından zekât vermek gerekir?

a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

173-Zekât sarf yerleri hangi ayet-i kerimede beyan edilmiştir?

a-Bakara 155. Ayet b-Nisa 5. Ayet
c-Tevbe 60. Ayet d- Mâide 10. Ayet

174-Satın alma niyeti olmadığı halde müşteri kızıştırmak için araya girmek yasaklanmıştır. Bu işlem hangi kavram ile tanımlanmaktadır?

a-Murâbaha b-Neceş c-İvaz d-Vedîa

175-Hanefî mezhebine göre hangi oruca geceden niyet etmek şart değildir?

a-Ramazan orucu b -Ramazan orucunun kazası
d-Zamanı belirlenmeyen adak orucu c-Keffâret orucu

176-Oruç tutmaya gücü yetmeyenlerin hergün için bedel olarak verdiklerine ne denir?

a-Fitre b-Fıtır Sadakası c-Fidye d-Sadaka

177-Hukukî işlemlerde bâtil ile fâsidi farklı anlamda kullanan mezhep hangisidir?

a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

178- Hangi mezhebe göre ezan okumanın hükmü farz-ı kifâyedir?

a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

179-Aşağıdakilerden hangisi Hanefî mezhebine göre hac-cın vaciplerinden değildir?

a-Sa'y yapmak b- Kudum tavafı
c-Şeytan taşlama d- Müzdelife vakfesi

180-Hangi mezhebe göre namaz abdestinde ağız ve buru-nun yıkanmasını farzdır?

a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

Cevaplar: 171-D 172-A 173-C 174-B 175-A 176-C
177-A 178-D 179-B 180-D

181-Eser ile müellif eşleştirmesinden hangisi yanlıştır?

a-Serahsî: el-Mebsût b-Şîrâzî: el-Muhezzeb
c-İbn Kudâme: el-Hidâye d-Nevevî: el-Mecmu'

182-Eser ile müellif eşleştirmesinden hangisi yanlıştır?

a-Şâfiî: er-Risâle b-Cessâs: el-Fusûl
c-Debûsî: Takvîmu'l-edille d-Şevkânî: el-Muvâfakât

183-Hoca-talebe olma ya da karşılıklı ilmî müzakere etme bakımından yapılan eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

a-İmam Şâfiî-İmam Ahmed b. Hanbel
b-İmam Mâlik-İmam Şâfiî
c-İmam Ebû Hanife-İmam Şâfiî
d- İmam Şâfiî-İmam Muhammed

184-Hangi eser Zâhiru'r-rivâyeye dâhil değildir?

- a- el-Asl b- el-Câmiu'l-kebîr
c- el-Hârûniyyât d- es-Siyeru'l-kebîr

185- Hayız dönemindeki bir kadın hangi ibadeti yapabilir?

- a-Ramazân Orucu b-Farz Namaz
c-Nafîle Namaz d-Arafatta Vakfe

186-Kur'an öğretimi ile meşgul olan kadınların hayız döneminde Kur'an okuyabilmeleri konusunda hangi mezhep cevaz vermektedir?

- a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

187-Hangi namaz revâtib sünnet namazlardandır?

- a-Teheccüd namazı b-Kuşluk namazı
c-İkinci namazının sünneti d-Husûf namazı

188-Ta'dil-i erkân hangi müctehide göre namazın rüknü (farzı) değildir?

- a-İmam Ebû Hanife b- İmam Ebû Yûsuf
c-İmam Şâfiî d-İmam Mâlik

189-Hangi mezhebe göre diz kapağı avret sayılmaktadır?

- a- Hanbelî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanefî

190-Öğle namazının vaktinin sona erip ikinci namazının vaktinin başlaması olarak asr-ı sâniyi esas alan müctehid kimdir?

- a-İmam Ebû Hanife b- İmam Ebû Yûsuf
c-İmam Şâfiî d-İmam Mâlik

Cevaplar: 181-C 182-D 183-C 184-C 185-D 186-B 187-C 188-A 189-D 190-A

191-Hanefî mezhebine göre namazda tahiyyattan sonra salavat okumanın hükmü nedir?

- a-Farz b- Vacip
c-Sünnet-i Müekkede d-Müstehab

192-Toprak, emek harcanarak ya da masraf yapılarak sulanıyorsa öşür oranı ne kadardır?

- a-1/10 b-1/20 c-1/40 d-1/5

193-Hanefî mezhebine göre tavaf esnasında abdestli olmanın hükmü nedir?

- a-Farz b-Vacip c-Sünnet d-Müstehab

194-Fıkıh kitabının sarf bölümünde hangi konu ele alınır?

- a-Kira akdi
b-Emek-sermaye ortaklığı
c-Borç para verme
d-Paranın para ile değişimi

195- Fıkıh kitabının siyer bölümünde hangi konu ele alınır?

- a-Devletler hukuku konuları
b-Nübüvvet konuları
c-Ceza hukuku konuları
d-Eşya hukuku konuları

196-Cemaatle namaz kılarken kadınlarla erkekler yanyana namaza durduğunda hangi mezhebe göre erkeğin namazı bozulur?

- a- Hanefî b-Mâlikî c- Şâfiî d-Hanbelî

197-Hanefî mezhebine göre kurban bayramında umre için ihrama girmenin hükmü nedir?

- a-Vacip b- Sünnet c- Mubah d-Tahrimen mekruh

198-Mâlikî mezhebine göre cuma namazının son vakti ne zamandır?

a-Asr-ı evvel

b-Asr-ı sâni

c- Yatsı namazının vaktinin girmesi

d-Güneş batmasından önce cuma namazı kılablecek kadar kalan süre

199- 1908’de Hindistan’ın Haydarâbâd şehrinde dünyaya gelen, 2002 tarihinde vefat eden, Türkiye’deki üniversitelerde dersler veren, birçok alanda eserler vermekle birlikte özellikle İslâm devletler hukuku alanında başvuru eserlerini telif eden âlim kimdir?

a-Muhammed Akif

b-Muhammed Hamidullah

c- Muhammed İkbâl

d-Muhammed Abduh

200- 1934 tarihinde Çorum’da dünyaya gelen, eserleri ve yetiştirdiği öğrencilerle Türkiye’de fıkıh alanında çok değerli hizmetlerde bulunan, “Başlangıçtan Dördüncü Asra Kadar İslâm Hukukunda İctihad” tezini hazırlayan âlim kimdir?

a- Hayreddin Karaman

b- Mehmet Erkal

c- Fuat Sezgin

d- Mehmet Savaş

Cevaplar: 191-C 192-B 193-B 194-D 195-A 196-A 197-D 198-D 199-B 200-A

PRATİK OLAY ÇÖZÜMÜ SORULARI

I. (Devletler Hukuku)

Üstün devlet tecrübesi olan ve dünya kamuoyunda büyük itibara sahip devlet başkanı (A), kamuoyunun hissiyatı doğrultusunda kendisinden sonra devlet başkanlığına, kamu hukuku alanında dünyada bir otorite olan (B)'yi gösterir. (B) halkın onayıyla (A)'dan sonra devlet başkanlığına getirilir. Devlet başkanı olan (B) göreve gelişinin 2. Yılında kendisinden sonra devlet başkanlığına oğlu (C)'nin geleceğini kamuoyuna ilan eder. Devleti yönetmeye başlayan (C) toprak reformu konusunda şûrâ üyelerinin hiçbirinin kabul etmeyeceği bir uygulamayı başlatır. (C)'nin vefatından sonra iktidara gelen (D) mülkiyet hakkının kaldırıldığına ve eğitim-öğretim hakkının sadece hanedan mensupları için geçerli olacağına, erkek ile kadının hukuk karşısında eşit olmadığına dair kararlar yayınlar. İlkokulda öğrenci olan (E) kantindeki masada durmakta olan portakalı çantasına koyar ve kimsenin görmediği bir yerde yer. Bu davranışı sebebiyle (E)'ye had cezası uygulanmadığını gören (F), Müslüman olmayanlarla işbirliği yaparak ve onlardan destek alarak ülkede eşkıyalık yapmaya başlar. Yol güvenliğini bozmanın yanında insanların mallarına zarar veren, masum insanları öldüren bu eşkıyalar yakalanarak had cezasına çarptırılırlar.

Sorular

1-İslâm Hukukunda devlet başkanının tayin ve tespit yolları nedir? (A)'nın tasarrufuna ne ad verilir? (B)'nin bu yolla devlet başkanı olması hukukî midir? Niçin?

2-(B)'nin (C) ile ilgili tasarrufuna ne ad verilir? (A)'nın tasarrufu ile (B)'nin tasarrufunu meşrûiyet bağlamında mukayese ediniz.

3-Devlet başkanı (C)'nin toprak reformu konusundaki uygulamasını meşrûiyet çerçevesinde değerlendiriniz.

4-(D)'nin aldığı kararları esas haklar çerçevesinde değerlendiriniz.

5-(E)'nin yaptığı bu davranışı had cezası çerçevesinde değerlendiriniz.

6-(F)'ye uygulanabilecek had cezası konusunda İslâm Hukukundaki görüşleri yazınız.

II. (Aile-Ceza)

(A) Üniversite yıllarında tanıştığı (B)'nin (C) ile nişanlandığını duyunca her gece meyhaneye içki içmeye gider. Yaşadıklarını kabullenemeyen (A) öç alma duygusuyla (B)'nin geçmişte zina yaptığını söylemeye başlar. Bu duruma sinirlenen (C) yolda pusu kurarak dedesinden kalma silahla (A)'yı öldürür. Olayı haber alan (A)'nın akrabaları (C)'nin amca çocuklarının bulunduğu evi yakar. Mala ve cana zarar verirler. Oğlunun katil olmasına dayanamayan (D) evini barkını bırakarak kayıplara karışır. Kimse sağ mı ölü mü olduğunu bilmemektedir. (D)'nin eşi (E) 5 yıl bu duruma sabrettikten sonra evliliğinin sona erdirilmesi için hâkime başvurur ve hâkim tefrik kararı verir. Bir yıl sonra (F) ile evlenir. Ancak (E) yaptığı bu yeni evlilikte problemler yaşamaktadır. (F) tenasül uzvu kesik,

iktidarsız ve geçimsiz bir kişidir. Ailesinin yaşadığı zor günlerde onların yanlarında bulunmak amacıyla yurtdışındaki eğitimine ara vererek Türkiye'ye dönen (G), havaalanında tanıştığı (H) ile in'ikad ve sıhhat şartlarını taşıyan evlilik yapar. Bir müddet sonra (H) aldığı mehri geri vermek üzere evliliği bitirme talebini kocasına söyler ve kocası da kabul eder. Bu evlilikten yeni doğan çocuğun kimin yanında kalacağı konusunda aralarında anlaşmazlık çıkar.

Sorular:

1- Olayda zikredilen suçları ve bu suçlara verilecek cezaları tespit ediniz. Suğun unsurlarını göz önüne alarak değerlendiriniz.

2- (E)'nin (D) ile olan evliliği sona erdirmek üzere hâkime başvurmasını Hanefî ve Mâlikî mezhebi ictihadları çerçevesinde değerlendiriniz.

3- (E)'nin (F)'den ayrılmak üzere hâkime müracaatı meşrû mudur? Açıklayınız.

4- (G) ile (H)'nin evliliğinden doğan neticeler nelerdir?

5- (H)'nin talebine literatürde ne ad verilir? Aralarında anlaşma olmasa idi nasıl bir süreç işlerdi?

6- (G) ile (H)'nin çocukları konusundaki anlaşmazlığı nasıl çözümlersiniz?

7- (D)'nin durumunu malî haklar bakımından inceleyiniz.

III. (Miras- Borçlar)

Üniversiteden mezun olduktan sonra kendi işini kuran (A), annesi (B)'nin rızasını alarak şehrin varlıklı ailelerinden Telliogullarının kızı (C) ile evlenir. Babası geçen sene vefat ettiği için düğün masraflarının karşılanmasında amcası (D) yardımcı olur. Bu evlilikten bir oğlu ile iki kızları olur. Yıllar geçmiş ve oğlu evlilik çağına gelmiş, mahallede dindarlığı ve ağırbaşlılığı ile tanınan bir kişi ile evlenmiştir. Gece saat 03.00'de çalan telefon ile uyanan (A), oğlu (E)'den aldığı "Önceki erkek torunun (M)'den sonra şimdi de bir kız torunun (K) var" müjdesi üzerine aceleyle arabaya biner ve emniyet kemerini bağlamadan hareket eder. Ancak yolda geçirdiği trafik kazasında vefat eder. Yeni doğan çocuk (K) fazla yaşamayıp birkaç gün sonra vefat eder. (E) babasından kalan miras hissesi ile market açar. İnternet üzerinden de satış yapmaktadır. Para kazanma hırsı günden güne artan (E) markete giren müşterileri araya girip fazla fiyat vererek aldatmak üzere (F) ile anlaşır. Hakkında sefahet kararı bulunan (G)'nin marketten alış-veriş yapmasına izin verir. Hırsta sınır tanımayan (E) makina halısını el dokuma halı diye satmakta, inekleri sütlü göstermek için birkaç gün sağmadan bekletmektedir. Yanında çalıştırdığı çırak (H) marketten ayrılarak kendi işini kurmuştur. Çiftçilerin üretip pazara götürmekte oldukları patlıcanları yolda satın almaktadır. Bütün köy yollarını tutarak tüm patlıcanları toplayan (H) fiyat artmasını beklediği için piyasaya sürmemektedir. Fiyatların arttığını görünce elindeki patlıcanları satmaya karar veren (H) beklediği için rengi grileşen patlıcanları sağlığa zararı olmayan ayakkabı boyası ile siyaha boyayarak satmaktadır. Gün sonunda elindekinin ancak yarısını satabilen (H) yoldan geçen (J)'ye kalan patlıcanların tamamını "Bunları alacaksın yoksa kolunu-bacağını keserim." diyerek satmıştır.

Sorular:

1-(A)'nın ölümünden sonra yapılması gerekenleri açıkladıktan sonra mirası taksim ediniz.

2-(K)'nin miras taksimini yapınız.

3-(F)'nin yaptığı işleme ne denir? Hükmü nedir?

4-(E)'nin internet üzerinden yaptığı satışlardaki rüçû muhayyerliği, kabul muhayyerliği ve meclis muhayyerliği hakkında bilgi veriniz.

5-(G)'nin yaptığı akdin hukukî geçerliliğini tartışınız.

6-Olaydaki halı ve inek satımındaki hukukî durumu açıklayınız.

7-(H)'nin ticarete yaptığı tüm işlemlerin hukukî tanımları ve hükümleri hakkında bilgi veriniz.

IV. (Borçlar)

Yeni restore tarihî handa kuyumcu, antikacı, inşaat şirketi irtibat bürosu, manav ve lokanta olmak üzere beş işletmeci vakıflar bölge müdürlüğü ile yaptıkları kira akdine dayalı olarak çalışmaktadır. Kuyumcu (A), evlenecek gençlere taksitle altın satmaktadır. Para kullanmama alışkanlığı olan (A) lokantada yediği yemeğin ücretini gram altın olarak ay sonunda ödemektedir. Ayrıca yeni bir dükkân almak için faizli kredi almaya çalışmaktadır. Her cumartesi eşyaları açık artırma yolu ile satmaya çalışan (B) işlerin iyi gitmemesi üzerine bazı antika eserleri şehirlerarası otobüsle İstanbul'da ticari zekâsı ile tanınan arkadaşına, satıp kârını paylaşmak üzere gönderir. İnşaat şirketi sahibi (C) henüz inşaatına başlamadığı binayı lansman öncesi fiyatlardan yararlansın diye kuyumcu komşusu (A)'ya satar. (A) ödemesi gereken borcu manav arkadaşı (D)'nin ödeyeceğini haber verir. Lokanta sahibi (E) yapılan bu inşaatın daire almak istemektedir. Ancak (C) alacağını

garanti altına almak için (E)'den şahsî ve malî teminat vermesini istemektedir.

Sorular:

1- (A)'nın yaptığı işlemleri hukukî olarak değerlendiriniz.

2-(B)'nin açık artırma usûlü ile satış yapması fıkıhta hangi kavram ile ifade edilmektedir? (B)'nin eşyaları otobüste başka valizlerin altına konulduğu için zarar görürse kim sorumlu olur? Firma bu iş karşılığında ücret alsa hükümde bir değişiklik olur mu? (B)'nin İstanbul'daki arkadaşı arasındaki irtibatı hukukî olarak nasıl tanımlayabiliriz?

3-(C)'nin (A)'ya ev satışı meşrû mudur? Niçin? (A)'nın borcunu (D)'nin ödemesine ne denir? Bu işleme tarafların razı olup olmamasına göre hangi durumlar söz konusu olabilir?

4- (C)'nin (E)'den talebi hangi akitlerle sağlanabilir?

5-Olayda geçen tüm akitleri aynî olup olmama, tazmin ya da emanet hükmünde olma ve gayesi bakımından karşılaştırınız.

V.(Miras-Aile-Şahıs)

Yerli üretim elektrikli otomobil fabrika sahibi olan (A) büyük bir aile şirketi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Babasının şirketinde çalışmakta olan üç oğlu ve bir kızı bu fabrikanın farklı departmanlarında idarecilik görevini yürütmektedirler. (A) ile eşi (B), bugünlerde önemli bir telaş içindedir. Çünkü oğullarından (C), şehrin önde gelen ailelerinden olan Seferoğullarının kızı (D) ile nişan yapmıştır. Bu süreçte mehir olarak belirlenenler kız tarafına teslim edilmiş, kız babasının evinden ayrılarak nişanlısının evine taşınmıştır. Nikâh yapılacağı gün, bu haberi alan komşu mahalleden bir kadın evlenecek gençleri bir defa emzirdiğini haber vermiştir. Diğer oğlu (E) ise Telloğullarının kızı (F) ile fakülteden mezun olduktan

sonra mehir belirlenmeden evlenmiştir. Beş ve sekiz yaşında çocukları bulunmaktadır. (F)'nin ateh durumundaki annesi ile eline geçen tüm parayı saçıp savuran babası, (E)'nin evinde yaşamaktadırlar. Üçüncü oğulları (G) ise hiç evlilik yapmamıştır. DNA testi sonucu kendi çocuğu olduğu ortaya çıkan (L)'yi nesebine alarak bakımını üstlenmiştir. Para hırsı ile meşhur olan (G) otomobil fabrikasında gücü eline alabilmek için kurduğu pusu ile babasının ölümüne sebep olmuştur. (A)'nın tek kızı olan (M) ise, ailevi problemler yaşamakta ve kocasından (K) şiddet görmektedir. Ancak iki kız çocuğunun mağdur olmaması için sabır göstermeye çalışmaktadır. (K) sarhoş olduğu bir gün meyhanede karısını boşadığını söylemiş ve araba ile eve dönerken yolda geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Cenazesini babası kıldırmıştır.

Sorular:

1-(A)'nın mirasını taksim ediniz.

2-(K)'nin mirasını taksim ediniz. (Ebû Yûsuf ve İbn Kayyım'ın görüşü esas alınacaktır.)

3-(C)'nin nişanlılık süresinde yaşanan olayları fikhî ilkel çerçevesinde değerlendiriniz.

4-(E)'nin evinde yaşayanların durumlarını ehliyet teorisi açısından değerlendiriniz.

5-(M) kocasından ayrılmak istese idi hangi yollara başvurma imkânı vardı? Mezheplerin görüş farklılıklarını da dikkate alarak cevap veriniz.

VI. (Eşya)

Ömrünün son demlerini yaşamakta olan (A) sahip olduğu mallarının bir kısmını eş, çocuk ve akrabalarına dağıtma kararı almıştır. Olukbaşı mevkisinde yer alan 100 dönüm araziye iki erkek kardeşi (G) ve (H)'ye hibe etmiştir. Ancak erkek kardeşlerinden (G) yaşadığı nakit sıkışıklığını atlatabilmek için arazideki hissesini arazinin bitişik komşusuna satmıştır. Kullandığı arabasını oğlu (K)'ya, fabrikadan yeni alınıp henüz kullanılmayan arabayı diğer oğlu (B)'ye vermiştir. Evdeki altın ve gümüş takıları kızı (C)'ye teslim etmiştir. (C)'nin kocası altın bilekliği çok beğendiği için kullanmaya başlamıştır. Kullandığı cep telefonunu ve evi karısı (D)'ye, üç katlı Kuzeykent İşhanını babası (E)'ye bırakmıştır. (E) işhanının her katının menfaat mülkiyetini farklı yollarla başkalarına bırakmıştır. Çiftlikteki dokuz atı ise asker arkadaşı (F)'ye hibe etmeye karar vermiştir. Bu atların üçü teslim almadan ölmüş, kalan atları ise teslim aldıktan ertesi günü (L) tarafından çalınıp, (M)'ye satılmıştır.

Sorular:

1- (A)'nın eş, çocuk ve akrabalarına dağıttığı tüm malları, malların kısımları bakımından tasnif ediniz. (A)'nın malları olayda sayılan kişilere mülkiyeti kazanma yollarından hangi şekilde intikal etmiştir?

2- (G)'nin bitişik komşuya yaptığı satışı sınırlandıran bir durum var mıdır? Açıklayınız.

3- (E) işhanının menfaat mülkiyetini hangi yollarla devredebilir? Açıklayınız.

4- Ölen atlar kimin mülkiyetindedir? Niçin? (F) çalınan atlarını kimden talep edecektir? Niçin?

5- (D)'nin mülkiyet hakkını kullanma bakımından hangi sınırlandırmalar mevcuttur? Örneklerle açıklayınız.

VII. (Eşya-Şahıs)

Tarım ve hayvancılık ile meşgul olmakta olan (A), askerden geldikten sonra (B) ile evlenmiş ve iki kız, üç erkek çocukları olmuştur. (A), kardeşi (C) ile ortak biçerdöver satın almış ancak bu ortaklık her gün aralarında probleme sebep olmaktadır. (B)'nin vefatı üzerine çocukların her birisine beş büyükbaş hayvan miras olarak kalmıştır. Yaşının ilerlemesi sebebiyle emekliye ayrılan (A) tarlalarını çocukları arasında hayatta iken hibe etmeye karar vermiştir. Yonca tarlasını sekiz yaşındaki kızı (D)'ye hibe etmiştir. Yonca tarlasının sahibinin el değiştirdiğini gören bitişik tarla komşusu (L) şüf'a hakkını ileri sürerek tarlayı kendisine almak istemektedir. (A) Buğday tarlasını liseden yeni mezun olan oğlu (E) 'ye hibe etmiştir. (E) 'nin tarladan hasat ettiği buğday, değirmencinin yanlış anlaması sebebiyle öğütülerek un halini almıştır. Kendisine arpa tarlası hibe edilen erkek çocuk (F), tarlaya geçiş yolu olmadığı için tarladan yararlanamamaktadır. Taşlıtarla hibe edilen kız çocuk (G) ise, arazinin tarıma elverişli olmaması sebebiyle imar ve iskân ruhsatı alarak arazi üzerine bina yaptırmıştır. Bu binayı bir yıllığına kiralayan (Z) kendisi oturmamak yerine on bir ay süre ile başkasına kiraya vermiştir. Ailenin en büyük erkek çocuğu (H) geçen sene gemi turu seyahatine çıkmış ancak bir daha kendisinden hiçbir haber alınamamıştır.

Sorular:

1-Biçerdöver üzerindeki ortaklık (şüyûun izâlesi) hangi yollarla sona erdirilebilir?

2-(B)'nin mirasından hisse alabilmesi bakımından (H)'nin durumu nedir? Açıklayınız.

3-(D)'ye hibe yapılması meşrû olur mu? Niçin?

4-(L)'nin şüf'a hakkı var mıdır? Niçin?

5-(E)'nin öğütülen buğdayının (unun) mülkiyeti kime aittir? Bu mülkiyet, mülkiyeti kazanma yollarından hangisidir?

6-(F)'nin tarlasını kullanabilmesi için hukuk hangi hakları tanımıştır?

7-(Z)'nin yaptığı işlem hukukî midir? Niçin?

8- Çocuklar beş büyükbaş hayvanı, mülkiyeti elde etme yollarından hangisi ile elde etmişlerdir?

9- (A)'nın tarlalarını çocuklarına hibe etmesine kardeşi (C)'nin itiraz etme hakkı var mıdır? Niçin?

10- (G) ile (Z)'nin binadaki mülkiyet durumunu, konusu bakımından mülkiyet hakkı bakımından tanımlayınız.

KAYNAKLAR

- Atar, Fahrettin, *Fıkıh Usûlü*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.
- Atar, “İftâ Teşkilatının Ortaya Çıkışı”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 3, s. 19-48, İstanbul 1985.
- Atar, “Fetva”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fetva>.
- Atıf Bey, *Mecelle’nin Külli Kâideleri*, HU-Kİ-YA, İstanbul 2008.
- Atuntaş, Halil- Şahin, Muaffer, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul t.y.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu’l-Buhârî*, Beyrut 1987.
- Çeker, Orhan, “İftâ ve Bir Fetva Defteri Örneği”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 6, s. 35-54. Konya, 1996,
- Çolak, Abdullah, *İslâm Hukuk Tarihi*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2018.
- Dağcı, Şamil, “İslâm Muhakeme Hukuku İle İlgili Bazı Mülâhazalar”, *İslâm Ceza Hukuku*, Lale Yayıncılık, İstanbul 2017.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd Tercüme ve Şerhi* (haz. N. Yeniel ve H. Kayapınar), Şâmil Yayınevi, İstanbul 1987.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.

Ergüney Hilmi, *Türk Hukukunda Lügat ve Istılahlar*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1973.

Ergüney, Hilmi, *Mecelle Külli Kâideleri*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1965.

Hamevî, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed, *Gamzu uyûni'l-besâir: şerhu Kitâbi'l-eşbâh ve'n-nezâir*, Beyrut 1985.

Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.

Hudari, Muhammed, *İslâm Hukuk Tarihi* (trc. Haydar Hatipoğlu), İstanbul 1987.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah, *İ'lâmü'l-muvakkîîn an rabbi'l-alemin*, (thk. Muhammed Muhyiddin), Matbaatü's-Saade, Kahire 1955.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezid, *Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi* (trc. Haydar Hatipoğlu), Kahraman Yayınları, İstanbul 1992.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, t.y.

Kahraman, Abdullah- Ekşi, Ahmet- Bulut, Abdurrahman, *İslâm İbadet Esasları*, Ensar Yayınları, İstanbul 2018.

Kahveci, Nuri vdğr., *İslâm Hukuk Başlangıcı*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2018.

Karadâvî, Yûsuf, *İslâm Hukuku: Evrensellik – Süreklilik* (trc. Yûsuf Işıcık, Ahmed Yaman), Marifet Yayınları, İstanbul 1997.

Karaman, Hayreddin, *İslâm Hukuk Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul 1989.

Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul 1996.

Koçak, Musin- Dalgın, Nihat- Şahin, Osman, *İslâm Hukuku*, Ensar Yayınları, İstanbul 2014.

Koçak Musin- Dalgın Nihat- Şahin Osman, *Fıkıh Usûlü*, Ensar Yayınları, İstanbul 2013.

Komisyon, *Dini Terimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Köse, Saffet, *İslâm Hukukuna Giriş*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2015.

Köse, *Fıkha Giriş*, Köln 2017.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccac, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi* (trc. Ahmed Davudoğlu), Sönmez Neşriyat, İstanbul 1983.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed, *es-Sünen* (trc. A. Muhtar Büyükçınar vdğr.), Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981.

Özdemir, Ahmet, *Kur'an'da Yer Alan Fıkî İlke ve Konular*, Murat Kitabevi, Ankara 2014.

Özdemir, *Çağımızda İfta Usûlü*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

Özdemir, “İbadet Hayatımız”, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Temel Dini Bilgiler*, MEB Yayınları, Ankara 2017.

Sübkî, Ebû Nasr Taceddin İbnü's-Sübkî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut 1991.

Şa'ban, Zekiyüddin, *Usûlü'l-Fıkh* (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2015.

Şâtıbî, Ebû İshak, *el-Muvâfakât* (trc. Mehmet Erdoğan), İz Yayıncılık, İstanbul 1990.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, Beyrut, t.y.

Yaman, Ahmet- Çalış, Halit, *İslâm Hukukuna Giriş*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.

Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.

Yavuz, Yunus Vehbi, "Fitre", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 1996.

Yıldırım, Mustafa, *Mecelle'nin Küllî Kâideleri*, İzmir 2019.

Zerka, Mustafa Ahmed, *el-Medhalu'l-fıkhiyyu'l-âmm*, Dimaşk 1964.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/>

<http://ktp.isam.org.tr/>

